

Jämställdhet m.m.

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas drygt 150 förslag från allmänna motionstiden riksmötena 2000/01 och 2001/02 som rör jämställdhetsfrågor, diskrimineringsfrågor i övrigt och mångfaldsfrågor. Motionerna innefattar en rad olika förslag bl.a. om mål och inriktning för jämställdhetspolitiken, möjligheterna att förena barn och förvärvsarbete, konkurrensutsättning av den offentliga sektorn, jämställdhetslagen, mångfaldsplaner, utvidgning av diskrimineringslagstiftningen, frågan om sammanhållen lagstiftning mot diskriminering och sammanslagning av ombudsmännen samt frågan om forum i diskrimineringsmål.

Samtliga motioner avstyrks, däribland flera med hänvisning till en nyligen beslutad utredning om en sammanhållen diskrimineringslagstiftning.

Totalt har Moderaterna, Vänsterpartiet, Kristdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet och Miljöpartiet avgivit 28 reservationer och ett antal särskilda yttranden i ärendet.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	9
Utskottets överväganden	10
JÄMSTÄLLDHETSFRÅGOR.....	10
Mål och inriktning.....	10
Barn och förvärvsarbete.....	17
Rollen som pappa, man, förälder eller kvinna respektive könsrollen	24
Utveckling och spridning av metoder för att uppnå jämställdhet	28
Konkurrensutsättning, meriter, kvotering m.m.	30
Jämställdhetslagen m.m.....	36
DISKRIMINERINGSFRÅGOR I ÖVRIGT OCH MÅNGFALDSFRÅGOR	46
A Ändringar i diskrimineringslagstiftningen m.m.	48
B Skydd mot diskriminering för ytterligare grupper och på nya områden	53
C Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering och sammanslagning av ombudsmännen	57
VISSA ÖVRIGA FRÅGOR.....	59
Forum i diskrimineringsmål	59
Reservationer.....	63
1. Mål och inriktning (punkt 1) (m).....	63
2. Mål och inriktning (punkt 1) (kd, c, fp).....	64
3. Barn och förvärvsarbete (punkt 2) (m)	65
4. Barn och förvärvsarbete (punkt 2) (kd)	66
5. Barn och förvärvsarbete (punkt 2) (mp)	67
6. Papparollen (punkt 4) (kd).....	68
7. 3 R-metoden (punkt 7) (mp).....	68
8. Jämställdhetsmärkning (punkt 8) (kd).....	69
9. Konkurrensutsättning av offentlig verksamhet (punkt 9) (m, kd, c, fp)	69
10. Uppvärdering av kvinnodominerade yrken i den offentliga sektorn (punkt 10) (kd, c)	70
11. Uppvärdering av kvinnodominerade yrken i den offentliga sektorn (punkt 10) (fp).....	71
12. Kvinnligt ledarskap (punkt 11) (kd)	72
13. Kvinnligt ledarskap (punkt 11) (fp).....	72
14. Meritvärdering (punkt 12) (kd).....	73
15. Individuella och marknadsanpassade löner (punkt 17) (m)	73
16. Arbetsvärdering (punkt 18) (c, fp).....	74

17. Utvärdering av jämställdhetslagen m.m. (punkt 20) (m).....	74
18. Utvärdering av jämställdhetslagen m.m. (punkt 20) (kd).....	75
19. Jämställdhetsplaner (punkt 22) (c, fp).....	75
20. Lagändringar till skydd för föräldralediga m.m. (punkt 24) (kd, c)	76
21. Lagändringar till skydd för föräldralediga m.m. (punkt 24) (mp).....	77
22. Mångfaldsplaner m.m. (punkt 25) (c, fp).....	77
23. Talerätt (punkt 26) (v).....	78
24. Åldersdiskriminering m.m. (punkt 29) (kd, c, fp).....	78
25. Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34) (kd)	79
26. Forum i diskrimineringsmål (punkt 35) (m).....	80
27. Forum i diskrimineringsmål (punkt 35) (c).....	81
28. Forum i diskrimineringsmål (punkt 35) (fp).....	81
Särskilda yttranden.....	83
Positiv särbehandling m.m. (punkt 13) (mp).....	83
Utredningar, uppdrag till myndigheter m.m. (punkt 16) (fp)	83
Åldersdiskriminering m.m. (punkt 29) (mp)	83
Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34) (m).....	84
Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34) (kd).....	84
Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34) (c)	84
Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34) (fp).....	85
Förteckning över behandlade förslag	86
Motioner från allmänna motionstiden 2000/01	86
Motioner från allmänna motionstiden 2001/02	90

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Mål och inriktning

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A719, 2000/01:A806 yrkande 1, 2000/01:A808 yrkande 1, 2000/01:A810 yrkandena 1 och 2, 2000/01:So545 yrkandena 1 och 2, 2001/02:A209 yrkandena 1, 2 och 4, 2001/02:A228 yrkande 1, 2001/02:A229 yrkandena 1–5, 6 i denna del och 28, 2001/02:A271, 2001/02:A314 yrkande 1, 2001/02:A393 yrkande 1 samt 2001/02:Ub431 yrkande 2.

Reservation 1 (m)

Reservation 2 (kd, c, fp)

2. Barn och förvärvsarbete

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A803, 2000/01:A806 yrkande 2, 2000/01:A808 yrkande 8, 2000/01:A811 yrkande 6, 2001/02:A201, 2001/02:A211 yrkandena 7 och 19, 2001/02:A246 yrkande 3, 2001/02:A259 yrkande 7, 2001/02:A265 yrkande 1, 2001/02:A366, 2001/02:A392 yrkande 2 samt 2001/02:Sf392 yrkande 16.

Reservation 3 (m)

Reservation 4 (kd)

Reservation 5 (mp)

3. Arbetsgivares ekonomiska stöd till föräldradidighet

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:A279 och 2001/02:Sf222 yrkande 3.

4. Papparollen

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A811 yrkande 4 samt 2001/02:A393 yrkandena 4 och 5.

Reservation 6 (kd)

5. Mansrollen m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A808 yrkandena 11 och 37, 2000/01:So450 yrkande 13 samt 2001/02:A393 yrkandena 7–9.

6. Könsroller – kvinnans ställning

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A720, 2000/01:A808 yrkande 35 och 2001/02:A244 yrkande 2.

7. 3 R-metoden

Riksdagen avslår motion 2000/01:A808 yrkande 7.

Reservation 7 (mp)

8. Jämställdhetsmärkning

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A808 yrkandena 2, 21 och 22, 2000/01:A811 yrkande 7, 2001/02:A211 yrkande 15 samt 2001/02:A324 yrkande 2.

Reservation 8 (kd)

9. Konkurrensutsättning av offentlig verksamhet

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A806 yrkande 9, 2000/01:A812 yrkande 1, 2001/02:A209 yrkande 3, 2001/02:A211 yrkande 5, 2001/02:A212 yrkande 6, 2001/02:A228 yrkande 7 och 2001/02:So637 yrkande 7.

Reservation 9 (m, kd, c, fp)

10. Uppvärdering av kvinnodominerade yrken i den offentliga sektorn

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A809 yrkande 4, 2000/01:A811 yrkande 5, 2000/01:A812 yrkande 2, 2001/02:A212 yrkande 3, 2001/02:A229 yrkande 14 i denna del och 2001/02:A324 yrkande 1.

Reservation 10 (kd, c)

Reservation 11 (fp)

11. Kvinnligt ledarskap

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:A211 yrkande 2 och 2001/02:A229 yrkande 14 i denna del.

Reservation 12 (kd)

Reservation 13 (fp)

12. Meritvärdering

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A811 yrkande 3 och 2001/02:A211 yrkande 21.

Reservation 14 (kd)

13. Positiv särbehandling m.m.

Riksdagen avslår motion 2000/01:A808 yrkande 6.

14. Motivering av regeringsbeslut

Riksdagen avslår motion 2001/02:A243 yrkande 3.

15. Ledarskap inom statliga myndigheter

Riksdagen avslår motion 2000/01:A721.

16. Utredningar, uppdrag till myndigheter m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A812 yrkande 6, 2001/02:A357, 2001/02:A358 och 2001/02:A379.

17. Individuella och marknadsanpassade löner

Riksdagen avslår motion 2000/01:A806 yrkande 10.

Reservation 15 (m)

18. Arbetsvärdering

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:So545 yrkande 18, 2001/02:A211 yrkande 13 och 2001/02:A229 yrkande 6 i denna del.

Reservation 16 (c, fp)

19. Lönediskriminering

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:A222 yrkandena 1 och 2 samt 2001/02:A303.

20. Utvärdering av jämställdhetslagen m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A806 yrkande 11, 2001/02:A211 yrkande 6 samt 2001/02:A243 yrkandena 1 och 2.

Reservation 17 (m)

Reservation 18 (kd)

21. Tillämpningsområde m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A801, 2000/01:A802 yrkandena 1 och 2 samt 2000/01:So450 yrkande 17.

22. Jämställdhetsplaner

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A804 yrkandena 1 och 2 samt 2000/01:A809 yrkande 3.

Reservation 19 (c, fp)

23. Tillsyn och sanktioner

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A808 yrkandena 3 och 4 samt 2001/02:A205 yrkandena 1 och 2.

24. Lagändringar till skydd för föräldralediga m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2001/02:A211 yrkandena 8 och 9, 2001/02:A227 yrkande 1, 2001/02:A367 yrkande 25 i denna del och 2001/02:A392 yrkande 4.

Reservation 20 (kd, c)

Reservation 21 (mp)

25. Mångfaldsplaner m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A717 yrkandena 1 och 2, 2000/01:K397 yrkande 11, 2001/02:A317 yrkandena 5–7, 2001/02:A388 yrkande 7 samt 2001/02:Ju237 yrkande 26.

Reservation 22 (c, fp)

26. Talerätt

Riksdagen avslår motion 2001/02:A317 yrkande 4.

Reservation 23 (v)

27. Rättegångskostnader

Riksdagen avslår motion 2001/02:A317 yrkande 8.

28. Informationsinsatser

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A718, 2001/02:A235 och 2001/02:A329.

29. Åldersdiskriminering m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A805, 2000/01:So456 yrkande 11, 2001/02:A204 yrkande 1, 2001/02:A227 yrkandena 2 och 4, 2001/02:A256 yrkandena 1 och 2, 2001/02:A259 yrkande 6, 2001/02:A376 samt 2001/02:So630 yrkande 2.

Reservation 24 (kd, c, fp)

30. Diskrimineringslagstiftning för värnpliktiga och elever

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ju724 yrkande 19, 2001/02:A388 yrkande 6 och 2001/02:L371 yrkande 37.

31. Diskrimineringslagstiftning för transpersoner m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ju724 yrkande 6, 2000/01:L441 yrkande 4, 2001/02:A388 yrkande 1 samt 2001/02:L371 yrkandena 12 och 13.

32. Förebyggande av trakasserier på grund av sexuell läggning

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:L459 yrkande 13 och 2001/02:L367 yrkande 11.

33. Sanktionssystem

Riksdagen avslår motion 2001/02:A231.

34. Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:L459 yrkande 12, 2001/02:A367 yrkande 25 i denna del, 2001/02:A388 yrkande 8, 2001/02:L367 yrkande 10 och 2001/02:Sf399 yrkande 35.

Reservation 25 (kd)

35. Forum i diskrimineringsmål

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:A807, 2000/01:A808 yrkandena 9 och 10, 2001/02:A229 yrkandena 7 och 8, 2001/02:A241, 2001/02:A259 yrkande 8, 2001/02:A265 yrkande 2, 2001/02:A349 yrkande 6 samt 2001/02:A350.

Reservation 26 (m)

Reservation 27 (c)

Reservation 28 (fp)

Stockholm den 21 februari 2002

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Sven-Erik Österberg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Sven-Erik Österberg (s), Hans Andersson (v), Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Björn Kaaling (s), Martin Nilsson (s), Stefan Attefall (kd), Kent Olsson (m), Laila Bjurling (s), Patrik Norinder (m), Sonja Fransson (s), Kristina Zakrisson (s), Maria Larsson (kd), Barbro Feltzing (mp), Elver Jonsson (fp), Anna Kinberg (m) och Carlinge Wisberg (v).

Redogörelse för ärendet

I detta ärende behandlar arbetsmarknadsutskottet vissa frågor om jämställdhet samt diskriminerings- och mångfaldsfrågor i övrigt. Därvid behandlas motioner som väckts under den allmänna motionstiden hösten 2000 respektive under samma period hösten 2001. De förstnämnda motionerna refereras i det följande med angivande av årtal (2000/01) medan de sistnämnda refereras utan årtal (2001/02).

Betänkandet är uppdelat i två huvuddelar, Jämställdhetsfrågor respektive Diskriminerings- och mångfaldsfrågor i övrigt, även om frågorna många gånger sammanfaller.

Under beredningen av detta betänkande har arbetsmarknadsutskottet inhämtat upplysningar från Jämställdhetsombudsmannen och generaldirektören vid Medlingsinstitutet, i båda fallen med medarbetare.

Utskottets överväganden

JÄMSTÄLLDHETSFRÅGOR

Mål och inriktning

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt behandlar utskottet en rad motionsförslag om mål och inriktning av jämställdhetspolitiken. Utskottet avstyrker samtliga motioner. Utskottet betonar samtidigt att jämställdhetsintegrering eller *mainstreaming* är en förutsättning för att komma till rätta med ett antal strukturella problem som hindrar måluppfyllelse på jämställdhetsområdet. Jämför reservationerna 1 (m) och 2 (kd, c, fp).

Motioner

Moderaterna betonar i motionerna 2000/01:A806 (yrk. 1) och A228 (yrk. 1) att politikernas roll måste vara att inspirera och skapa möjligheter till fritt val för den enskilde och för familjer, inte att dirigera. Det måste bli möjligt att räkna till i vardagen.

Familjepolitiken skall läggas om så att den skapar förutsättningar för individer och familjer att välja sina egna lösningar. Den främsta formen av oberoende är att kunna leva på sin lön; därför behövs en skattereform. Den som betalar skatt borde inte behöva vara beroende av bidrag.

En förutsättning för jämställdhet är att det finns alternativa former av barnomsorg. Om kvinnor skall kunna bli fullt ut konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden krävs också individuella, flexibla arbetstider och individuella, flexibla barnomsorgstider. Mot den bakgrunden motsätter sig *Moderaterna* maxtaxa i barnomsorgen.

Vänsterpartiet anser i motion A271 att målsättningarna för jämställdhetspolitiken måste förändras i feministisk riktning och att könsmaktsordningen, alltså den ordning som innebär att kvinnor underordnas män, utmanas. Den svenska jämställdhetspolitiken har inte på något avgörande sätt förmått motverka rådande maktstrukturer.

Trots jämställdhetspolitikens ambitiösa målsättningar visar utvärderingar på fortsatt ojämlikhet och en djup klyfta mellan mål och verklighet. Jämställdhet måste handla om mer än att lyfta fram kvinnor eller ge dem samma rättigheter som män. Det är dags att utmana mäns makt och privilegier. Därför krävs att mäns intresse som grupp ställs mot kvinnors gemensamma in-

tressen. Hållningen måste förändras så att medvetenheten om könsmotsättningarna ökar möjligheterna för kvinnors kollektiva erfarenheter att få utrymme på den politiska arenan.

Kvinnor och män återfinns på olika arbetsmarknader där kvinnors arbetsmarknad är väsentligt smalare, med lägre löner och sämre möjligheter till kompetensutveckling och befordringsgång, konstaterar Vänsterpartiet i motion A314 (yrk. 1) och betonar nödvändigheten av en kraftfull, samordnad strategi för att bryta könssegregeringen på arbetsmarknaden. En sådan strategi måste innefatta arbetsmarknadspolitiken och andra politikområden, departement och myndigheter. Regeringen bör få i uppdrag att ta fram ett samlat departementsövergripande program för hur arbetet med att kunna bryta könssegregeringen på arbetsmarknaden skall kunna intensifieras och effektiviseras.

Också *Centerpartiet* förespråkar i motion 2000/01:So545 (yrk. 1 och 2) insatser för att intensifiera arbetet med att utveckla ett könsneutralt arbetsliv. Endast genom att se köns mönstren och synliggöra utgångspunkterna för olika strukturer kan förändringar genomföras så att individerna får lika möjligheter att vara olika och att göra sina val. Regeringen bör redovisa för riksdagen hur arbetet med ett könsneutralt arbetsliv fortskrider.

Inom offentlig verksamhet har arbetsgivarna ett ansvar för rationaliseringar, ökade krav och minskad delaktighet bland de anställda. Samtidigt har staten enligt *Centerpartiet* ett särskilt ansvar för att se över normer och bilda en ny skola för arbetslivets utveckling.

Folkpartiet poängterar i motion A229 (yrk. 1–5, 6 i denna del och 28) vikten av att angripa de bakomliggande orsakerna till den bristande jämställdheten. Den liberala jämställdhetspolitiken syftar till att varje person, kvinna som man, skall ha likvärdiga chanser att forma sitt liv som hon eller han själv vill och till att göra upp med traditioner som låser fast individer i förlegade könsroller.

En huvudfråga på jämställdhetsområdet är kampen mot könsrelaterade löneklyftor och lönediskriminering. Ett sexpunktsprogram föreslås för att avskaffa dessa företeelser (yrk. 1–3 och 5):

- 1) En plan för att i kommande avtalsrörelser höja lönerna för underbetalda kvinnogrupper inom den offentliga sektorn.
- 2) Borttagande av monopol inom yrkesområden där flertalet kvinnor är verksamma, dvs. vård, omsorg och skola.
- 3) En storsatsning på fler småföretag och särskilda åtgärder för att främja kvinnligt företagande.
- 4) Sänkt skatt på hushållstjänster.
- 5) Ytterligare stimulanser för att pappor skall utnyttja en större del av föräldraledigheten.
- 6) En översyn av Arbetsdomstolens roll i lönediskrimineringsmål.

I motionen pekar *Folkpartiet* också på behovet av fler män inom kvinnodominerade sektorer och av bättre lönestatistik (yrk. 4 och 6 delvis).

Folkpartiet betonar i motionen att invandrarkvinnornas situation måste stärkas eftersom merparten invandrarkvinnor återfinns längst ned i hierarkin på arbetsmarknaden. Jämställdhetsarbetet har hittills i stor utsträckning missat denna stora grupp som lever i isolering och maktlöshet. En förutsättning för att över huvud taget delta i samhället är att man behärskar språket och för att kunna delta i svenskundervisning krävs barntillsyn.

I ett mångkulturellt samhälle respekterar vi varandras tro och traditioner. Det förekommer dock i vissa invandrargrupper att kvinnor behandlas på ett sätt som strider mot svensk lagstiftning och internationell rätt, exempelvis när unga kvinnors rörelsefrihet begränsas eller när de förföljs av den egna familjen därför att de inte följer familjens förväntningar om val av livspartner och umgängesformer. I sådana fall får det enligt Folkpartiet inte råda någon som helst tvekan om att alla former av skyddsåtgärder från samhällets sida skall vidtas (yrk. 28).

Miljöpartiet pekar i motion 2000/01:A808 (yrk. 1) på att långt ifrån alla förslag som lagts fram i Kvinnomaktutredningens betänkande (SOU 1998:6) Ty makten är din ... har genomförts. Regeringen bör beakta förslagen till åtgärder och återkomma till riksdagen i frågan.

Jämställdhet är i allra högsta grad också en mansfråga, konstaterar Miljöpartiet i motion A393 (yrk. 1). Mäns våld mot kvinnor är inte bara en kvinnofråga utan även en mansfråga och en samhällsfråga.

Motionsförslag från *Kristdemokraterna* om övergripande jämställdhetsfrågor har tidigare under riksmötet tagits upp i betänkande 2001/02:AU1 Utgiftsområdena 13 Arbetsmarknad och 14 Arbetsliv i anslutning till att utskottet behandlade politikens allmänna inriktning.

Carina Hägg (s) konstaterar i motion 2000/01:A719 att Sverige numera är ett mångkulturellt land och att det är nödvändigt att ta hänsyn till den religionsfrihet som råder men menar att man också måste ha målsättningen att de jämställdhetssträvanden som gäller i det svenska samhället också skall innefatta trossamfunden.

Christina Axelsson m.fl. (s) poängterar i motion 2000/01:A810 (yrk. 1 och 2) att arbetsmarknadslagstiftningen kraftfullt skall slå fast kvinnors och mäns lika värde, villkor och behandling på arbetsmarknaden. Åtgärder måste vidtas för att bryta den könssegrerade arbetsmarknaden.

I motion Ub431 (yrk. 2) pläderar *Christina Axelsson m.fl. (s)* för att regeringen i sina kontakter med arbetsmarknadens parter starkt bör betona en fortsatt utveckling av jämställdhetsarbetet och att regeringen och parterna gemensamt sätter upp mål för jämställdhetsarbetet.

Sten Tolgfors och *Catharina Elmsäter-Svärd (båda m)* lägger i motion A209 (yrk. 1, 2 och 4) fram förslag om grundprinciper för en ny jämställdhetspolitik och avvisar därvid regeringens beskrivning av kvinnan som svag, utsatt och hjälplös. Motionärerna vill i stället beskriva kvinnor som välutbildade, ambitiösa, viljestarka och älskade samt tar avstånd från regeringens kollektiva skuldbeläggande av män.

Bakgrund

Det övergripande målet för svensk jämställdhetspolitik är att kvinnor och män skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom alla väsentliga områden i livet. Målet uttalas i regeringsförklaringen. Jämställdhetsarbetet skall vara en del av det ordinarie politiska och verkställande arbetet. Varje departement ansvarar för uppföljning och utvärdering av jämställdhetsarbetet. Inom Regeringskansliet finns en särskild jämställdhetsenhet som sorterar under jämställdhetsministern och som har en samordnande, rådgivande och pådrivande roll gentemot departementen.

Regeringen har nyligen i skrivelsen 2001/02:83 En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna, som för närvarande bereds i konstitutionsutskottet, lämnat övergripande information om internationell och nationell reglering och förhållanden när det gäller diskrimineringsfrågor inklusive jämställdhetsfrågor. Ett avsnitt i skrivelsen behandlar jämställdhet mellan kvinnor och män m.m.

När det gäller mål och inriktning av jämställdhetsarbetet kan det finnas anledning att redovisa förslag som kring årsskiftet lämnades av en arbetsgrupp för metodutveckling i jämställdhetsarbetet. I rapporten *Ändrad ordning – Strategisk utveckling för jämställdhet* (Ds 2001:64) återfinns följande förslag till strategiska åtgärder på jämställdhetsområdet:

- Ett samlat grepp bör tas för att stärka arbetsformerna för jämställdhetsfrågorna i Regeringskansliet. En strategi för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet bör utarbetas och inriktas på styrning, kunskap och kompetensutveckling, stödstruktur och metodutveckling. Arbetet bör ske i samarbete mellan departementen.
- En samlad översyn bör göras av olika formella styrformer såsom förordningar och riktlinjer i Regeringskansliet. En jämställdhetsförordning, liknande den som finns på integrationsområdet, bör övervägas.
- Regeringen bör överväga hur institutionaliseringen på jämställdhetsområdet skall stärkas. Förslaget från Jämställdhetsrådet för transport och IT (SOU 2001:44) om att inrätta en ny myndighet kan användas som förebild. Roll och uppgifter för en eventuell myndighet bör emellertid utredas närmare.
- Regeringen bör överväga hur jämställdhetsfrågorna, tillsammans med övriga sociala frågor, kan få en starkare ställning inom arbetet med hållbar utveckling genom att ledningssystemen utvecklas så att den sociala dimensionen integreras.
- Dialogen med näringslivet bör fortsätta och tidigare konferenser om jämställdhet för lönsamhet och utveckling utvärderas.

Ett arbete enligt vissa av förslagen har redan påbörjats inom Regeringskansliet.

Medlingsinstitutet har den 19 februari 2002 avlämnat sin första årsrapport, *Avtalsrörelsen och lönebildningen*. Av rapporten framgår att enligt den offici-

ella lönestatistiken för år 2000 var kvinnornas genomsnittliga lön 82 % av männens, vilket också kan uttryckas så att kvinnorna tjänar 18 % mindre än männen eller att männen tjänar 22 % mer än kvinnorna. Denna relativa löneskillnad har enligt Medlingsinstitutet varit i stort sett oförändrad sedan 1994.

I rapporten konstateras att kvinnornas genomsnittliga lön år 2000 var 82 % av männens. Detta mått på löneskillnaden avser hela arbetsmarknaden. Denna siffra ger enligt institutet inte någon rättvisande bild av löneskillnaderna, och framför allt kan dessa inte enbart förklaras med könstillhörigheten.

I årsrapporten för Medlingsinstitutet ett resonemang om vilka slutsatser som kan dras utifrån lönestatistiken. Säger den något om det föreligger osakliga löneskillnader mellan kvinnor och män i jämställdhetslagens mening? Frågan är enligt institutet relativt enkel att besvara. Den officiella lönestatistiken redovisas för sektorer på arbetsmarknaden och ger inget besked om förhållandena hos enskilda arbetsgivare. Däremot visar den att det föreligger löneskillnader mellan kvinnor och män. Män har i allmänhet högre lön än kvinnor, även inom samma sektor och yrkesgruppsbeteckning. Det råder dock osäkerhet när det gäller att uppskatta hur stor del av löneskillnaderna som kan förklaras enbart med könstillhörighet. Det torde dock enligt Medlingsinstitutet stå klart att det föreligger skillnader mellan mäns och kvinnors löner som inte fullt ut kan förklaras av i statistiken ingående objektiva faktorer.

Utskottets ställningstagande

Hur jämställdhetsperspektivet skall införlivas med alla politikområden, alltså jämställdhetsintegrering eller *mainstreaming*, är en fråga som utskottet uppehållit sig vid i flera tidigare betänkanden. Det är utskottets övertygelse att jämställdhetsintegrering är en förutsättning för att man skall kunna komma till rätta med en rad strukturella problem som i dag hindrar måluppfyllelse på jämställdhetsområdet.

Vänsterpartiet tar upp strukturella frågor i motionerna A271 och A314 och pläderar där för en förändring av målsättningarna för jämställdhetspolitiken i feministisk riktning och för en samordnad strategi, innefattande flera politikområden, för att bryta könssegregeringen.

Utskottet vill betona att jämställdhetspolitiken tagit avgörande steg mot ett mer jämställt samhälle, men kan instämma i Vänsterpartiets analys, att många icke jämställda strukturer kvarstår. Jämställdhetspolitiken utvecklas dock kontinuerligt och i det arbetet har fortsatt utveckling av den feministiska analysen och metoder för ökad samverkan mellan olika politikområden sin givna plats. Såväl framsteg som kvarstående problem på jämställdhetsområdet har redovisats i ett antal propositioner och regeringsskrivelser, senast i skrivelse 1999/2000:24 Jämställdhetspolitiken inför 2000-talet respektive i proposition 1999/2000:143 Ändringar i jämställdhetslagen m.m. (bet. 1999/2000:AU6 och bet. 2000/01:AU3).

En annat dokument som enligt utskottets mening ger en god överblick över vilka åtgärder som vidtagits för att stärka jämställdhetspolitiken är Sveriges

handlingsplan för sysselsättning inom ramen för EU-samarbetet. I den senaste handlingsplanen från maj 2001 redovisar regeringen politikens inriktning, resultatuppföljning och nya initiativ i form av konkreta insatser under var och en av de fyra pelarna i EU:s sysselsättningsriktlinjer. Den fjärde pelaren är inriktad särskilt på jämställdhetsfrågor och rubriceras Att stärka jämställdhetspolitiken. Jämställdhetsfrågorna integreras dock även i övriga pelare.

Förutom de jämställdhetsinsatser som redovisas i ovannämnda dokument vill utskottet också peka på de satsningar som gjorts och planeras de närmaste åren inom välfärdssektorn. Dessa insatser kan bidra till att höja statusen och förbättra arbetsvillkoren för stora delar av den kvinnodominerade arbetsmarknaden.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna A271 (v) och A314 yrkande 1 (v).

Också Centerpartiet tar i motion 2000/01:So545 upp vikten av ett intensifierat arbete för att åstadkomma ett könsneutralt arbetsliv och betonar att regeringen bör redovisa hur detta fortskrider. Som framgått ovan gör regeringen i olika sammanhang sådana redovisningar. Just i år kommer regeringen därutöver att till EG-kommissionen särskilt redovisa sex nationella utvärderingar av EU:s sysselsättningssamarbete. En av utvärderingarna har genomförts av Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Ifau, under rubriken Främja jämställdhet mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden. Utskottet anser med hänvisning till vad som anförts ovan att motion 2000/01:So545 yrkandena 1 och 2 (c) bör avslås av riksdagen.

Utskottet delar Folkpartiets uppfattning i motion A229 om vikten av att angripa de bakomliggande orsakerna till bristande jämställdhet och instämmer i att en avgörande fråga på jämställdhetsområdet är kampen mot könsrelaterade löneskillnader och lönediskriminering. Det är just av detta skäl som regeringen och riksdagen starkt betonar vikten av jämställdhetsintegrering på olika samhällsområden inklusive i departementens och myndigheternas verksamhet. Det är också av detta skäl som jämställdhetslagen skärpts från den 1 januari 2001, något som utskottet återkommer närmare till senare i betänkandet.

Utskottet instämmer också i Folkpartiets uppfattning i motion A229 att samhället måste ge ett starkt skydd åt utsatta flickor och kvinnor i patriarkala familjer. Ett åtgärdsprogram rörande insatser för utsatta flickor i patriarkala familjer har i dagarna lagts fram av regeringen (pressmeddelande från Näringsdepartementet 2002-02-14).

Folkpartiet föreslår i sin motion ett sexpunktsprogram för jämställdhet. När det gäller några av punkterna återkommer utskottet också senare i betänkandet till förslag med samma eller liknande innebörd. Det gäller bl.a. motionsförslag om att förändra kvinnlöner inom offentlig sektor, att ta bort vad som partiet benämner monopol inom offentlig sektor, stimulanser för pappaledighet och översyn av Arbetsdomstolens roll i lönediskrimineringsmål.

Ett par av Folkpartiets förslagspunkter tas inte upp i andra sammanhang i betänkandet. Därför vill utskottet beträffande främjande av småföretag och

kvinnligt företagande här peka på att Nutek bedriver ett arbete med denna inriktning. Motionsförslag om sänkt skatt på hushållstjänster har avstyrkts av utskottet vid flera tillfällen, senast i betänkande 2001/02:AU1. Med det anförda och med hänvisning till utskottets ställningstagande i andra sammanhang i detta betänkande avstyrks motion A229 yrkandena 1–5, 6 i denna del och 28 (fp).

Till skillnad från Moderaterna i motionerna 2000/01:A806 och A228 ser inte utskottet skattesänkningar som någon självklar väg till ökad jämställdhet. I stället vill utskottet varna för de negativa fördelningseffekter som skulle kunna uppstå till följd av kraftigt sänkta skatter. Ett exempel är de av LO-ekonomerna nyligen publicerade beräkningarna kring konsekvenserna av ett avskaffande av den s.k. värnskatten. Enligt utskottets mening finns det således litet som talar för att jämställdheten ökar genom sänkta skatter och transfereringar.

När det däremot gäller uppfattningen att individuella och flexibla arbetstider kan stärka jämställdheten, kan utskottet instämma i Moderaternas syn. Förutsättningen är dock enligt utskottet att den enskilda individens rätt att styra över sin arbetstid stärks. Det pågående arbetet inom Kommittén för nya arbetstids- och semesterregler (Knas, dir. 2000:97) bör dock avvaktas.

En förutsättning för jämställdhet är enligt Moderaterna att det finns alternativa former av barnomsorg. På denna punkt vill utskottet påpeka att olika reformer på förskoleområdet som genomförts av regeringen har ökat föräldrarnas möjligheter att efterfråga den barnomsorg de önskar.

Motionerna 2000/01:A806 yrkande 1 (m) och A228 yrkande 1 (m) avstyrks av utskottet.

Miljöpartiet har också tidigare lagt fram förslag med samma innebörd som framförs i motion 2000/01:A808 där partiet anser att regeringen skall beakta förslagen från Kvinnomaktutredningen och återkomma till riksdagen om detta. Ett sådant förslag avstyrktes senast i betänkandet 1999/2000:AU6. Utskottet vill samtidigt erinra om att regeringen i skrivelse 1999/2000:24 Jämställdhetspolitiken inför 2000-talet redovisade vilka åtgärder som vidtagits eller planerades med anledning av förslagen i slutbetänkandet från Kvinnomaktutredningen.

Att jämställdhet inte endast är en kvinnofråga utan också en mansfråga är en uppfattning som förs fram i Miljöpartiets motion A393 och som det enligt utskottet finns all anledning att instämma i. Likaså delar utskottet uppfattningen att kvinnovåld inte endast är en kvinnofråga utan också en mansfråga och ett samhällsproblem. Utskottet är emellertid inte berett att föreslå något tillkännagivande på denna punkt utan avstyrker motionerna 2000/01:A808 yrkande 1 (mp) och A393 yrkande 1 (mp).

Utskottet delar i princip de uppfattningar om vikten av jämställdhetsarbete som framförs i de enskilda motionerna 2000/01:A810 och Ub431 och hänvisar till de åtgärder för att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden och för att förstärka partssamarbetet som redovisas i detta betänkande.

Det finns också anledning att instämma i vad som anförs i den enskilda motionen 2000/01:A810 om vikten av att de jämställdhetssträvanden som kommer till uttryck i det svenska samhället också ger avtryck i trossamfundet. Det är viktigt med opinionsbildande verksamhet samtidigt som det också är väsentligt att den avgörande kraften för förändring kommer inifrån samfundet självt.

Enligt utskottets uppfattning är det en förenklad syn på könsskillnader som kommer till uttryck i den enskilda motionen A209 (m). Att enbart förklara strukturella skillnader med olikheter i individers beteende leder till fel slutsatser. Utskottet godtar inte heller motionärernas påstående att regeringen skulle se kvinnan som svag, utsatt och hjälplös. I stället är det enligt utskottet så att en politik som frigör människor från invanda könsstrukturer kan öka friheten för både kvinnor och män.

Med hänvisning till vad som anförts avstyrker utskottet motionerna 2000/01:A719 (s), 2000/01:A810 yrkandena 1 och 2 (s), A209 yrkandena 1, 2 och 4 (m) samt Ub431 yrkande 2 (s).

Barn och förvärvsarbete

Utskottets förslag i korthet

Ett antal motioner om möjligheterna att kombinera barn och förvärvsarbete behandlas i avsnittet. Utskottet delar i flera avseenden de uppfattningar som framförs i motionerna men avstyrker samtliga motioner. Jämför reservationerna 3 (m), 4 (kd) och 5 (mp).

Motioner

Föräldraledighet m.m.

Ett flertal motioner behandlar olika aspekter på ett barnvänligt arbetsliv, exempelvis möjligheterna till föräldraledighet och pappaledighet, skyddet på arbetsmarknaden för gravida, föräldralediga och småbarnsföräldrar liksom löneutvecklingen för dessa grupper.

Motioner där det uttryckligen krävs lagändringar för att åstadkomma ett barnvänligt arbetsliv behandlas i ett senare avsnitt i betänkandet.

Moderaterna betonar i motion 2000/01:A806 (yrk. 2) individens möjligheter att förena yrkes- och familjeliv. Politikens uppgift är att skapa möjligheter och mångfald så att vuxna själva kan utforma sina liv på det sätt som var och en, ensam eller som del av ett hushåll, själv önskar. Bland annat krävs alternativa former av barnomsorg, flexibla arbetstider och skattereduktion för hushållsnära tjänster.

Kristdemokraterna anser i motionerna 2000/01:A811 (yrk. 6) och A246 (yrk. 3) att en förutsättning för att både kvinnor och män skall ha möjlighet att

utvecklas i sin yrkesroll och samtidigt kunna fungera i föräldrarollen är ett barnvänligt arbetsliv där det ses som en kompetensutveckling och en viktig samhällsuppgift att vårda och fostra sina barn.

Partiet menar i den aktuella motionen liksom i motionerna Sf392 (yrk. 16) och A211 (yrk. 7) att politiker, arbetsgivare och fackföreningar tillsammans måste utforma ett mer barnvänligt arbetsliv. Regeringen bör som inledning till ett mer långsiktigt arbete ta initiativ till en nationell kampanj på området. De ekonomiska villkoren för att ta hand om barn måste vara gynnsamma.

I motion A211 (yrk. 19) pläderar Kristdemokraterna för en kartläggning av regionala skillnader i uttag av pappaledighet i syfte att undanröja hinder mot en ökning av uttagen av sådan ledighet. Partiet vill inte lagstifta om att pappor skall ta ut mer föräldraledighet utan vill i stället stimulera en sådan förändring.

Behovet av en fördjupad uppföljning av den lagstiftning som påverkar möjligheten till ett barnvänligt arbetsliv tas upp av *Centerpartiet* i motion A259 (yrk. 7). Partiet menar att möjligheterna att kombinera föräldraskap och arbete måste förbättras. Detta är nödvändigt för att möta framtidens arbetskraftsbehov liksom för att minska pressen på många barnfamiljer.

Åtgärder bör enligt *Miljöpartiet* i motion A392 (yrk. 2) vidtas för att ändra attityder när det gäller män och föräldraskap. Samtidigt konstaterar partiet att det är svårt att påverka attityder exempelvis om vem som skall vårda sjuka barn respektive arbeta deltid under barnens förskoleår.

Miljöpartiet vill i motion 2000/01:A808 (yrk. 8) få till stånd generella rutiner så att föräldralediga automatiskt omfattas av lönerrevisioner. Därmed kan man förebygga lönediskriminering, menar partiet, som också påpekar att även arbetsmarknadens parter har ett ansvar i sammanhanget.

Carina Hägg (s) begär i motion 2000/01:A803 en översyn av gravida kvinnors skydd på arbetsmarknaden. Motionären menar att den ökade förekomsten av tidsbegränsade anställningar kan försvaga gravida kvinnors ställning på arbetsmarknaden.

Krister Örnfjäder (s) begär i motion A366 en översyn av jämställdheten på arbetsmarknaden och föräldraförsäkringens regler.

Patrik Norinder (m) finner det enligt motion A265 (yrk. 1) helt oacceptabelt att diskrimineringen av småbarnsföräldrar i arbetslivet ökar. För att arbetsmarknaden skall bli mer jämställd krävs att offentliga och privata arbetsgivare tar ett ökat ansvar för småbarnsföräldrar.

Magnus Jacobsson och *Amanda Agestav (båda kd)* tar i motion A201 upp unga kvinnors situation på arbetsmarknaden och menar att synen på föräldraskap måste förändras genom opinionsbildning så att män och kvinnor skall kunna ta ut föräldraledighet utan att ha dåligt samvete och så att barnafödandet ökar.

Ulla-Britt Hagström (kd) vill i motion A279 att en uppföljning skall göras av hur pappors uttag av föräldraledighet påverkas av om deras arbetsgivare

stimulerar pappaledighet genom hel eller delvis utfyllnad av ersättningen enligt föräldraförsäkringen.

Sten Tolgfors (m) uttrycker i motion Sf222 (yrk. 3) sin positiva syn på att företag drygar ut föräldraförsäkringen för sina anställda så att pappor och mammor kan ha råd att vara hemma med sina barn. Motionären kritiserar en negativ inställning från vissa fackförbund mot att arbetsgivare kompletterar den statliga föräldraförsäkringen.

Bakgrund

Utskottet har i ett antal tidigare sammanhang, senast i betänkande 2000/01:AU9, poängterat att möjligheterna att kombinera föräldraskap och förvärvsarbete måste förbättras. Efter förslag från utskottet i nyssnämnda betänkande har riksdagen gjort ett tillkännagivande till regeringen att det finns starka skäl att överväga om det finns behov av att förstärka skyddet för arbetstagare som väljer att utnyttja sin rätt till ledighet i samband med föräldraskap. Utskottet ansåg att i första hand förändringar i föräldraledighetslagen och lagen om anställningsskydd borde övervägas.

Regeringen har efter riksdagens ställningstagande uppdragit åt Arbetslivsinstitutet att överväga om det finns behov av att förstärka skyddet för de arbetstagare som väljer att utnyttja sin rätt till ledighet i samband med föräldraskap (tilläggsuppdrag i fråga om översyn av vissa arbetsrättsliga frågor 2001-10-04). I första hand bör förändringar i föräldraledighetslagen och anställningsskyddslagen övervägas. Arbetslivsinstitutets uppdrag skall vara slutfört den 31 oktober 2002.

En analys av vilka faktorer som påverkar barnafödandet har nyligen utförts av en arbetsgrupp inom Regeringskansliet. I rapporten *Barnafödandet i fokus – Från befolkningspolitik till ett barnvänligt samhälle* (Ds 2001:57) sammanfattas faktorer som enligt svensk och utländsk forskning påverkar barnafödandet. Några faktorer av särskilt intresse på arbetsmarknadsområdet är

- att fruktsamheten är högre i länder där barnafödande och förvärvsarbete kan kombineras,
- att jämställdhet är viktig för barnafödandet. Det finns brister i jämställdheten, och en stark indikation på detta är att barnafödande har en påtagligt negativ inverkan på hur kvinnors inkomster utvecklas,
- att tecken finns på att toleransen mot barnafödande och mot barn har minskat på den svenska arbetsmarknaden och att intoleransen i första hand drabbar kvinnor,
- att den kraftiga ökningen av tillfälliga arbeten har medfört negativa effekter på barnafödandet.

När det gäller uttag av *föräldrapenningdagar* har männens andel av de utbetalade dagarna ökat från 8,6 % år 1992 till 13,8 % år 2001. Männens andel av de personer som tagit ut föräldrapenningdagar ökade under samma period från 26,9 % till 39,9 %. I diagrammet nedan redovisas länsvis fördelade uppgifter om männens andel av föräldrapenningdagar.

I fråga om *tillfällig föräldrapenning* (vård av barn, 10 pappadagar, LSS-kontakt dagar och kontakt dagar för 6–11-åringar) var männens andel av antalet uttagna dagar 42,7 % år 2001. Största delen av dagarna med tillfällig föräldrapenning används för *vård av barn*. Männens andel av uttagna dagar minskade successivt under 1990-talet men har år 2001 nått upp till samma nivå som år 1991. Andelen män som tar ut *pappadagar* har minskat från 82 % år 1992 till 75 % år 2001.

Männens andel av uttagna föräldrapenningdagar

	2001	2000
Samtliga län	13,8	12,4
Stockholms län	14,1	12
Uppsala län	15,4	14,8
Södermanlands län	14,3	12,8
Östergötlands län	14	11,7
Jönköpings län	12,4	11,4
Kronobergs län	13,1	12,3
Kalmar län	12,9	11,7
Gotlands län	15,4	13,6
Blekinge län	13,6	12,1
Skåne län	12,5	11,3
Hallands län	13	11,7
Västra Götalands län	13,5	12,4
Värmlands län	13,4	13,2
Örebro län	15,1	14,7
Västmanlands län	14,2	13,4
Dalarnas län	14,8	14
Gävleborgs län	14,1	12,7
Västernorrlands län	13,5	12,9
Jämtlands län	15,7	13,5
Västerbottens län	17,4	15,3
Norrbottens län	14,3	12,9

Källa: Försäkringskassan i Västerbottens län/RFV

Också preliminära resultat från studien *Arbete och familj – en studie av företagskultur och faderskap* (projektansvariga: professor Philip Hwang, psykologiska institutionen, Göteborgs universitet och professor Linda Haas, University of Indianapolis, Indiana, USA) är av intresse i detta sammanhang.

Studien visar bl.a. att män i vad som i studien benämns personalinriktade företag tog ut mer pappaledighet än män i produktionsinriktade företag, att män tog ut mer föräldraledighet i företag med större andel kvinnor bland de anställda och att ju mer positiva arbetskamrater och arbetsledare var, desto mer föräldraledighet tog män ut.

De företag som ingått i studien har delats in i fyra grupper: de som var uttalat positiva till pappaledighet, de som var positiva när företaget hade något

att tjäna på det, de som hade ett neutralt förhållningssätt och slutligen de som hade en traditionell syn på pappaledighet. Utskottet vill här särskilt peka på några av de faktorer som enligt den aktuella studien kännetecknar företag som är uttalat positiva till pappaledighet:

- Pappor informeras om sin rätt att vara föräldralediga och uppmuntras av företaget att vara det.
- Företaget försöker hitta lösningar så att alla kategorier anställda kan kombinera arbete och familj – även de högsta cheferna kan vara föräldralediga.
- Företaget har en långsiktig planering och ser småbarnstiden som en begränsad men viktig del av en anställds liv.
- Det finns en uttalad inställning att familjen är en viktig del i den anställdes liv och att familjeliv och arbete måste kunna kombineras.
- Företaget har vidtagit formella eller informella åtgärder för att underlätta för föräldrar att kombinera arbete och familj, t.ex. flexitid, jämställdhetsprogram och policy om pappaledighet.
- Företaget kan se att det finns fördelar med att anställda är pappalediga, det ger andra anställda möjligheter att pröva nya arbetsuppgifter en tid.

I den aktuella studien Arbete och familj har i en första delundersökning enkätsvar inhämtats från personalchefer och fackordförande i Sveriges 250 största företag, i en andra del har personalchefer och grupper av anställda intervjuats. I en tredje och pågående del görs en enkätstudie bland 350 anställda män vid sex stora företag. I en fjärde del har en enkätundersökning och telefonintervju gjorts med företrädare för fackliga organisationer i de företag som medverkat i övriga delar av studien.

Resultaten av den sistnämnda delen visar på ett relativt lågt intresse från de fackliga organisationernas sida när det gäller att verka för att manliga anställda lättare skall kunna kombinera arbete och familj.

Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna har en viktig roll när det gäller att verka för att fler män skall ta ut fler föräldrapenningdagar. Det gör man bl.a. genom allmänna informationsträffar, personlig rådgivning till blivande föräldrar, pappakampanjer, särskilda brev till pappor, utökat samarbete med barnmorskor och andra attitydpåverkande insatser.

I ett särskilt projekt har man i försäkringskassorna i tre län – Kronoberg, Västerbotten och Jönköping – studerat vilka faktorer som påverkar mäns uttag av föräldrapenning. Resultaten visar att det är fler faktorer än ekonomin som styr hur föräldrarna delar på ledigheten, bl.a. inställningen hos informatörerna när det gäller föräldraledighet.

Informatörerna, dvs. personalen vid försäkringskassan och barnmorskorna, är alltså viktiga i sammanhanget. I det av de undersökta länen där den största andelen föräldrar delade på ledigheten, Västerbotten, var också informatörerna mest positiva till delad föräldraledighet. En slutsats i projektet är att attitydpåverkande insatser måste utgå från dels föräldrarnas inställning, dels de faktorer som i praktiken styr deras beslut om uppdelning av föräldraledighet-

en. Projektet redovisas i rapporten *Båda blir bäst – Attityden till delad föräldradedighet* (RFV Redovisar 2000:1).

I detta avsnitt med bakgrundsinformation finns också anledning att nämna att det i den fjärde pelaren i EU:s sysselsättningsriktlinjer för 2002, IV Stärka jämställdhetspolitiken, ingår bl.a. insatser för att underlätta att kombinera arbete och familj. Där sägs att medlemsstaterna och arbetsmarknadens parter skall utarbeta, genomföra och främja en familjevänlig politik, fastställa nationella mål för hur omsorg för barn och andra närstående skall byggas ut och undanröja hinder för återinträde på arbetsmarknaden för dem som gjort uppehåll i yrkesverksamhet.

Utskottets ställningstagande

Arbetsmarknadsutskottet har ovan under rubriken Bakgrund redovisat några exempel på aktuella undersökningar, analyser och informationsinsatser som sammantaget pekar på att det behövs insatser på en rad olika områden och av ett flertal olika aktörer för att påverka attityder till och underlätta kombinationen barn och förvärsarbete samt för att bidra till jämställdhet i fråga om föräldraansvaret.

Utskottet har därvid bl.a. redogjort för några faktorer som enligt en studie kännetecknar företag som är uttalat positiva till pappaledighet. Företag med liknande inställning till kombination av barn och arbetsliv kan enligt utskottets mening ses som föredömen på en modern och flexibel arbetsmarknad.

Långt ifrån alla företag har dock en positiv inställning till föräldradedighet. Enligt JämO har antalet anmälningar om misstänkt diskriminering i samband med graviditet och föräldraskap ökat markant under senare år.

Utskottet ser allvarligt på detta och andra tecken på försämrade möjligheter att kombinera arbete och barn. Ett starkt skäl till utskottets oro är naturligtvis de påfrestningar som den enskilda föräldern eller familjen utsätts för. Men också i ett vidare sammanhang är en utveckling av detta slag negativ. Risken är påtaglig att arbetsmarknadens funktionssätt försämrats och att arbetskraftsutbudet minskar. Detta kan bli följden om allt fler får en svagare anknytning till arbetsmarknaden till följd av en restriktiv hållning bland arbetsgivare till ledighet för föräldraskap och graviditet. Än allvarligare är långsiktiga demografiska effekter av allvarlig karaktär till följd av minskat barnafödande.

Mot bakgrund av de svårigheter som finns med att kombinera barn och förvärsarbete ser utskottet positivt på att regeringen givit JämO ett särskilt uppdrag i dessa frågor. I regleringsbrevet för 2002 sägs att ombudsmannen skall beakta ärenden som rör anmälningar gällande osakliga uppsägningar och diskriminering vid anställning av gravida kvinnor och föräldradediga kvinnor och män samt ärenden som gäller försämrade anställningsvillkor på osaklig grund för gravida kvinnor och föräldradediga kvinnor och män. JämO skall redovisa och kommentera resultatet till regeringen.

Utskottet vill i detta sammanhang något beröra vikten av attitydpåverkande insatser riktade såväl till föräldrar och blivande föräldrar som till arbetsgivare. Här har Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna en nyckelroll när det

gäller att verka för att antalet män som tar ut föräldrapenningdagar ökar och att männen också tar ut en större andel av dagarna. Men också arbetsgivare och fackliga organisationer borde kunna ge stöd till sina anställda respektive medlemmar i strävandena att kombinera arbete och familj. Arbetsmarknadsparternas ansvar i sammanhanget är, som framgått ovan, också något som poängteras i EU:s sysselsättningsriktlinjer.

Moderaterna kräver i motion 2000/01:A806 insatser för att främja individens möjligheter att förena yrkes- och familjeliv och pekar på att detta bl.a. kräver alternativa former av barnomsorg. Utskottet vill, som framförts ovan, betona att regeringen genomfört ett antal reformer på förskoleområdet som ökar föräldrarnas möjligheter att efterfråga den barnomsorg de önskar.

När det gäller Kristdemokraternas förslag i motionerna A211 och Sf392 om en nationell kampanj för ett barnvänligt arbetsliv vill utskottet här lyfta fram tidningen *Det nya livet* som utarbetats inom Regeringskansliet och som sprids till blivande och nyblivna föräldrar. Tidningen kom ut med ett nytt nummer i januari i år. Det nya numret sätter papporna i fokus och uppmanar dem att ta vara på sin del av föräldraledigheten. Tidskriften informerar om vilka rättigheter som föräldrar har och belyser den pågående diskussionen om att förena familj och förvärvsarbete.

Av bakgrundsinformationen till detta avsnitt framgår att det redan finns regionalt fördelad statistik över uttag av pappaledighet, något som Kristdemokraterna efterfrågar i motion A211.

Som framgått delar utskottet i flera avseenden de uppfattningar som kommer till uttryck i motionerna 2000/01:A803 (s), 2000/01:A806 yrkande 2 (m), 2000/01:A808 yrkande 8 (mp), 2000/01:A811 yrkande 6 (kd), A201 (kd), A211 yrkandena 7 och 19 (kd), A246 yrkande 3 (kd), A259 yrkande 7 (c), A265 yrkande 1 (m), A366 (s), A392 yrkande 2 (mp) och Sf392 yrkande 16 (kd) om vikten av ett barnvänligt arbetsliv och om informationsinsatser kring denna fråga. Med hänvisning till det utrednings- och översynsarbete som pågår är dock utskottet för närvarande inte berett att föreslå något nytt tillkännagivande om föräldraskap och förvärvsarbete. Utskottet avstyrker därför motionerna i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad utskottet anfört.

Utskottet har ovan redovisat några av de kännetecken som enligt en undersökning finns hos företag som är uttalat positiva till pappaledighet. Ett annat uttryck för en positiv inställning från arbetsgivarens sida till att anställda är föräldralediga är att arbetsgivaren ger ekonomisk stimulans till sådan ledighet genom någon form av utfyllnad av ersättningen enligt föräldraförsäkringen, en fråga som tas upp i motionerna A279 (kd) och Sf222 (m).

Enligt vad utskottet har erfarit i samband med att JämO lämnade upplysningar till utskottet har ombudsmannen gjort visst kartläggningsarbete när det gäller förekomsten av ekonomiska incitament från arbetsgivare för föräldraledighet. Företeelsen tycks vara vanligast i större företag och ses som särskilt positiv för arbetstagare som har lönenivåer som ligger strax ovanför föräldraförsäkringens övre inkomstgräns.

Även om utskottet med intresse skulle ta del av ytterligare undersökningar kring denna fråga kan det konstateras att det redan genomförts ett arbete som ligger i linje med vad som föreslås i motion A279 (kd). Motionen avstyrks därmed. Också motion Sf222 yrkande 3 (m) avstyrks med hänvisning till vad utskottet anfört i frågan.

Rollen som pappa, man, förälder eller kvinna respektive könsrollen

Utskottets förslag i korthet

I avsnittet behandlar utskottet ett antal motioner om rollen som pappa, man eller förälder, om ungdomars bild av könsroller och om synen på kvinnans ställning. Samtliga motioner avstyrks. Jämför reservation 6 (kd).

Motioner

Flera motioner tar upp olika frågor som rör *mansrollen respektive rollen som pappa/förälder*.

Kristdemokraterna behandlar i motion 2000/01:A811 (yrk. 4) ett antal frågor om *män och jämställdhet*. Partiet anser att varje blivande far skall erbjudas pappautbildning som en del i en föräldrautbildning och betonar vikten av att pappor stimuleras att ta ut så mycket föräldraledighet som möjligt. Kristdemokraternas förslag om barnomsorgskonto/vårnadsbidrag skulle ge föräldrar ökade möjligheter att ta tjänstledighet eller förkorta arbetstiden under barnets tre första år. Familjerådgivningen bör vara väl utbyggd och kostnadsfri, och ett stödprogram bör utformas för att stärka pappor att behålla kontakten med sina barn efter en skilsmässa.

Miljöpartiet pekar i motion A393 (yrk. 4 och 5) på betydelsen av att pappor får stöd för att ta sig igenom en skilsmässoprocess. Barn har behov av att ha män som närvarande förebilder.

En tvärpolitisk utredning bör enligt partiets motioner 2000/01:A808 (yrk. 37) och 2000/01:So450 (yrk. 13) få i uppdrag att analysera den nya mansrollen och ta ställning till hur erfarenheterna från utredningsarbetet skall föras ut. Regeringen bör ta initiativ i FN till en världskonferens om mansrollen.

Forskning och olika handlingsprogram måste enligt Miljöpartiet i motion A393 (yrk. 7–9) inriktas på att män utövar våld mot barn, kvinnor och andra män. Det behövs en bred diskussion på alla samhällsnivåer för att förändra detta. Fler män måste aktivt ta avstånd från andra mäns våldsamma beteende (yrk. 7). Professionella mansjourer måste stödjas och utvecklas i hela landet, och kommuner och landsting måste uppmuntra till detta (yrk. 8 och 9).

I motion 2000/01:A808 (yrk. 11) begär Miljöpartiet *konsekvensanalyser* av eventuella skillnader i utfall för kvinnor och män när det gäller nedskärningar i vår gemensamma välfärd.

Ungdomars bild av könsroller tas upp av Miljöpartiet i motion 2000/01:A808 (yrk. 35) där partiet förespråkar en utredning av hur media påverkar bilden av kvinnan. Partiet vill stödja könsrollsprojekt inom medierna, t.ex. veckotidningar, radio och television.

Synen på *kvinnans ställning* behandlas i två enskilda motioner.

Ulla Wester och *Elisebeht Markström* (båda s) betonar i motion 2000/01:A720 behovet av att förstärka och påskynda pågående arbete för "likavärdering" av mäns och kvinnors ställning på arbetsmarknaden, bl.a. i anslutning till den reform för utökad rätt till kompetenshöjning som förbereds.

Margareta Viklund och *Ulla-Britt Hagström* (båda kd) föreslår i motion A244 (yrk. 2) att en statlig utredning skall tillsättas för att ta fram en handlingsplan för att öka kvinnors status och värde i arbetsliv och samhälle.

Utskottets ställningstagande

När det gäller Kristdemokraternas förslag i motion 2000/01:A811 om pappautbildning och vikten av att stimulera föräldrautbildning vill utskottet hänvisa till vad som anförts ovan, bl.a. om tidskriften *Det nya livet* som sprids till blivande och nyblivna föräldrar.

Utskottet kan också konstatera att föräldrautbildning redan finns på flera håll i landet. Landstingsförbundet har under det senaste året medverkat till att utveckla formerna för pappautbildningar. En utvärdering har gjorts av försöksverksamhet vid 44 mödravårdscentraler på olika håll i landet. Utvärderingen presenteras i informationsskriften *Pappautbildning? Vad ska det vara bra för?* som givits ut av dåvarande Arbetsmarknadsdepartementet. Flera konferenser om pappautbildning har vidare genomförts.

Regeringen har också beviljat ekonomiskt stöd till Landstingsförbundet för ett nu pågående projekt med två resurspersoner som skall stå till förfogande för de landsting och regioner som planerar att införa pappautbildning. Detta projekt pågår för närvarande.

Självfallet kan utskottet instämma i Miljöpartiets uppfattning i motion A393 att barn har behov av nära manliga förebilder, men finner ingen anledning för riksdagen att rikta ett tillkännagivande till regeringen med denna innebörd.

Med hänvisning till vad som anförts avstyrker utskottet motionerna 2000/01:A811 yrkande 4 (kd) och A393 yrkandena 4 och 5 (mp).

När det gäller Miljöpartiets förslag i motionerna 2000/01:A808 och 2000/01:So450 om att Sverige bör ta initiativ till en FN-konferens om mansrollen kan utskottet konstatera att FN:s Kvinnokommission, efter förslag från bl.a. Sverige, beslutat att mäns och pojkars roll när det gäller att uppnå jäm-

ställdhet skall utgöra ett av två teman vid Kvinnokommissionens reguljära möte 2004.

I fråga om förslaget om en tvärpolitisk utredning om mansrollen, som också förs fram i de nyssnämnda motionerna, vill utskottet peka på att regeringen tagit initiativ till ett tvåårigt projekt om män och jämställdhet i syfte att öka kunskaperna om vilka hinder som finns och vilka ytterligare insatser som behövs för att öka mäns deltagande i jämställdhetsarbetet. En slutrapport från projektet beräknas bli publicerad inom kort. Till projektet har en referensgrupp varit knuten. I gruppen har bl.a. ingått företrädare för riksdagspartierna och representanter för LO, TCO och företag. I avvaktan på slutrapporten från projektet är utskottet inte berett att ta ställning till behovet av en tvärpolitisk utredning.

Mäns våld mot barn, kvinnor och andra män som tas upp av Miljöpartiet i motion A393 har uppmärksamats i en rad sammanhang på senare år. Flera lagändringar och andra åtgärder har genomförts. Det gäller exempelvis ändringar i brottsbalken rörande kvinnofrid och s.k. grov fridskränkning som omfattar barn och andra närstående personer. Likaså har en ny lag införts som förbjuder köp av sexuella tjänster och jämställdhetslagen skärpts när det gäller sexuella trakasserier i arbetslivet.

Utskottet delar Miljöpartiets uppfattning i den aktuella motionen att det behövs en bred diskussion i samhället om mäns våld. Det är också av den anledningen som regeringen har inrättat Nationellt råd för kvinnofrid som skall vara ett forum för utbyte av erfarenheter och idéer med företrädare för organisationer och forskare som arbetar med frågor rörande kvinnovåld.

I budgetpropositionen för 2002 under politikområde Socialtjänstpolitik (utg.omr. 9) har regeringen redovisat Socialstyrelsens uppdrag att leda ett utvecklingsarbete i frågor om våld mot kvinnor. Regeringsuppdraget har lämnats med anledning av kvinnofridsreformen 1997 (prop. 1997/98:55).

Inom ramen för uppdraget har Socialstyrelsen utarbetat utbildningsmaterial för socialtjänsten respektive hälso- och sjukvården. I syfte att få till stånd en fastare samverkan på myndighetsnivå i frågor som rör kvinnovåld har Socialstyrelsen tagit initiativ till nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid. Initiativet avser att skapa bättre möjligheter att följa, integrera, styra och leda de samlade myndighetsinsatserna som vidtas utifrån givna regeringsuppdrag och kvinnofridsreformen. Som ett led i myndighetssamverkan har initiativ tagits till ett gemensamt informations- och resurscenter på Internet, en s.k. portal.

Socialstyrelsen har också tagit initiativ till två metodutvecklingsprojekt inom socialtjänsten. Det ena rör familjerättens arbete och det andra socialtjänstens roll och organisation. Flera länsstyrelser deltar i länsövergripande samverkansgrupper med polis, landsting, kommuner och frivilligorganisationer för att utveckla det förebyggande arbetet. I Socialstyrelsens uppdrag ingår också att samla kunskap om prostitutionens omfattning och utveckling, att sammanställa kunskap om de sociala insatserna som bedrivs på lokal nivå samt att ge stöd till utveckling och förbättring av insatserna.

Av redovisningen i budgetpropositionen framgår att kvinnojourer och andra organisationer som arbetar för att motverka våld mot kvinnor får ett årligt stöd för sin verksamhet. Merparten går till kvinnojourernas två riksorganisationer och en mindre del till mansjourer och andra mansorganisationer som arbetar för att motverka våld mot kvinnor.

Regeringen har lämnat ekonomiska bidrag till mansorganisationer som arbetar för att motverka våld mot kvinnor, bl.a. Manliga Nätverket – för manlighet, mot mäns övergrepp och Svenska White Ribbon-rörelsen.

I motion 2000/01:A808 reser Miljöpartiet krav på konsekvensanalyser för kvinnor respektive män när det gäller välfärdsutveckling. Ett omfattande arbete i syfte att belysa välfärdsutvecklingen har bedrivits av Kommittén Välfärdsbokslut (dir. 1999:7) som på en rad områden belyst utvecklingen, också genom könsuppdelade analyser. I kommitténs slutbetänkande *Välfärdsbokslut för 1990-talet* (SOU 2001:79) summeras och analyseras det omfattande utredningsarbetet.

Som framgått i betänkandets inledande del pågår nu arbetet med att utforma en strategi för jämställdhetsintegrering i Regeringskansliet. Samtliga departement skall innefattas i arbetet.

Här kan också nämnas att det i 15 § kommittéförordningen (1998:1474) anges att om förslagen i ett utredningsbetänkande har betydelse för jämställdheten mellan kvinnor och män skall konsekvenserna i det avseendet anges i betänkandet.

Mot bakgrund av vad som anförts avstyrker utskottet motionerna 2000/01:A808 yrkandena 11 och 37 (mp), 2000/01:So450 yrkande 13 (mp) samt A393 yrkandena 7–9 (mp).

Kvinnobilden i medierna tas som framgått upp i Miljöpartiets motion 2000/01:A808. Utskottet har i tidigare sammanhang behandlat motionsförslag i denna fråga (bet. 1997/98:AU10 och bet. 1998/99:AU6) och har då redovisat ett antal aktiviteter med den inriktning som partiet efterlyser. Utskottet anser att motion 2000/01:A808 yrkande 35 (mp) bör avslås av riksdagen.

På en rad områden pågår verksamhet som syftar till jämställdhetsintegrering och till att stärka kvinnors ställning i arbetsliv och samhälle, något som tas upp också i motionerna 2000/01:A720 och A244. I detta betänkande redovisas ett antal exempel på utredningsarbete och aktiviteter med denna inriktning.

När det gäller den reform för utökad rätt till kompetenshöjning i arbetslivet som berörs i den förstnämnda motionen förutsätter utskottet att den proposition om individuell kompetensutveckling som för närvarande förbereds inom Regeringskansliet också kommer att innefatta en analys av mäns och kvinnors skilda förutsättningar på arbetsmarknaden. Utskottet avstyrker motionerna 2000/01:A720 (s) och A244 yrkande 2 (kd).

Utveckling och spridning av metoder för att uppnå jämställdhet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet behandlar i avsnittet motioner om utveckling och spridning av metoder för att uppnå jämställdhet. Alla motionsförslag avstyrks. Jämför reservationerna 7 (mp) och 8 (kd).

Bakgrund

På Näringsdepartementets hemsida under adressen <http://naring.regeringen.se/fragor/jamstallldhet/metodutveckling/index.htm> redovisas uppgifter om metodutvecklingen på jämställdhetsområdet. Där beskrivs utvecklingen av jämställdhetsintegrering, *gender mainstreaming*, ett arbetssätt som har påverkat formerna för jämställdhetsarbetet under 1990-talet och som kommer att göra det framöver.

Näringsdepartementet konstaterar på hemsidan att det inte finns en enda metod för att arbeta med jämställdhetsintegrering utan att metoderna måste anpassas till verksamhetens karaktär. Därför finns det i dag en stor efterfrågan på nya arbetssätt och metoder för jämställdhetsintegrering som utgår från olika sorters verksamhet.

Regeringen har medverkat till metodutvecklingen bl.a. genom att stödja Kommunförbundets arbete med jämställdhetsintegrering (JämKom-projektet) och Arbetsgruppen för metodutveckling i jämställdhetsarbetet. Arbetsgruppen har avlämnat rapporten (Ds 2001:64) *Ändrad ordning – Strategisk utveckling för jämställdhet* som redovisas närmare i betänkandets inledande avsnitt och även givit ut metodhandboken *Gör det jämt – att integrera jämställdhet i utvecklingen*. Den sistnämnda boken innehåller ett urval av i Sverige väl beprövade metoder och modeller för jämställdhetsintegrering.

Motioner

Några motioner tar upp utveckling och spridning av metoder för att främja jämställdhet.

3 R-metoden

Miljöpartiet vill enligt motion 2000/01:A808 (yrk. 7) att regeringen skall uppmuntra och stödja genomförande av den s.k. 3 R-metoden inom alla statliga myndigheter och utredningar så att jämställdhetsperspektivet skall beaktas på alla samhällsområden.

Jämställdhetsmärkning

Vänsterpartiet förespråkar i motion A324 (yrk. 2) ett statligt initiativ för att ta fram en jämställdhetsmärkning av arbetsplatser för att göra det möjligt för

främst stat, kommuner och landsting att ställa krav på jämställdhetsinsatser i samband med offentlig upphandling.

Enligt *Kristdemokraterna* i motionerna 2000/01:A811 (yrk. 7) och A211 (yrk. 15) kan jämställdhetsmärkning vara ett sätt att motverka den könsuppdelade arbetsmarknaden. Genom ett kvalitetskriterium för jämställdhet som kan utvärderas och användas i marknadsföring skulle det vara möjligt att ställa vissa krav på t.ex. jämställdhet i bolagsstyrelser, företagsledning och produktion. Den pågående utredningen om jämställdhetsmärkning bör få i tilläggsuppdrag att beakta ett företags personal- respektive föräldrapolicy som ett kriterium för jämställdhetsmärkning.

Också *Miljöpartiet* förespråkar i motion 2000/01:A808 (yrk. 2, 21 och 22) tilläggsdirektiv till utredningen om jämställdhetsmärkning så att denna även får i uppdrag att pröva möjligheterna att jämställdhetsmärka företag och reklam. Det är positivt att en utredning om jämställdhetsmärkning av varor och tjänster har tillsatts och viktigt att utredningen lägger fram förslag till konkreta åtgärder.

Utskottets ställningstagande

Utskottet stöder Miljöpartiets uppfattning i motion 2000/01:A808 om att jämställdhetsperspektivet skall beaktas på alla samhällsområden. Utskottet är däremot inte berett att rekommendera någon enskild metod, exempelvis *3R-metoden*. Skälen till detta har utskottet tidigare redovisat i betänkandena 1998/99:AU6 och 1999/2000:AU6.

I regeringsförklaringen hösten 1997 slog statsministern fast att ett jämställdhetsperspektiv skall genomsyra alla delar av regeringens politik. I den inledande delen av detta betänkande ges en översikt över det arbete som pågår inom Regeringskansliet och som syftar till att ett jämställdhetsperspektiv skall genomsyra alla politikområden. Pågående arbete med jämställdhetsintegrering sammanfattas också i ett faktablad på Näringsdepartementets hemsida med rubriken *Integrering av ett jämställdhetsperspektiv i alla politikområden – gender mainstreaming*.

Med hänvisning till vad som anförts avstyrker utskottet motion 2000/01:A808 yrkande 7 (mp).

Utredningen om frivillig *jämställdhetsmärkning* av produkter och tjänster, Frija, (dir. 1999:13) avlämnade i januari 2001 delbetänkandet *Reglerna kring och inställningen till frivillig jämställdhetsmärkning av produkter och tjänster* (SOU 2001:9). Enligt uppgift väntas utredningen presentera ett slutbetänkande i månadsskiftet mars/april 2002. Utskottet vill inte föregripa utredningsresultatet och avstyrker därför motionerna 2000/01:A808 yrkandena 2, 21 och 22 (mp), 2000/01:A811 yrkande 7 (kd), A211 yrkande 15 (kd) samt A324 yrkande 2 (v).

Konkurrensutsättning, meriter, kvotering m.m.

Utskottets förslag i korthet

I avsnittet behandlar utskottet förslag om konkurrensutsättning av den offentliga sektorn, tjänstetillsättning och meritvärdering samt allmänna aspekter på frågor om löneskillnader och lönediskriminering. Utskottet avstyrker samtliga motioner. Jämför reservationerna 9 (m, kd, c, fp), 10 (kd, c), 11 (fp), 12 (kd), 13 (fp) och 14 (kd).

I detta avsnitt tar utskottet upp olika frågor som gäller kvinnor och män på arbetsmarknaden. De gäller bl.a. frågor om konkurrensutsättning av den offentliga sektorn, tjänstetillsättning och meritvärdering. Ett stort antal motioner tar upp olika aspekter på löneskillnader och lönediskriminering. Utskottet tar i detta avsnitt upp mera allmänna aspekter på frågan.

I nästa avsnitt behandlas frågor med anknytning till jämställdhetslagen och andra spörsmål som har beröring med lagstiftningen.

Konkurrensutsättning av den offentliga sektorn

Motioner

Moderaterna förespråkar i motion A228 (yrk. 7) avregleringar inom vården för att minska den politiska kontrollen över arbetsplatser där företrädesvis kvinnor arbetar. Den offentliga sektorn har blivit en kvinnofälla. Moderaterna vill att det skall vara möjligt att starta och driva egna företag inom vård och omsorg samt att sjukhus och vårdinrättningar skall kunna drivas av privata bolag. Både kvinnor och män skulle gynnas på en verklig, flexibel arbetsmarknad. Motsvarande tankegångar förs även fram i motion 2000/01:A806 (yrk. 9).

Också *Kristdemokraterna* anser i motion A211 (yrk. 5) att ökad konkurrensutsättning av verksamheter inom offentlig sektor, exempelvis äldreomsorg och sjukvård, skulle utveckla den traditionellt kvinnliga delen av arbetsmarknaden.

Även *Centerpartiet* betonar, i motion A212 (yrk. 6), vikten av konkurrens inom exempelvis vårdsektorn eftersom detta skulle leda till att alternativa arbetsmarknader skapades och att en rättvisare lönesättning kom till stånd.

Att den offentliga sektorns monopol måste brytas anser också *Folkpartiet* i motionerna 2000/01:A812 (yrk. 1) och So637 (yrk. 7). I den förstnämnda motionen deklarerar partiet att en av de viktigaste jämställdhetsambitionerna är att reformera den offentliga sektorn. De offentliga de facto-monopolen måste brytas, och fler arbetsgivare skall i konkurrens kunna utföra offentligt finansierade tjänster. På det sättet förbättras arbetsmarknadens funktionsätt och lönenivåerna i kvinnodominerade yrken kan höjas.

Sten Tolgfors och Catharina Elmsäter-Svärd (båda m) menar i motion A209 (yrk. 3) att fler karriärvägar skapas i traditionella kvinnoyrken när den offentliga sektorn öppnas för alternativa driftsformer.

Utskottets ställningstagande

Under en följd av år har utskottet behandlat likartade motioner av Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet om ökad konkurrensutsättning av den offentliga sektorn som en metod att komma till rätta med de löneskillnader som finns mellan kvinnor och män. Senast skedde detta i budgetbetänkande 2001/02:AU1. Utskottet delar inte motionärernas uppfattning. I ett internationellt perspektiv är det uppenbart att den offentliga sektorn starkt bidrar till att öka jämställdheten mellan kvinnor och män. Det beror inte minst på att där omvandlas oavlönat omsorgsarbete till avlönat yrkesarbete, vilket ger ökade möjligheter till ekonomiskt oberoende för många kvinnor. Det är alltså inte förekomsten av offentliga monopol som är förklaringen till att kvinnor lönediskrimineras. Liksom tidigare finns det dessutom anledning att påpeka att en ökande andel av tjänsterna inom den offentliga sektorn upphandlas och att sektorn i stor utsträckning utgörs av flera, sinsemellan olika och ofta konkurrerande arbetsgivare.

Utskottet kan inte finna några belegg för att avregleringar och privatiseringar allmänt sett skulle minska löneskillnaderna. Även i den privata tjänstesektorn förekommer kvinnligt dominerade låglöneyrken. Löneskillnaderna kan alltså knappast förklaras med i vilken regi – offentlig eller privat – som en viss verksamhet drivs, vilket tycks föresväva motionärerna.

Rätten till lika lön för lika och likvärdigt arbete är, som utskottet framhöll i det betänkande, 2000/01:AU3, där skärpningarna av jämställdhetslagen behandlades, inte i första hand en fråga om konkurrens. Utskottet återkommer nedan till de lagändringar som genomfördes från den 1 januari 2001.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att motionerna 2000/01:A806 yrkande 9 (m), 2000/01:A812 yrkande 1 (fp), A209 yrkande 3 (m), A211 yrkande 5 (kd), A212 yrkande 6 (c), A228 yrkande 7 (m) och So637 yrkande 7 (fp) bör avslås av riksdagen.

Uppvärdering av kvinnodominerade yrken i den offentliga sektorn

Motioner

Vänsterpartiet vill enligt motion A324 (yrk. 1) att det skall tillsättas en utredning som analyserar den gemensamma sektorns förhållande till könsmaktordningen, med särskilt fokus på löneskillnader mellan kvinnor och män. I uppdraget bör ingå att utreda den gemensamma sektorns långsiktiga möjligheter att bryta könssegregeringen, stärka kvinnors möjligheter att förvärsaarbete och att utvecklas från en låglönesektor till en sektor som är föregångare när det gäller jämlika villkor.

I motion 2000/01:A811 (yrk. 5) konstaterar *Kristdemokraterna* att statliga myndigheter enligt regeringen skall arbeta aktivt med jämställdhetsfrågor och lönefrågor. Samtidigt noterar *Kristdemokraterna* att lönerna i Regeringskansliet är synnerligen ojämlika. Partiet menar att statliga arbetsgivare borde utgöra en förebild för ett jämställt arbetsliv.

Centerpartiet betonar i motionerna 2000/01:A809 (yrk. 4) och A212 (yrk. 3) vikten av att s.k. mjuka yrken uppvärderas. På det sättet kan rekryteringen till dessa yrken underlättas och välfärden säkras. Regeringen bör utforma en långsiktig plan för uppvärdering av yrkena.

Enligt *Folkpartiet* i motion A229 (yrk. 14 i denna del) bör det i en plan för att höja lönerna i den offentliga sektorn ingå att man uppmärksammar kvinnor vid tillsättning av högre tjänster. I motion 2000/01:A812 (yrk. 2) förespråkar partiet att staten tillsammans med Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet utformar en flerårsplan för att lösa strukturproblemet med kvinnodominerade yrken i offentlig sektor som är sämre betalda än jämförbara yrken i privat sektor.

Utskottets ställningstagande

Utskottet menar att Vänsterpartiet i motion A324 tar upp en central frågeställning om den gemensamma sektorns långsiktiga möjligheter att bryta könssegregeringen och bidra till minskade löneskillnader. Enligt utskottets mening är det inte i första hand kunskaper som saknas utan snarare resurser för att höja sektorns status.

Utskottet instämmer i *Kristdemokraternas* åsikt i motion 2000/01:A811 att det är viktigt att statliga myndigheter arbetar mera aktivt med jämställdhets- och lönefrågor. Det är också något som kommer till uttryck i arbetet med strategisk utveckling för jämställdhet som utskottet redovisat ovan. Jämställdhetslagens bestämmelser om lönekartläggning och upprättande av handlingsplaner för jämställda löner gäller även statliga arbetsgivare, alltså även Regeringskansliet. I sammanhanget kan noteras att JämO enligt regleringsbrevet för 2002 skall redovisa och kommentera arbetsgivares tillämpning av de nya lagreglerna.

Det syfte som ligger bakom förslaget om planer för uppvärdering av kvinnodominerade yrken m.m. som förs fram av *Centerpartiet* och *Folkpartiet* bör åtminstone till viss del kunna uppfyllas genom det praktiska arbete som skall ske ute på arbetsplatserna med kartläggning och analys av löneskillnader och upprättande av planer för jämställda löner enligt de nya reglerna i jämställdhetslagen. Reglerna har bara varit i kraft drygt ett år, varför man bör avvakta de praktiska erfarenheterna ytterligare.

Utskottet avstyrker motionerna 2000/01:A809 yrkande 4 (c), 2000/01:A811 yrkande 5 (kd), 2000/01:A812 yrkande 2 (fp), A212 yrkande 3 (c), A229 yrkande 14 i denna del (fp) och A324 yrkande 1 (v).

Tillsättning av tjänster, chefsbefattningar och meritvärdering

I detta avsnitt behandlas motioner som är inriktade på tjänstetillsättningar och meritvärdering inom den offentliga sektorn.

Motioner

Kristdemokraterna anser i motion A211 att regeringen bör ges i uppdrag att kartlägga de faktorer som kan hämma kvinnor att ta ett ledningsansvar så att dessa faktorer kan elimineras (yrk. 2). I samma motion (yrk. 21), liksom i motion 2000/01:A811 (yrk. 3), pläderar partiet för att hemarbete och anhörigvård skall få ett meritvärde på arbetsmarknaden. Sverige bör ta initiativ till internationella överenskommelser om att hemarbete skall ingå i eller komplettera BNP-måttet. Utöver att värderas meritmässigt bör anhörigvård generera pensionspoäng.

I motion A229 (yrk. 14 i denna del) tar *Folkpartiet* upp frågan om kvinnors chefsbefattningar. Partiet betonar vikten av att fler kvinnor stimuleras att bli småföretagare liksom att kvinnor, däribland kvinnliga s.k. mellanchefer, uppmärksammas när man diskuterar tillsättning av högre befattningar.

Miljöpartiet förespråkar i motion 2000/01:A808 (yrk. 6) kvotering genom positiv särbehandling av underrepresenterat kön när tjänster tillsätts inom myndigheter, statliga verk och bolag.

Ulla Wester (s) pekar i motion 2000/01:A721 på behovet av förändrat ledarskap hos statliga myndigheter i syfte att öka jämställdheten.

Margareta Wiklund (kd) anser i motion A243 (yrk. 3) att motiven till regeringens beslut i tillsättningsärenden bör redovisas för den som inte fått en sökt tjänst. Därigenom kan s.k. boys network motverkas.

Utskottets ställningstagande

De ovan refererade motionerna är inriktade på att främja kvinnligt ledarskap och på meritvärdering. Utskottet delar Folkpartiets uppfattning i motion A229 om att mellanchefer måste uppmärksammas när högre tjänster skall tillsättas. Utskottet kan också dela Kristdemokraternas uppfattning i motion A211 att det finns anledning att kartlägga de faktorer som håller tillbaka kvinnor från att ta ett ledningsansvar. Denna fråga skulle kunna behöva studeras närmare. Utskottet ser dock ingen anledning att i detta sammanhang precisera hur detta skulle kunna ske, utan utgår från att regeringen överväger frågan vidare.

Utskottet avstyrker motionerna A211 yrkande 2 (kd) och A229 yrkande 14 i denna del (fp).

Kristdemokraternas förslag i motionerna A211 och 2000/01:A811 om att hemarbete, anhörigvård och uppdrag som fosterföräldrar skall få meritvärde ligger enligt utskottets mening utanför vad riksdagen bör besluta om. Vilka yrkeserfarenheter och erfarenheter i övrigt som skall beaktas och hur de skall bedömas i förhållande till andra meriter måste vara en sak för arbetsgivaren

och parterna att bestämma. De uppställda kraven måste godtas så länge som de inte direkt eller indirekt leder till könsdiskriminering.

Utskottet avstyrker därför motionerna 2000/01:A811 yrkande 3 (kd) och A211 yrkande 21 (kd).

Med anledning av Miljöpartiets förslag om positiv särbehandling av under-representerat kön vid tillsättning av tjänster inom den statliga sektorn vill utskottet anföra följande. Enligt såväl den tidigare som den nuvarande jämställdhetslagen är det möjligt med positiv särbehandling vid anställning om det sker ”som ett led i strävanden att främja jämställdhet i arbetslivet”. Jämställdhetslagen skiljer sig i detta hänseende från 1999 års antidiskrimineringslagar som inte innehåller några regler om positiv särbehandling. Även EG-rätten ger medlemsländerna möjlighet att införa regler om positiv särbehandling. Att lagstiftningen under vissa förutsättningar medger positiv särbehandling på grund av kön innebär emellertid inte att det kan förordas som en generell metod. Positiv särbehandling kan innebära att någon annan särbehandlas negativt på grund av sitt kön. Enligt utskottets mening måste det ankomma på de berörda parterna att avgöra om metoden är befogad, t.ex. inom en starkt könssegregerad del av arbetsmarknaden. I sammanhanget kan påpekas att det i uppdraget för utredningen En sammanhållen diskrimineringslagstiftning ingår att överväga behovet av bestämmelser om positiv särbehandling på grund av etnisk tillhörighet.

Utskottet avstyrker motion 2000/01:A808 yrkande 6 (mp).

Med anledning av kravet i motion A243 om motivering av regeringsbeslut i tillsättningsärenden vill utskottet anföra följande. De anställningsbeslut som fattas på regeringsnivå avser höga tjänster som verkschefer, landshövdingar, justitieråd m.m. och tjänster som överdirektörer och liknande, dvs. tjänster som inte föregås av något ansökningsförfarande. Det finns alltså inte några egentliga motkandidater. Enligt gängse principer behöver regeringen inte motivera sina beslut. Vid dessa utnämningar är det dock inte ovanligt att regeringen genom det berörda statsrådet faktiskt motiverar utnämningen i pressmeddelanden och liknande. Regeringen tillsätter också vissa domar- och professorsanställningar. Vid dessa tjänstetillsättningar föregås utnämningen i allmänhet av ett formaliserat, offentligt förfarande där de sökandes meriter granskas och bedöms. Utskottet har svårt att se att ett krav på motivering av dessa beslut skulle vara det bästa sättet att säkra att utnämningarna grundas på den enskildes lämplighet för uppdraget.

Motion A243 yrkande 3 (kd) avstyrks.

Vad slutligen gäller motion 2000/01:A721 (s) om behovet av förändrat ledarskap hos statliga myndigheter, vill utskottet peka på det arbete för strategisk utveckling för jämställdhet som pågår inom Regeringskansliet och myndigheter och som redovisats tidigare i betänkandet.

Motionen avstyrks.

Utredningar, uppdrag till myndigheter m.m.

Motioner

Folkpartiet förordar i motion 2000/01:A812 (yrk. 6) att en ytterligare statlig utredning tillsätts med uppgift att följa utvecklingen i fråga om löneskillnader mellan män och kvinnor för att den eventuellt skall komma med förslag till ytterligare åtgärder. Partiet framhåller att ekonomiska styrmedel ofta är mer effektiva än reglering. I utredningsuppdraget bör ingå att analysera jämställdhetsplanernas betydelse i lönebildningen.

Berit Andnor m.fl. (s) tar i motion A358 upp frågan om lönediskriminering på arbetsmarknaden och konstaterar att JämO har förlorat mål i Arbetsdomstolen. Marknadskrafterna har fått avgöra om principen om lika lön för likvärdigt arbete skall gälla. Motionärerna vill bl.a. att regeringen skall undersöka om det går att stärka Medlingsinstitutets roll i lönebildningen och samarbetet med JämO när det gäller osakliga löneskillnader mellan kvinnor och män. Motsvarande motionsförslag har lagts fram av *Birgitta Ahlqvist* och *Carina Hägg* (båda s) i motion A357 och av *Anita Jönsson* och *Morgan Johansson* (båda s) i motion A379.

Utskottets ställningstagande

Med anledning av dessa motioner vill utskottet peka på att Medlingsinstitutet i regleringsbrevet för budgetåret 2002 har fått i uppdrag att vid sina överläggningar med arbetsmarknadens parter om kommande och pågående avtalsförhandlingar fästa uppmärksamhet på vikten av att de centrala kollektivavtalen konstrueras så att de främjar de lokala parternas arbete med att åstadkomma jämställda löner. Uppdraget skall avrapporteras i oktober 2002. Institutet skall analysera närmare på vilket sätt de centrala förbundsparterna har reglerat förutsättningarna för de lokala parterna att genomföra jämställdhetslagens krav i träffade kollektivavtal.

I såväl Medlingsinstitutets som JämO:s regleringsbrev för 2002 anges det att myndigheterna skall samråda inför insamlandet av underlag för uppdraget. Av det senare framgår dessutom att ombudsmannen skall redovisa och kommentera tillgängliga metoder för könsneutral lönesättning och för lönekartläggning.

Som framgått tidigare ingår det i Medlingsinstitutets generella uppdrag att inhämta, sammanställa och tolka statistik som är av betydelse för lönebildningen och att analysera löneutvecklingen från ett jämställdhetsperspektiv. Institutet skall även följa frågan om diskriminering i lönesättningen på andra grunder än kön.

I sammanhanget kan också nämnas att frågan om könsneutral lönesättning står i fokus även inom EU-samarbetet. Arbete pågår för att utforma indikatorer för att mäta löneskillnader mellan kvinnor och män som skall kunna användas för jämförelser över tiden och mellan medlemsstaterna.

I den mån de inte kan anses tillgodosedda genom det anförda avstyrks motionerna 2000/01:A812 yrkande 6 (fp), A357 (s), A358 (s) och A379 (s).

Jämställdhetslagen m.m.

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt behandlar utskottet motioner som rör jämställdhetslagen och andra frågor med anknytning till jämställdhet och föräldradledighet. Samtliga motioner avstyrks. Jämför reservationerna 15 (m), 16 (c, fp), 17 (m), 18 (kd), 19 (c, fp), 20 (kd, c) och 21 (mp).

I avsnittet behandlas dels frågor med anknytning till ovannämnda ändringar i jämställdhetslagen, dels övriga frågor som rör jämställdhetslagen. Även vissa andra frågor som har beröringspunkter med jämställdhetsfrågor och föräldradledighet berörs.

Bakgrund

Jämställdhetslagen skärptes med verkan fr.o.m. den 1 januari 2001 efter förslag i proposition 1999/2000:143. Lagens diskrimineringsförbud samordnades med övrig lagstiftning mot diskriminering i arbetslivet när det gäller skyddsnivå, terminologi och struktur. Diskrimineringsförbudet utvidgades till att omfatta arbetsökande under hela anställningsförfarandet och skall gälla även om inte något anställningsbeslut fattats. De tidigare presumtionsreglerna avskaffades liksom de bevisregler som innebar att arbetsgivarens syfte kunde få betydelse vid prövningen. De ersattes av en enhetlig bevisregel enligt EG:s bevisbördedirektiv.

En definition av begreppet likvärdigt arbete fördes in i lagen. Bedömningen skall göras efter kriterier såsom kunskap och färdigheter, ansvar och ansträngning.

Det infördes en ny bestämmelse om s.k. lönekartläggning. Syftet skall vara att upptäcka, åtgärda och förhindra osakliga skillnader i lön och andra arbetsvillkor. Arbetsgivaren skall varje år kartlägga och analysera bestämmelser och praxis om löner och andra anställningsvillkor liksom löneskillnader mellan kvinnor och män som utför arbete som är att betrakta som lika eller likvärdigt. Arbetsgivaren skall bedöma om de löneskillnader som förekommer har direkt eller indirekt samband med kön.

Resultatet av kartläggningen och analysen skall varje år redovisas i en handlingsplan för jämställda löner. I planen skall arbetsgivaren ange vilka lönejusteringar och andra åtgärder som behövs för att uppnå lika lön för lika och likvärdigt arbete. Planen skall innehålla en kostnadsberäkning och ange inom vilken tid lönejusteringarna skall vara genomförda. Skyldigheten att upprätta en plan gäller inte arbetsgivare som vid senaste kalenderårsskifte sysselsatte färre än tio arbetstagare.

Det anges i lagen att arbetsgivare och arbetstagare skall samverka för jämställdhet i arbetslivet samt främja lika möjligheter till löneutveckling för kvinnor och män. För att kollektivavtalsbärande arbetstagarorganisationer skall kunna samverka med arbetsgivaren vid kartläggning och analys och vid upprättandet av handlingsplanen har de rätt att av arbetsgivaren få den information som de behöver för ändamålet. Tystnadsplikt gäller för information om lön eller andra förhållanden som rör en enskild arbetstagare.

Lagändringarna innebar också att Jämställdhetsombudsmannen kan få tillträde till arbetsplatser för att kunna göra undersökningar av betydelse för ombudsmannens tillsyn enligt lagen.

En central arbetstagarorganisation i förhållande till vilken arbetsgivaren är bunden av kollektivavtal ges rätt att i vissa fall göra framställning om vitesföreläggande inför Jämställdhetsnämnden. Ett sådant föreläggande skall även kunna riktas mot staten som arbetsgivare.

Arbetsvärdering, lönekartläggning m.m.

Motioner

Moderaterna kritiserar lagändringarna i sin motion 2000/01:A806 (yrk. 10). Lagändringarna leder enligt partiet till krav på arbetsvärdering och löneanalyser vilka medför merarbete och kostnader för såväl offentliga som privata arbetsgivare utan att stå i proportion till de små resultat som eventuellt kan uppnås. I motionen, som hänvisar till den kritik som Moderaterna framförde när propositionen lades fram, framförs att en medarbetares lön skall återspegla hennes arbetsinsatser, kompetens, engagemang och resultat i arbetet. Att man genom arbetsvärdering skulle kunna anvisa några objektiva faktorer som skulle kunna ligga till grund för lönesättningen är en myt som borde avlivas en gång för alla, anser Moderaterna, som menar att värdet av ett arbete till syvende och sist är vad någon är beredd att betala för det, och föreslår ett tillkännagivande om individuella och marknadsanpassade löner.

Kristdemokraterna anser i motion A211 (yrk. 13) att Jämställdhetsombudsmannen bör ges i uppdrag att i samarbete med arbetsmarknadens parter finna ett arbetsvärderingsinstrument som kan ge så objektiv vägledning som möjligt i strävandena att uppnå lika lön för lika arbete.

Folkpartiet betonar i motion A229 (yrk. 6 i denna del) behovet av bättre lönestatistik och modeller för arbetsvärdering. Genom sådana verktyg kan diskriminerande löneskillnader synliggöras.

Centerpartiet efterlyser i motion 2000/01:So545 (yrk. 18) ett arbetsvärderingssystem som inte försvårar för småföretagare och som tar sikte på att säkra principen lika lön för likvärdigt arbete.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tar först upp Moderaternas synpunkter i motion 2000/01:A806 yrkande 10 om individuella och marknadsanpassade löner. Liksom när utskottet behandlade partiets yrkande om avslag på propositionen med ändringar i jämställdhetslagen hösten 2000 (bet. 2000/01:AU3 s. 13) kan utskottet konstatera att Moderaterna tycks ifrågasätta det faktum att det finns oförklarade löneskillnader mellan kvinnor och män. Utskottet ansåg i nämnda betänkande att det torde stå utom allt rimligt tvivel att det alljämt finns oförklarade löneskillnader. För utskottets vidkommande ledde detta till övertygelsen att det behövs en stark jämställdhetslag för att bekämpa existerande löneskillnader.

Att enbart hänvisa till att ett arbete har det värde som någon vill betala för det är liktydigt med att öppna för godtycke. Det skulle innebära att man ger upp ambitioner att finna metoder att åstadkomma en mer genomtänkt och rättvis lönebildning. Det skulle också innebära att man friskriver parterna från deras ansvar på detta område.

Moderaterna har också fel i sin beskrivning av de nya reglerna. Det är inte fråga om att införa faktorbaserade system med en detaljerad genomgång av de anställdas arbetsuppgifter, och det är inte heller nödvändigt att göra en systematisk arbetsvärdering. Lagens definition av likvärdigt arbete är tänkt att vara en allmänt avfattad vägledning och exemplifiering. Det är själva arbetet, dess krav och natur, som skall värderas. Reglerna utesluter på intet sätt att man vid lönesättningen därutöver tar hänsyn till den enskildes arbetsinsatser, kompetens, engagemang, resultat i arbetet m.m.

Utskottet avstyrker motion 2000/01:A806 yrkande 10 (m).

Inom ramen för JämO:s arbete med projektet Lönelots pågår ett omfattande arbete med metodutveckling, utbildning och opinionsbildning. Projektet innefattar lönebildningen i dess helhet med metoder både för arbetsvärdering och för bedömning av individens kvalifikationer, eftersom praktiskt taget hela arbetsmarknaden tillämpar individuell lönesättning. På JämO:s hemsida, www.jamobud.se, under rubriken Lönelots går det att ladda ned eller beställa en rad rapporter och en handbok om arbetsvärdering. En av rapporterna innehåller exempelvis en översikt och beskrivning av ett tjugotal system för arbetsvärdering i Sverige.

När det gäller behovet av bättre lönestatistik som berörs i Folkpartiets motion A229 vill utskottet erinra om att Medlingsinstitutet enligt sin instruktion (SFS 2000:258) har till uppdrag att inhämta, sammanställa och tolka statistik som är av betydelse för lönebildningen. Institutet skall enligt instruktionen även analysera löneutvecklingen från ett jämställdhetsperspektiv och följa frågan om diskriminering i lönesättningen på andra grunder än kön.

I sammanhanget kan också nämnas att det av JämO:s regleringsbrev för 2002 framgår att ombudsmannen skall redovisa och kommentera hur arbetet med att sprida metoder att motverka könsdiskriminering inklusive lönediskriminering fortskrider. Ombudsmannen skall därvid ange vilka prestationer som har utförts, insatsernas inriktning och omfattning samt på vilket sätt insatserna genomförts och vilka effekter arbetet givit.

Utskottet vill för sin del uttrycka tveksamhet till möjligheterna att utforma ett enda system för arbetsvärdering som skall kunna tillämpas i alla former av verksamhet. Målet måste i stället vara att alla löneförhandlingar skall vara jämställda processer utan att för den skull se likadana ut överallt. Med hänvisning till vad som anförts och till JämO:s insatser när det gäller arbetsvärdering avstyrker utskottet motionerna 2000/01:So545 yrkande 18 (c), A211 yrkande 13 (kd) och A229 yrkande 6 i denna del (fp).

Lönediskriminering

Motioner

Murad Artin (v) efterlyser i motion A303 en ändring av jämställdhetslagen så att den förstärks och inte kan sättas ur spel med hänvisning till marknaden eller kollektivavtal.

Ulla-Britt Hagström (kd) kräver i motion A222 (yrk. 1 och 2) att en uppföljning görs av vilka principer som gäller för Arbetsdomstolen i förhållande till EG-domstolen. Motionären anser vidare att jämställdhetslagens konsekvenser måste utvärderas med anledning av sju i motionen angivna domar i lönediskrimineringsmål i Arbetsdomstolen.

Utskottets ställningstagande

Med anledning av dessa motioner, som får antas syfta på arbetsgivares möjlighet i en lönediskrimineringstvist att åberopa motbevisning när arbeten befunnits likvärdiga, vill utskottet anföra följande. Att arbetsgivaren skall kunna hänvisa till att löneskillnaderna i ett sådant fall inte har något samband med kön förutsätts enligt både EG-rätten och den svenska lagstiftningen. Frågan är närmast vilket krav som bör ställas på arbetsgivarens bevisning i detta avseende. Diskrimineringsförbudet i sin nya utformning har inte varit i kraft mer än drygt ett år. Enligt utskottets mening är det för tidigt att redan nu dra bestämda slutsatser samtidigt som utskottet kan konstatera att det finns anledning att uppmärksamt följa den fortsatta utvecklingen.

Utskottet kan dock peka på att huvuduppgifterna för den parlamentariska kommittén En sammanhållen diskrimineringslagstiftning (dir. 2002:11) redovisas nedan. I kommitténs uppdrag ingår bl.a. att, när det gäller diskriminering på grund av könstillhörighet, göra en bedömning av om ytterligare åtgärder är nödvändiga eller lämpliga med hänsyn till EG:s likabehandlingsdirektiv 76/207/EEG samt direktiven 79/7/EEG och 86/613/EEG. Kommittén skall också följa det arbete som pågår inom EU med att se över likabehandlingsdirektivet.

I sammanhanget finns även skäl att erinra om det uppdrag till Medlingsinstitutet som närmare redovisats ovan. Uppdraget innebär i korthet att Medlingsinstitutet i regleringsbrevet för budgetåret 2002 har fått i uppdrag att vid sina överläggningar med arbetsmarknadens parter medverka till att främja jämställda löner.

Motionerna A222 yrkandena 1 och 2 (kd) samt A303 (v) avstyrks med hänvisning till det anförda.

Utvärdering m.m.

Motioner

Moderaterna kräver i motion 2000/01:A806 (yrk. 11) en utvärdering av de ovan berörda lagändringarna ett år efter det att lagändringen trätt i kraft.

Även *Kristdemokraterna* begär i motion A211 (yrk. 6) en utvärdering av jämställdhetslagens betydelse och funktion. I motionen pekar man på att orättfärdiga löneskillnader kvarstår trots den skärpning av jämställdhetslagen som genomfördes 2000. Partiet menar att det i första hand åligger arbetsmarknadens parter att i löneförhandlingar och genom kollektivavtal beakta likalöneprincipen liksom att parterna har ett ansvar för att jämställdhetsplanerna blir verkningsfulla instrument. En utvärdering bör göras av dessa planer liksom av ”lagstiftningens kontra eldsjälarnas” betydelse.

Margareta Viklund (kd) begär i motion A243 (yrk. 1 och 2) en översyn av lagar och förordningar som utgör grunden för framgångsrika jämställdhetsinsatser inom arbetslivet. Motionären menar vidare att JämO:s roll bör ses över för att verksamheten i Arbetsdomstolen rörande diskrimineringsärenden skall bli framgångsrik.

Utskottets ställningstagande

I de nu berörda motionerna ställs krav på utvärdering eller översyn av jämställdhetslagen och andra författningar av betydelse för jämställdheten i arbetslivet. Utskottet anser att alltför kort tid har förflutit sedan den skärpta jämställdhetslagen trädde i kraft för att det skall vara meningsfullt att utvärdera lagen. Till detta kommer att ett omfattande utredningsarbete nu kommer att sättas i gång i den parlamentariska kommitté som skall överväga en sammanhållen diskrimineringslagstiftning. Med denna motivering avstyrks motionerna 2000/01:A806 yrkande 11 (m), A243 yrkandena 1 och 2 (kd) samt A211 yrkande 6 (kd).

Jämställdhetslagens tillämpningsområde m.m.

Motioner

I motion 2000/01:So450 (yrk. 17) förespråkar *Miljöpartiet* en utredning om att utvidga jämställdhetslagens tillämpningsområde så att den omfattar högskolor och universitet. Högskolan kan betraktas som en arbetsplats inte bara för dem som är anställda där utan också för dem som studerar där.

Gunnar Axén (m) begär i motion 2000/01:A801 utan närmare motivering att jämställdhetslagen avskaffas.

Ulf Melin och *Nils Fredrik Aurelius* (båda m) anser i motion 2000/01:A802 (yrk. 1 och 2) att frågor om löneskillnader på grund av kön inte bör ingå i jämställdhetslagstiftningen.

Utskottets ställningstagande

När det gäller Miljöpartiets motion om jämställdhetslagens tillämpningsområde kan utskottet konstatera att en ny lag om likabehandling av studenter i högskolan träder i kraft den 1 mars 2002. Syftet med lagen är att inom högskoleområdet främja lika rättigheter för studenter och sökande och att motverka diskriminering på grund av könstillhörighet, etnisk tillhörighet, sexuell läggning och funktionshinder. I den mån motion 2000/01:So450 yrkande 17 (mp) inte kan anses tillgodosedd genom den nya lagens tillkomst avstyrks motionen av utskottet.

Även motionerna 2000/01:A801 (m) och 2000/01:A802 yrkandena 1 och 2 (m) avstyrks av utskottet. Den förstnämnda motionen saknar motivering och bör redan av den anledningen avslås. I fråga om den andra motionen anser utskottet till skillnad från motionärerna att frågor om löneskillnader på grund av kön bör regleras i jämställdhetslagen.

Jämställdhetsplaner

Motioner

Centerpartiet behandlar i motion 2000/01:A809 (yrk. 3) jämställdhetsplaner. Partiet menar att de offentliga institutionernas jämställdhetsplaner bör vara utformade på ett sådant sätt att de uppsatta målen kan utläsas och resultaten kan mätas. Jämställdhetsplanerna bör genomgå en jämställdhetsrevision för att deras betydelse tydligare skall framgå. I planerna bör rekrytering av kvinnliga arbetsledare och chefer betonas ytterligare.

I motion 2000/01:A804 (yrk. 1 och 2) kräver *Ulla-Britt Hagström* (kd) en bättre uppföljning av jämställdhetsplanerna inom IT-branschen och föreslår stimulansåtgärder för att få in fler kvinnor i denna bransch.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det ligger mycket i Centerpartiets förslag i motion 2000/01:A809 om att jämställdhetsplaner bör vara utformade på ett sådant sätt att målen tydligt framgår och resultaten kan mätas. Också förslagen om att jämställdhetsplanerna skall genomgå jämställdhetsrevision och att rekrytering av kvinnor till arbetsledande befattningar skall betonas i dessa finner utskottet intressant. De största bristerna i de jämställdhetsplaner som JämO granskade i en genomgång inom revisionsbranschen 2000 var just att planerna saknade mätbara mål och konkreta åtgärder och att de inte utvärderades. Utskottet utgår från att regeringen framöver noga följer utvecklingen och granskningen av jämställdhetsplaner. De aktuella frågeställningarna kan

också komma att övervägas i anslutning till den beredning som pågår inom Regeringskansliet av rapporten *Ändrad ordning – Strategisk utveckling för jämställdhet* (Ds 2001:64) som redovisats ovan.

Uppföljning av jämställdhetsplanerna inom IT-branschen tas upp i motion 2000/01:A804. Sommaren 2000 publicerade JämO en granskning av 22 IT-företags jämställdhetsplaner. Ombudsmannen kunde då konstatera att endast 1 av dessa företag hade en jämställdhetsplan som uppfyllde jämställdhetslagens krav. Utskottet delar motionärens uppfattning att det finns anledning att noga följa utvecklingen i branschen framöver men är inte berett att föreslå några särskilda stimulansåtgärder för att få in fler kvinnor i branschen. I sammanhanget kan erinras om att Arbetsmarknadsverket enligt förordningen (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten har till uppgift att motverka en könsuppdelad arbetsmarknad och på andra sätt bidra till ökad jämställdhet mellan kvinnor och män samt till ökad mångfald i arbetslivet.

Motionerna 2000/01:A804 yrkandena 1 och 2 (kd) samt 2000/01:A809 yrkande 3 (c) avstyrks i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad utskottet anfört.

Tillsyn och sanktioner

Motioner

Tillsynsansvaret för jämställdhetslagen tas upp av *Miljöpartiet* i motion 2000/01:A808 (yrk. 3 och 4) där man kräver att en utredning skall tillsättas om vilket tillsynsansvar länets jämställdhetsexperter skall ha. Länsexperterna bör utgöra komplement till JämO på det regionala planet. När det gäller sanktioner i jämställdhetslagen anser Miljöpartiet att arbetsgivare som inte aktivt vidtar vissa åtgärder för att främja jämställdheten bör kunna föreläggas vite. Möjligheten till vitesföreläggande om jämställdhetsplanerna inte genomförs bör vidare utredas.

Ulla-Britt Hagström (kd) förordar i motion A205 (yrk. 1 och 2) att ansvarsfördelningen när det gäller jämställdhetsfrågor mellan direktvalda regionala parlament och länsstyrelsen tydligt redovisas samt att länens erfarenheter av jämställdhetsarbetet samordnas av JämO.

Utskottets ställningstagande

Utskottet tar först upp Miljöpartiets krav i motion A808 om att arbetsgivare som inte genomför jämställdhetsplanen skall kunna föreläggas vite och vill anföra följande.

Diskrimineringsförbudet i jämställdhetslagen har kompletterats med regler om aktiva åtgärder. Dessa regler ålägger arbetsgivare att bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja jämställdhet i arbetslivet. I lagens 4–11 §§ konkretiseras vad dessa skyldigheter består i. Lagändringarna som trädde i kraft den 1 januari 2001 innebar att de aktiva åtgärderna kompletterades med skyldigheten att göra en lönekartläggning och att upprätta en handlingsplan

för jämställda löner. Utöver dessa konkreta åtgärder skall arbetsgivaren årligen upprätta en jämställdhetsplan, som skall innehålla en översikt över de konkreta åtgärder som behövs på arbetsplatsen. Den skall också innehålla en redovisning av handlingsplanen för jämställda löner och av hur de planerade åtgärderna i övrigt har genomförts. Ett kollektivavtal befriar inte arbetsgivaren från skyldigheten att iaktta dessa regler.

En arbetsgivare som inte följer dessa regler kan vid vite föreläggas att fullgöra sina skyldigheter. Att inte genomföra en upprättad jämställdhetsplan kan givetvis innebära att någon av de konkreta skyldigheterna åsidosätts, vilket i sin tur kan föranleda ett vitesföreläggande.

I promemorian *Tillsynsansvar över jämställdhetslagen – en uppgift för länsstyrelserna?* (Ds 2001:37), som har utarbetats inom Näringsdepartementet, har vissa ändringar föreslagits i jämställdhetslagens regler om tillsyn över lagens föreskrifter om aktiva åtgärder. I promemorian föreslås bl.a. att länsstyrelserna skall få tillsynsansvar i sina län över att lagens regler om aktiva åtgärder efterlevs. Promemorian har remissbehandlats och är nu föremål för beredning inom Regeringskansliet.

Det är av avgörande betydelse för diskrimineringslagstiftningens effektivitet att det finns en ändamålsenlig tillsyn över efterlevnaden av lagstiftningen. JämO:s, DO:s, HO:s och HomO:s verksamhet styrs i stor utsträckning av diskrimineringslagstiftningens utformning och omfattning. Enligt direktiven till Diskrimineringsutredningen 2001 ingår i uppdraget att se över och lägga förslag även när det gäller tillsynen över lagstiftningen med anledning av de två EG-direktiven mot diskriminering. Det är enligt regeringens mening naturligt att nu, i samband med att diskrimineringslagstiftningen ses över, även se över ombudsmännens uppgifter och ansvarsområden.

Kommittén En sammanhållen diskrimineringslagstiftning (dir. 2002:11) skall, mot bakgrund av dess ställningstaganden i fråga om utformningen av en framtida diskrimineringslagstiftning, lämna förslag på hur tillsynen över efterlevnaden av en sådan lagstiftning skall utformas. Den skall därvid se över ombudsmännens uppgifter och ansvarsområden.

Som nedan framgår av redovisningen av uppdraget för kommittén har denna till uppgift bl.a. att överväga om regler om aktiva åtgärder bör införas i arbetslivet för andra diskrimineringsgrunder än kön och etnisk tillhörighet och att överväga om regler om aktiva åtgärder bör införas på andra samhällsområden.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 2000/01:A808 yrkandena 3 och 4 (mp) samt A205 yrkandena 1 och 2 (kd).

Skydd för föräldralediga m.m.

Motioner

I motion A367 (yrk. 25 i denna del) betonar *Kristdemokraterna* vikten av att stödja såväl mäns som kvinnors möjlighet att bilda familj och att förena fa-

miljeliv och karriär. Partiet kräver en skärpning av lagen så att den ger skydd åt föräldralediga personer mot diskriminering.

I motionerna A211 (yrk. 8) och A227 (yrk. 1) tar Kristdemokraterna upp 5 § jämställdhetslagen som skall uppmuntra och underlätta föräldraledighet. Partiet anser att lagen måste skärpas så att den blir ett användbart skydd mot diskriminering under föräldraledighet.

Semesterersättning till föräldralediga tas upp av partiet i motion A211 (yrk. 9). Partiet menar att anställning av personer som kan förväntas vara eller bli föräldrar motverkas av att arbetsgivaren skall betala semesterersättning både till en anställd som är föräldraledig och till dennes vikarie. Därför bör semesterersättning till föräldraledig finansieras via arbetsgivaravgiften och utbetalas via försäkringskassan.

I motion A392 (yrk. 4) kräver *Miljöpartiet* en heltäckande lagstiftning som skyddar den som är föräldraledig från att halka efter i löneutvecklingen eller mista sitt arbete och efterlyser ett förslag om hur situationen för föräldralediga på arbetsmarknaden skall kunna stärkas.

Utskottets ställningstagande

5 § jämställdhetslagen ingår bland bestämmelserna om aktiva åtgärder och innebär att arbetsgivaren skall underlätta för både kvinnliga och manliga arbetstagare att förena förvärvsarbete och föräldraskap. Till sin karaktär är regeln framåtsyftande. Den jämställdhetsplan som enligt 13 § samma lag skall upprättas varje år skall innehålla en översikt över de åtgärder som kan behövas bl.a. i detta hänseende.

Enligt förarbetena till bestämmelsen (prop. 1990/91:113 s. 68 f.f.) är det inte bara fråga om att stimulera och underlätta för män att utnyttja sin ledighet utan också att se över arbetsorganisation och arbetstider m.m. Regler om arbetstagares rätt till ledighet finns i föräldraledighetslagen. 5 § jämställdhetslagen grundar i princip inte några rättigheter för den enskilde. En arbetsgivare som inte uppfyller regeln kan vitesföreläggas på talan av JämO eller en kollektivavtalsbunden central arbetstagarorganisation. Skulle en arbetsgivare inte uppfylla sina åtaganden enligt ett kollektivavtal som träffats i sådana frågor som avses i 5 § kan arbetsgivaren bli skyldig att på vanligt sätt betala skadestånd till motparten.

Det skydd för kvinnor och män som är föräldralediga eller avser att utnyttja sin rätt till ledighet tillgodoses i första hand genom föräldraledighetslagen, som också innehåller regler om anställningsskydd och skydd mot försämrade anställningsvillkor. Även lagen om anställningsskydd kan åberopas i vissa fall, liksom jämställdhetslagens diskrimineringsförbud i den mån det är fråga om handlande som har samband med den drabbades könstillhörighet.

I sammanhanget vill utskottet också hänvisa till det regeringsuppdrag som lämnats till Arbetslivsinstitutet och som redovisats ovan (se avsnittet Barn och förvärvsarbete). Efter förslag från arbetsmarknadsutskottet har riksdagen riktat ett tillkännagivande till regeringen som i sin tur givit Arbetslivsinstitutet

ett utredningsuppdrag. Institutet skall överväga om det finns behov av att förstärka skyddet för de arbetstagare som väljer att utnyttja sin rätt till ledighet i samband med föräldraskap.

Med hänvisning till det anförda avstyrks motionerna A211 yrkandena 8 och 9 (kd), A227 yrkande 1 (kd), A367 yrkande 25 i denna del (kd) och A392 yrkande 4 (mp).

DISKRIMINERINGSFRÅGOR I ÖVRIGT OCH MÅNGFALDSFRÅGOR

Bakgrund

Utskottet redovisar inledningsvis viss bakgrundsinformation kring mänskliga rättigheter samt diskriminerings- och mångfaldsfrågor innan utskottet övergår till att behandla ett antal motionsyrkanden om ändringar i diskrimineringslagstiftningen, skydd mot diskriminering för ytterligare grupper och på nya områden, sammanhållen lagstiftning mot diskriminering och sammanslagning av ombudsmännen samt vissa övriga frågor.

Regeringen har nyligen i en skrivelse till riksdagen redovisat en treårig nationell handlingsplan för de *mänskliga rättigheterna* (skr. 2001/02:83 En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna). Genom handlingsplanen skall enligt regeringen grunden läggas för ett mer samlat synsätt på mänskliga rättigheter i Sverige.

I skrivelsen redovisar regeringen bakgrunden till och syftet med handlingsplanen, vad som i detta sammanhang avses med de mänskliga rättigheterna, svenska förpliktelser på området och regeringens långsiktiga mål avseende arbetet med de mänskliga rättigheterna på nationell nivå. Därefter redogörs för olika aktörers roll i arbetet med de mänskliga rättigheterna på nationell nivå.

Här kan nämnas att det i skrivelsen redovisas ett antal uppgifter som har direkta beröringspunkter med de frågor som behandlas i detta utskottsbetänkande. Så redovisas exempelvis huvuduppgifterna för Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikapombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) som har till uppgift att motverka diskriminering på olika grunder. Likaså redogörs för insatser för att främja jämställdhet mellan kvinnor och män samt för att motverka rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering liksom diskriminering på grund av funktionshinder respektive sexuell läggning m.m.

I skrivelsen redogör regeringen för vissa prioriterade frågor på området och anger bl.a. att den har för avsikt att

- stärka den institutionella kompetensen inom Regeringskansliet,
- med jämna mellanrum återkomma till riksdagen för att redovisa arbetet med mänskliga rättigheter på nationell nivå,
- överväga möjligheterna att på lämpligt sätt ytterligare uppmärksamma vissa myndigheter på deras ansvar för mänskliga rättigheter,

- ge ett antal myndigheter i uppdrag att utbilda sin personal om de mänskliga rättigheterna samt
- låta ta fram material om mänskliga rättigheter.

I skrivelsen betonas också att arbetsgivare och fackliga organisationer i egenkap av centrala aktörer i samhällslivet har en betydelsefull roll när det gäller att främja och skydda olika mänskliga rättigheter. Vidare behandlas i skrivelsen en informationsstrategi samt uppföljning och utvärdering av handlingsplanen.

Regeringen utfärdade den 31 januari 2002 direktiv till en parlamentarisk kommitté under benämningen (dir. 2002:11) En sammanhållen diskrimineringslagstiftning. I kommitténs uppdrag ingår sammanfattningsvis att:

- överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden,
- överväga om skydd mot missgynnande av personer med funktionshinder på grund av bristande tillgänglighet bör införas på andra samhällsområden än i arbetslivet och högskolan,
- överväga om ett skydd mot diskriminering av alla s.k. transpersoner bör införas,
- överväga om regler om aktiva åtgärder bör införas i arbetslivet för andra diskrimineringsgrunder än kön och etnisk tillhörighet,
- överväga om regler om aktiva åtgärder bör införas på utbildningsområdet när det gäller andra utbildningsformer än högskoleutbildning, för dem som fullgör värnplikt eller civilplikt samt på andra samhällsområden,
- överväga om regler om positiv särbehandling på grund av etnisk tillhörighet bör införas i arbetslivet,
- överväga om det, mot bakgrund av vad kommittén i övrigt kommer fram till, finns skäl att ersätta straffbestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § brottsbalken med någon annan typ av reglering,
- överväga om och i så fall i vilken utsträckning det är möjligt att utmönstra termen ras ur de författningar där den förekommer,
- behandla termen sexuell läggning i lagstiftningen och överväga om detta begrepp bör ersätta termerna homosexualitet och homosexuell läggning i författningar där detta kan bli aktuellt,
- se över ansvarsområden och uppgifter för Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning,

- överväga en samordning eller sammanslagning av några av eller samtliga dessa ombudsmän samt om den eller de framtida ombudsmaninstitutioner som föreslås skall vara underställda regeringen eller riksdagen,
- överväga behovet av något eller några särskilda organ med de uppgifter som Jämställdhetsnämnden och Nämnden mot diskriminering har i dag och i vilka former en sådan verksamhet i så fall skall bedrivas, och
- överväga hur domstolsprocessen i diskrimineringsmål skall utformas.

Kommittén skall lämna de förslag till författningsändringar och andra åtgärder som uppdraget kan ge anledning till. Den skall redovisa sitt uppdrag senast den 1 december 2004.

I denna bakgrundsinformation rörande diskrimineringsfrågor kan också nämnas att det i EU:s sysselsättningsriktlinjer för 2002 ingår att motverka diskriminering och främja social integration genom möjligheter till sysselsättning. Varje medlemsstat skall bl.a. identifiera och motverka alla former av diskriminering när det gäller tillgång till arbetsmarknaden eller allmän och yrkesinriktad utbildning.

Slutligen kan nämnas att ett handlingsprogram mot diskriminering (2001–2006) har antagits av ministerrådet. Programmet syftar bl.a. till att hjälpa medlemsstaterna att utveckla strategier och praxis i kampen mot diskriminering.

A Ändringar i diskrimineringslagstiftningen m.m.

Utskottets förslag i korthet

I avsnittet behandlas motionsförslag om bl.a. mångfaldsplaner och handlingsplaner i övrigt, talerätt för fackliga organisationer, rättegångskostnader och informationsinsatser om diskrimineringslagstiftningen. Utskottet avstyrker samtliga motioner. Jämför reservationerna 22 (c, fp) och 23 (v).

Motioner

Mångfaldsplaner m.m.

Vänsterpartiet anser i motion A317 (yrk. 5–7) att lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet bör ändras så att myndigheter ges en lagstadgad möjlighet att i mångfaldsplaner kunna ange positiv likabehandling som ett mål för myndighetens rekrytering (yrk. 7). Vidare föreslår partiet att tvärkulturell kompetens och flerspråkighet skall räknas som merit vid offentliga anställningar (yrk. 5) liksom lagstiftning där det ställs krav på att kom-

muner, landsting och större privata arbetsgivare skall upprätta mångfaldsplåner (yrk. 6).

Centerpartiet poängterar i motion 2000/01:K397 (yrk. 11) att mångfaldsplåner bör användas som instrument för att öka trycket på arbetsgivare att undvika diskriminering.

Också i motion Ju237 (yrk. 26) tar *Centerpartiet* upp arbetet för mångfald och menar att offentliga arbetsgivare bör vara föredömen på området, exempelvis vid nyrekrytering. Företag bör se över sina rutiner och ta bort sådana hinder som medför att minoriteter diskrimineras.

Eva Arvidsson m.fl. (s) betonar i motion 2000/01:A717 (yrk. 1 och 2) betydelsen av ett fungerande mångfaldsarbete. Motionärerna anser att lagstiftningen behöver förtydligas för att uppföljningen skall bli bättre och pekar på vikten av mångfalds- och integrationsplaner inom kommuner, landsting, myndigheter och företag.

Handlingsplaner i övrigt m.m.

Magda Ayoub (kd) anser i motion A388 (yrk. 7) att det bör införas ett obligatoriskt krav på att den som omfattas av diskrimineringslagstiftningen årligen skall upprätta en handlingsplan mot diskriminering, trakasserier och mobbning.

Talerätt för fackliga organisationer

Vänsterpartiet välkomnar i motion A317 (yrk. 4) det utredningsarbete som pågår om samordning av diskrimineringslagstiftningen. Partiet vidhåller sitt tidigare framförda krav om att fackliga organisationer som har kollektivavtal med en arbetsgivare genom en ändring i lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet skall få talerätt i Nämnden mot diskriminering utan att gå via DO.

Rättegångskostnader

I motion A317 (yrk. 8) tar *Vänsterpartiet* upp frågan om rättegångskostnader i diskrimineringsmål. För den som inte är medlem i en facklig organisation eller saknar stöd från en sådan eller från DO måste risken att få stå för motpartens rättegångskostnader starkt minska benägenheten att föra ett diskrimineringsärende till rättslig process, anser partiet. Reglerna om kvittning av rättegångskostnader i lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister har alltför begränsad räckvidd. En utredning bör överväga hur reglerna om ansvar för rättegångskostnader i diskrimineringsmål bör ändras för att lösa det angivna problemet.

Informationsinsatser

I tre enskilda motioner från socialdemokrater förespråkas informationsinsatser kring diskrimineringslagstiftningen. Enligt motion 2000/01:A718 av *Ann-Kristine Johansson m.fl. (s)* och motion A329 av *Elisebeht Markström m.fl.*

(s) bör sådana insatser göras kring de fyra diskrimineringslagarna. Insatserna bör enligt den förstnämnda motionen också innefatta respektive ombudsmans roll. *Nikos Papadopoulos* och *Paavo Vallius* (båda s) förespråkar i motion A235 informationsinsatser om lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet och dess tillämpning.

Utskottets ställningstagande

I motionerna A317 från Vänsterpartiet, 2000/01:K397 och Ju237 från Centerpartiet och i den enskilda motionen 2000/01:A717 behandlas frågor om *mångfaldsplaner och handlingsplaner i övrigt*. Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av mångfaldsarbete men hänvisar till att frågan kommer att behandlas av den nya utredningen En sammanhållen diskrimineringslagstiftning.

Enligt direktiven skall den parlamentariskt sammansatta utredningen, som framgått under rubriken Bakgrund ovan, överväga om bestämmelser om aktiva åtgärder bör införas i arbetslivet beträffande andra diskrimineringsgrunder än könstillhörighet och etnisk tillhörighet. Kommittén skall även undersöka om det finns behov av att införa bestämmelser om aktiva åtgärder på andra samhällsområden. Vidare skall kommittén överväga behovet av samt för- och nackdelar med att införa bestämmelser som tillåter positiv särbehandling i arbetslivet på grund av etnisk tillhörighet vilket utgör ett led i strävanden att främja etnisk mångfald.

När det gäller den sistnämnda frågan om positiv särbehandling på grund av etnisk tillhörighet betonar regeringen i utredningsdirektiven att det är nödvändigt av såväl individuella som samhällsekonomiska och demografiska skäl att bättre ta till vara all den kompetens som finns hos personer som har en annan etnisk tillhörighet än svensk. I dag riskerar emellertid en arbetsgivare som t.ex. vill kalla en sökande som tillhör en underrepresenterad grupp till anställningsintervju att göra sig skyldig till diskriminering om det finns sökande med annan etnisk tillhörighet som har lika eller bättre kvalifikationer. Samtidigt innebär positiv särbehandling ett avsteg från principen om likabehandling. Bestämmelser som tillåter sådan särbehandling bör enligt direktiven endast användas när intresset av att främja möjligheterna för en viss grupp är starkare än intresset av att alla skall behandlas lika. När det gäller etnisk mångfald är detta intresse enligt regeringens mening så starkt att det är befogat att överväga om det finns skäl att införa bestämmelser som tillåter särbehandling som utgör ett led i strävanden att främja etnisk mångfald.

Enligt lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet skall alla arbetsgivare bedriva ett målinriktat arbete för att främja etnisk mångfald i arbetslivet. DO ger i skriften *Råd till arbetsgivare för arbete för etnisk mångfald* en praktiskt vägledning för hur detta skall gå till.

Regeringen gav hösten 1999 statliga myndigheter som lyder direkt under regeringen i uppdrag att upprätta handlingsplaner för att främja etnisk mångfald bland sina anställda (regeringsbeslut 1999-10-07). Handlingsplanerna skall även avse myndighetens regionala organisation i de fall det finns en

sådan. Handlingsplanen kan, om det bedöms lämpligt, samordnas med myndighetens jämställdhetsplan.

Myndigheterna har vidare fått i uppdrag av regeringen att redovisa sin kompetensförsörjning (regeringsbeslut 2001-08-30). Till uppdraget finns fogat riktlinjer för redovisning av myndigheternas kompetensförsörjning där också frågan om aktiva åtgärder för att främja etnisk mångfald tas upp. I riktlinjerna erinras om att regeringen vid ett flertal tillfällen har påpekat att myndigheterna bör beakta den kvalitets- och kompetenshöjning som kan uppnås genom ökad etnisk och kulturell mångfald bland de anställda samt att det är en viktig demokratifråga att statsförvaltningens personal återspeglar den arbetsföra befolkningens etniska sammansättning.

Myndigheterna skall mot denna bakgrund i sin redovisning av kompetensförsörjningen även ange vilka åtgärder som vidtagits eller planeras att vidtagas för att främja den etniska och kulturella mångfalden bland personalen. Myndigheternas redovisningar av kompetensförsörjningen skall vara regeringen till handa senast den 22 februari 2002.

Också när det gäller Vänsterpartiets förslag i motion A317 om att tvärkulturell kompetens och flerspråkighet skall räknas som merit vid offentliga anställningar vill utskottet hänvisa till de ovan redovisade uppdragen till statliga myndigheter att utarbeta handlingsplaner för att främja etnisk mångfald och att redovisa sin kompetensförsörjning. Det måste förutsättas att detta arbete leder till att myndigheterna bättre lyfter fram och belyser den kompetens som redan finns inom organisationen respektive behövs i framtiden, bl.a. när det gäller tvärkulturell kompetens och flerspråkighet.

Med hänvisning till vad som anförts ovan om det förestående utredningsarbetet avstyrks motionerna 2000/01:A717 yrkandena 1 och 2 (s), 2000/01:K397 yrkande 11 (c), A317 yrkandena 5–7 (v), A388 yrkande 7 (kd) samt Ju237 yrkande 26 (c).

När det gäller Vänsterpartiets förslag i motion A317 (yrk. 4) om *talerätt för fackliga organisationer i Nämnden mot diskriminering* kan utskottet konstatera följande. Efter förslag i den förutnämnda propositionen 1999/2000:143 Ändringar i jämställdhetslagen m.m. gäller numera att en central kollektivavtalsbunden arbetstagarorganisation har rätt att göra en framställning hos Nämnden mot diskriminering om vitesföreläggande mot en arbetsgivare som inte följer föreskrifterna om aktiva åtgärder. Lagändringen trädde i kraft den 1 januari 2001 och innebär en motsvarande ordning som för vitesförelägganden enligt jämställdhetslagen. Talerätten är subsidiär i förhållande till DO (Ombudsmannen mot etnisk diskriminering). Skälet till detta är att tillsynsansvaret i första hand ligger på ombudsmannen. Det har ansetts att ombudsmannen oberoende av den fackliga organisationens inställning skall kunna fullfölja ett krav om aktiva åtgärder.

Motion A317 yrkande 4 (v) avstyrks av utskottet.

Beträffande frågan om *fördelningen av rättegångskostnaderna i diskrimineringsmål* som tas upp i samma motion, A317 (yrk. 8), är följande att säga. För sådana rättegångskostnader gäller motsvarande regler som i övriga arbets-

tvister. Som huvudregel enligt lagen om rättegången i arbetstvister gäller att den som förlorat målet skall ersätta motpartens rättegångskostnader. Det är dock möjligt att göra undantag från denna princip om tappande parts ansvar ”om den part som förlorat målet hade skälig anledning att få tvisten prövad”. I det fallet kan kostnaderna kvittas, så att vardera parten bär sina rättegångskostnader. En enskild som biträds av sin organisation eller av någon av ombudsmännen drabbas inte av några rättegångskostnader. Utskottet anser att det vore olyckligt om reglerna om rättegångskostnader faktiskt avhöll enskilda diskriminerade personer från att väcka en befogad talan. Såvitt utskottet känner till finns ingen närmare belysning av denna fråga. Utskottet vill påpeka att den nya diskrimineringsutredningen har möjlighet att ta upp frågor inom ramen för uppdraget som aktualiseras under utredningsarbetet.

Motion A317 yrkande 8 (v) avstyrks av utskottet.

I likhet med förslagsställarna i motionerna 2000/01:A718, A235 och A329, alla (s), vill utskottet betona vikten av *informationsinsatser kring diskrimineringslagstiftningen*. Av instruktionen för respektive ombudsman framgår också att vederbörande inom sitt ansvarsområde har ansvar för information och rådgivning. Utskottet erinrar också om att Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning fick en anslagsförstärkning på 2 miljoner kronor från budgetåret 2000 med motiveringen att ombudsmannens uppgifter också innefattar diskriminering i samhällslivet, inte endast arbetslivet.

Även framgent är det väsentligt att betona vikten av informationsinsatser när det gäller diskrimineringslagstiftningen. Utskottet har noterat att ett nytillskott när det gäller Internetbaserad information är en gemensam hemsida, www.antidiskriminering.nu som JämO, HomO, DO och HO står bakom. Utskottet är övertygat om att den kan vara ett bra komplement till respektive ombudsmans egen hemsida. När det gäller informationsinsatser vill utskottet framhålla att även arbetsmarknadens parter har ett ansvar för att sprida kännedom om diskrimineringslagstiftningen.

Motionerna 2000/01:A718 (s), A235 (s) och A329 (s) avstyrks av utskottet i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad utskottet anfört.

Utskottet vill i detta sammanhang betona att också arbetsförmedlingarna har en nyckelroll när det gäller åtgärder för att motverka diskriminering. Det är därför med tillfredsställelse som utskottet noterar att regeringen uppdragit åt Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) att vidta åtgärder för att motverka diskriminering i arbetsförmedlingarnas verksamhet (regeringsbeslut 2002-01-17, dnr. N2002/558/A).

Åtgärderna skall i första hand ta sikte på diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, sexuell läggning och funktionshinder, men kan även omfatta diskriminering på grund av kön respektive ålder. Enligt utskottet pekar regeringen i uppdraget på en rad viktiga uppgifter för AMS och Arbetsmarknadsverket. Det gäller exempelvis att arbetsförmedlare skall ha tillfredsställande kunskaper om mekanismerna bakom diskriminering och om regelverk rörande diskriminering, att AMS skall se till att det inte förekommer att arbetsförmedlingar tillmötesgår uppmaningar till diskriminering från arbetsgivare

som efterfrågar förmedlingens tjänster och att det inte förekommer att arbets-sökande nekas inskrivning på arbetsförmedlingen på grund av bristande kunskaper i svenska.

Alla arbetssökande oavsett kön, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, funktionshinder respektive ålder skall erbjudas effektiv och likvärdig service av arbetsförmedlingen. Strävan att utveckla och anpassa förmedlingens service till den enskilda sökandens behov skall även i fortsättningen ha hög prioritet.

B Skydd mot diskriminering för ytterligare grupper och på nya områden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet behandlar i avsnittet motioner om skydd mot diskriminering för ytterligare grupper, däribland bl.a. äldre, värnpliktiga och elever samt s.k. transpersoner. Även motioner om skydd mot diskriminering på nya områden behandlas i avsnittet. Utskottet avstyrker samtliga motioner med hänvisning till en förestående utredning. Jämför reservation 24 (kd, c, fp).

Motioner

Kristdemokraterna förespråkar i motionerna A204 (yrk. 1) och A227 (yrk. 2) att diskrimineringslagstiftningen utökas till att även omfatta förbud mot diskriminering av *äldre*. Partiet pekar på att ett EG-direktiv om likabehandling på grund av ålder förbereds och att flera EU-medlemsstater redan har förbud mot åldersdiskriminering.

I motion A227 (yrk. 4) kräver *Kristdemokraterna* att frågan om förstärkt lagstiftning mot diskriminering på grund av sexuell identitet skall behandlas i en utredning om en samlad diskrimineringslagstiftning. I utredningsarbetet bör övervägas behovet av att komplettera den nuvarande lagen med en uttrycklig skyldighet för arbetsgivare att aktivt förebygga att arbetssökande och arbetstagare drabbas av diskriminering eller trakasserier på grund av sexuell läggning. Vidare bör utredningen behandla frågan om att vidga diskrimineringsförbudet till att omfatta även missgynnande som "har samband med sexuell läggning", i stället för som i dag missgynnande som "har samband med den missgynnades egen sexuella läggning".

Centerpartiet tar i motion A259 (yrk. 6) upp frågan om åldersdiskriminering och anför att det enligt EG-lagstiftningen inte får förekomma sådan diskriminering. Partiet begär därför att regeringen skall återkomma med förslag om hur EG-rätten på området skall införas i svensk lagstiftning.

Folkpartiet anser i motionerna So630 (yrk. 2) och 2000/01:So456 (yrk. 11) att det behövs lagstiftning mot diskriminering av *äldre*. I den sistnämnda mot-

ionen pekar partiet på den amerikanska lagen mot åldersdiskriminering i arbetslivet som en tänkbar förebild.

När det gäller *sexuella trakasserier* uttrycker Folkpartiet i motionerna 2000/01:L459 (yrk. 13) och L367 (yrk. 11) uppfattningen att arbetsgivaren skall ha en lagstadgad skyldighet att förebygga trakasserier på grund av sexuell läggning. Några sanktioner mot den arbetsgivare som åsidosätter ett sådant åliggande bör dock inte införas. Däremot skall arbetsgivarens förebyggande insatser kunna vägas in vid bedömning av påföljd vid konstaterade fall av trakasserier.

I fempartimotion 2000/01:Ju724 (yrk. 6) av *Tasso Stafilidis m.fl.* (v, s, c, fp, mp) kräver motionärerna att den svenska lagstiftningen snarast anpassas så att den på alla punkter ger det skydd för *transsexuella* som kommer till uttryck i en rekommendation respektive en resolution som antagits av Europaparlamentet och som närmare anges i motionen. Detta krav framförs även i fempartimotion L371 (yrk. 13) av *Tasso Stafilidis m.fl.* (v, s, c, fp, mp).

I den sistnämnda motionen (yrk. 12) förespråkar motionärerna vidare att lagen mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning skall vara tillämplig även på s.k. transpersoner. Frågan om transpersoner tas upp även i fempartimotion 2000/01:L441 (yrk. 4) av *Tasso Stafilidis m.fl.* (v, s, c, fp, mp) där motionärerna anser att regeringen bör få i uppdrag att utreda om jämställdhetslagens diskrimineringsförbud uttryckligen skall gälla även förbud mot diskriminering på grund av upplevd könstillhörighet.

I fempartimotion 2000/01:Ju724 (yrk. 19) pläderas också för en lagändring så att lagen mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning även omfattar värnpliktiga, skolpliktiga och vuxenstuderande. Motsvarande förslag tas även upp i fempartimotion L371 (yrk. 37) av *Tasso Stafilidis m.fl.* (v, s, c, fp, mp).

Det finns enligt *Ronny Olander* och *Siv Wittgren-Ahl* (båda s) i motion A231 ett behov av att sanktionsmöjligheter liknande de som finns i diskrimineringslagarna införas för de fall då kränkande särbehandling äger rum men diskrimineringslagarna inte är tillämpliga.

I motion A376 poängterar *Eva Arvidsson m.fl.* (s) att attityderna mot äldre i samhället och på arbetsmarknaden måste förändras. De äldre behövs i arbetslivet med sin kompetens och erfarenhet.

Magda Ayoub (kd) tar i motion A388 upp frågan om diskriminering av elever och studenter och menar att en lagreglering motsvarande den som finns i övrig diskrimineringslagstiftning bör införas för dessa grupper med samma övervakningsmyndighet (yrk. 6). Motionären förespråkar vidare ett skydd mot diskriminering av transpersoner (yrk. 1).

Kia Andreasson m.fl. (mp) föreslår i motion 2000/01:A805 tilläggsdirektiv till diskrimineringsutredningen om ett förbud mot könsdiskriminering utanför arbetslivet.

Barbro Feltzing och *Gunnar Goude* (båda mp) förespråkar i motion A256 (yrk. 1 och 2) i första hand lagstiftning mot åldersdiskriminering på arbets-

marknaden och i andra hand utarbetande av en uppförandekod i syfte att motverka åldersdiskriminering.

Utskottets ställningstagande

Flera av de motionsförslag som rör skydd mot diskriminering för ytterligare grupper avser åldersdiskriminering, diskriminering av äldre respektive äldres situation på arbetsmarknaden. Dit hör förslag från Kristdemokraterna, Centerpartiet, Folkpartiet samt två enskilda motioner.

När det gäller diskriminering av äldre på arbetsmarknaden anser utskottet att det återstår en hel del att göra för att äldres kunskaper och erfarenheter till fullo skall tas till vara där. Detta är också en fråga som framhålls i EU:s sysselsättningsriktlinjer där det inom den s.k. första pelaren anges att medlemsstaterna skall utarbeta en politik för aktivt åldrande. Utskottet har noterat att Statskontoret i sin utvärdering av EU:s sysselsättningsstrategi och utformningen av den nationella politiken (januari 2002) konstaterar att riktlinjen om aktivt åldrande inte har fått något större genomslag i den svenska politiken.

Frågan om åldersdiskriminering skall behandlas av utredningen En sammanhållen diskrimineringslagstiftning. I uppdraget ingår att lämna förslag till hur bestämmelserna om åldersdiskriminering i direktivet om likabehandling i arbetslivet skall genomföras i Sverige. Detta EG-direktiv (rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000) behandlar arbetslivsområdet i vid mening och omfattar diskrimineringsgrunderna religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder och sexuell läggning.

I utredningsarbetet om en sammanhållen diskrimineringslagstiftning skall kommittén (dir. 2002:11) överväga möjligheterna till en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden. Det innebär att även frågan om ett förbud mot könsdiskriminering utanför arbetslivet kan övervägas i utredningsarbetet som skall vara slutfört senast den 1 december 2004. Förslag om att utreda ett sådant förbud förs som nämnts fram i motion 2000/01:A805 (mp).

Med hänvisning till vad som anförts ovan avstyrker utskottet motionerna 2000/01:A805 (mp), 2000/01:So456 yrkande 11 (fp), A204 yrkande 1 (kd), A227 yrkandena 2 och 4 (kd), A256 yrkandena 1 och 2 (mp), A259 yrkande 6 (c), A376 (s) samt So630 yrkande 2 (fp).

I fempartimotionerna 2000/01:Ju724 och L371 samt i den enskilda motionen A388 förespråkas en utökning av diskrimineringslagstiftningen så att denna även omfattar *diskriminering av värnpliktiga och elever*.

I det omfattande uppdraget för kommittén En sammanhållen diskrimineringslagstiftning ingår att överväga om det bör införas bestämmelser om aktiva åtgärder i arbetslivet beträffande andra diskrimineringsgrunder än könstillhörighet och etnisk tillhörighet. Kommittén skall vidare överväga om bestämmelser om aktiva åtgärder bör införas på utbildningsområdet när det gäller andra utbildningsformer än högskoleutbildning samt för de totalförsvarspliktiga som fullgör värnplikt eller civilplikt. Kommittén skall även

undersöka om det finns behov av att införa bestämmelser om aktiva åtgärder på andra samhällsområden.

Utskottet kan i detta sammanhang nämna att ett flertal myndigheter i sina regleringsbrev för budgetåret 2002 fått särskilda återrapporteringskrav när det gäller homofobiska, rasistiska eller främlingsfientliga yttringar eller brott. Så har exempelvis Skolverket fått i uppdrag att i nästa årsredovisning redogöra för verkets insatser mot främlingsfientlighet och rasism, etniskt och sexuellt relaterad mobbning samt homofobi liksom hur dessa frågor uppmärksammas i kompetensutvecklingen av rektorer och ledare för förskoleverksamhet.

Mot bakgrund av vad som anförts om utredningsarbete m.m. rörande en utökning av diskrimineringslagstiftningen till att omfatta diskriminering av värnpliktiga och/eller elever avstyrker utskottet motionerna 2000/01:Ju724 yrkande 19 (v, s, c, fp, mp), A388 yrkande 6 (kd) och L371 yrkande 37 (v, s, c, fp, mp).

En annan fråga som tas upp i ett antal motioner och som behandlas i uppdraget till utredningen En sammanhållen diskrimineringslagstiftning gäller *transpersoner*. Kommittén skall kartlägga och analysera behovet av och formerna för en reglering av ett förbud mot diskriminering av alla transpersoner samt belysa fördelar och problem med att införa en sådan reglering. Kommittén skall vidare ta ställning till vilken personkrets som skall omfattas av ett eventuellt förbud och hur ett sådant förbud lämpligen kan avgränsas och sanktioneras samt hur det skall förhålla sig till förbudet mot könsdiskriminering. En annan uppgift för utredningen blir att överväga om någon myndighet skall ha till uppgift att särskilt ta till vara transpersoners rättigheter. Kommittén skall också överväga om en eventuell lagstiftning mot diskriminering av transpersoner skall ingå i en gemensam diskrimineringslagstiftning.

Utskottet utgår från att underlaget för kommitténs ställningstagande kommer att innefatta en genomgång av och eventuellt ställningstagande till bl.a. relevanta resolutioner och rekommendationer från Europaparlamentet, en fråga som tas upp i fempartimotionerna 2000/01:Ju724 och L371.

Med hänvisning till det kommande utredningsarbetet avstyrker utskottet motionerna 2000/01:Ju724 yrkande 6 (v, s, c, fp, mp), 2000/01:L441 yrkande 4 (v, s, c, fp, mp), A388 yrkande 1 (kd) samt L371 yrkandena 12 och 13 (v, s, c, fp, mp).

Med anledning av Folkpartiets krav i motionerna 2000/01:L459 och L367 om att arbetsgivaren skall ha lagstadgad skyldighet att *förebygga trakasserier på grund av sexuell läggning* vill utskottet erinra om att det ovan i betänkandet har framgått att utredningen En sammanhållen diskrimineringslagstiftning skall överväga huruvida bestämmelser om aktiva åtgärder bör införas i arbetslivet beträffande andra diskrimineringsgrunder än könstillhörighet och etnisk tillhörighet. Med hänvisning till detta utredningsuppdrag avstyrks motionerna 2000/01:L459 yrkande 13 (fp) och L367 yrkande 11 (fp).

Som framgått pekar motionärerna i motion A231 på ett behov av att *sanktionsmöjligheter* liknande dem som finns i diskrimineringslagarna införas för de

fall då kränkande särbehandling äger rum men diskrimineringslagarna inte är tillämpliga.

Förbud mot diskriminering utanför arbetslivet som är förenade med sanktioner finns i den straffrättsliga bestämmelsen om olaga diskriminering i 16 kap. 9 § brottsbalken. Denna regel riktar sig mot diskriminering som utförs bl.a. av näringsidkare, personer som är anställda hos näringsidkare eller i allmän tjänst eller innehar allmänt uppdrag samt anordnare m.fl. av allmänna sammankomster och offentliga tillställningar. Bestämmelsen omfattar diskriminering på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller homosexuell läggning.

Av direktiven till den förestående utredningen En sammanhållen diskrimineringslagstiftning framgår att denna skall överväga om det, mot bakgrund av vad kommittén i övrigt kommer fram till, finns skäl att ersätta den ovan nämnda straffbestämmelsen om olaga diskriminering i brottsbalken med någon annan typ av reglering. Med hänvisning till utredningsuppdraget avstyrks motion A231 (s).

C Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering och sammanslagning av ombudsmännen

Utskottets förslag i korthet

I avsnittet behandlas motioner om sammanhållen lagstiftning mot diskriminering och sammanslagning av Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Samtliga motioner avstyrks med hänvisning till en förestående utredning. Jämför reservation 25 (kd).

Motioner

Kristdemokraterna påpekar i motion Sf399 (yrk. 35) att riksdagen efter förslag från partiet beslutat begära en utredning om sammanslagning av vad som partiet benämner rättighetsombudsmännen. Partiet delar till fullo synen att diskriminering inte bara innebär övergrepp mot en människa utan också utgör ett ekonomiskt problem i och med att den leder till att människors potential inte tas till vara.

Kristdemokraterna uttrycker i motion A367 (yrk. 25 i denna del) sin positiva inställning till att en utredning skall studera möjligheterna till en generell lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet samhällsområden och diskrimineringsgrunder. Partiet påtalar också att det finns ett behov av ett samlat ombudsmannaämbete med riksdagen som huvudman och gärna med den officiella titeln Rättighetsombudsman. Detta skulle leda till en väsentlig förenkling jämfört med dagens system.

Folkpartiet vill enligt motionerna 2000/01:L459 (yrk. 12) och L367 (yrk. 10) stärka skyddet mot diskriminering och förespråkar en sammanhållen lagstiftning mot diskriminering. Partiet vill vidare slå ihop vissa ombudsmannainstitutioner till en gemensam myndighet och anser att en framtida ombudsman skall ha samma mandat att motarbeta diskriminering, oavsett diskrimineringsgrund.

I ett motionsyrkande från *Moderaterna* som behandlats i betänkandet 2001/02:AU1 Utgiftsområdena 13 Arbetsmarknad och 14 Arbetsliv föreslogs att de fyra ombudsmännen Handikappombudsmannen, Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning och Ombudsmannen mot etnisk diskriminering skulle slås samman, att anslagen till respektive ombudsman borde utgå och att ett nytt anslag under utgiftsområde 14 borde införas. Yrkandet avslögs av riksdagen.

Magda Ayoub (kd) förespråkar i motion A388 (yrk. 8) sammanslagning av diskrimineringslagarna till en ny lag som dessutom skulle innefatta diskriminering på grund av sexuell identitet och gälla även för elever och studenter inom förskolan, skolan, högskolan och inom frivilliga skolformer.

Utskottets ställningstagande

En parlamentarisk kommitté (dir. 2002:11) har som framgått tillkallats med uppdrag att överväga en lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden. Kommittén skall också se över ansvarsområden och uppgifter för Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Handikappombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning. I utredningsuppdraget ingår vidare bl.a. att överväga en samordning eller sammanslagning av några av eller samtliga dessa ombudsmän samt om den eller de framtida ombudsmannainstitutioner som föreslås skall vara underställda regeringen eller riksdagen.

Utredningsuppdraget omfattar därmed i väsentliga delar de frågor som tas upp i motionerna 2000/01:L459 yrkande 12 (fp), A367 yrkande 25 i denna del (kd), A388 yrkande 8 (kd), L367 yrkande 10 (fp) och Sf399 yrkande 35 (kd). Eftersom utskottet inte är berett att föregripa utredningsarbetet avstyrks motionsförslagen.

VISSA ÖVRIGA FRÅGOR

Forum i diskrimineringsmål

Utskottets förslag i korthet

Motionsförslag om forum i diskriminerings- och jämställdhetsmål behandlas i avsnittet. Utskottet avstyrker samtliga motioner. Jämför reservationerna 26 (m), 27 (c) och 28 (fp).

Bakgrund

Enligt lagarna mot diskriminering i arbetslivet prövas mål om diskriminering enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. Om en ombudsman eller en arbetstagarorganisation för talan för en enskild arbetstagare eller arbetssökande prövas målet av Arbetsdomstolen (AD) som första och enda instans. Om den enskilde själv för sin talan prövas målet i stället i tingsrätt. Tingsrättens dom kan överklagas till AD. Vid avgörandet av mål i AD deltar normalt sju ledamöter – en ordförande och en vice ordförande som båda skall vara jurister, en ledamot som skall ha särskild insikt i förhållandena på arbetsmarknaden, två ledamöter som representerar arbetstagarintressen samt två ledamöter som representerar arbetsgivarintressen.

Motioner

I avsnittet behandlas ett flertal motioner om Arbetsdomstolen som forum i diskriminerings- respektive jämställdhetsmål och ett yrkande om att avskaffa domstolen.

I den arbetsrättsliga motionen A349 (yrk. 6) menar *Moderaterna* att det finns risk för att partsdomstolar såsom Arbetsdomstolen kan prioritera organisationernas bästa på bekostnad av den enskilde. Denna risk bör elimineras genom att Arbetsdomstolen avskaffas.

I ett motionsyrkande från partiet som behandlats i betänkandet 2001/02:AU1 Utgiftsområdena 13 Arbetsmarknad och 14 Arbetsliv föreslogs att Arbetsdomstolen skulle läggas ned och anslaget till domstolens verksamhet utgå. Yrkandet avslogs av riksdagen.

Vänsterpartiet anser i motion A241 att en utredning bör tillsättas för att studera konsekvenserna av att lagen om rättegången i arbetstvister ändras så att mål enligt jämställdhetslagen och övriga lagar rörande diskriminering på arbetsmarknaden prövas av allmänna domstolar.

I motionen ifrågasätts om Arbetsdomstolens rättstillämpning står i överensstämmelse med EG-rättens krav. Partiet menar i motionen att diskrimineringsmålen med stöd av såväl jämställdhetslagen som övriga antidiskrimineringslagar främst kan anses avse mänskliga rättigheter avseende en eller flera individer eller ett kollektiv. Målen är inte särskilt starkt präglade av relationerna mellan arbetsmarknadens parter. Till detta kommer att viktiga delar av den nationella lagstiftningen mot diskriminering genomförs genom EG-direktiv och internationella konventioner. Mot denna bakgrund och eftersom det kan råda tveksamhet om Arbetsdomstolens opartiskhet i diskrimineringsmålen, finns det enligt Vänsterpartiet starka skäl att överväga om de aktuella målen skulle behandlas i allmänna domstolar.

Också i Vänsterpartiets motion 2000/01:A807 betonas att diskrimineringsmålen handlar om grundläggande mänskliga rättigheter. Där anförs att patriarkatets inflytande inom domstolsväsendet även påverkar domslut. Arbetsdomstolens verksamhet, så som denna kommer till uttryck i exempelvis sammansättning, språkbruk och lagtolkning, bör utredas från ett könsperspektiv. Utredningsresultatet kan sedan ligga till grund för en handlingsplan för att uppnå könsneutralitet i domstolens arbete.

Centerpartiet finner det i motion A259 (yrk. 8) oacceptabelt att arbetsgivare diskriminerar föräldrar, och då framför allt kvinnor, med de fackliga organisationernas goda minne. Det bör i framtiden finnas möjligheter att pröva löneskillnader och lönediskriminering i allmän domstol i stället för som i dag i Arbetsdomstolen, anser partiet. Förslaget motiveras med att domstolen är ett partssammansatt organ som har stort intresse av att försvara ingångna avtal. När behandlingen sker i allmän domstol kommer prövningen att ske på juridisk grund och möjligheterna till rättvisa jämförelser ökar, hävdar *Centerpartiet*.

Folkpartiet anser i motion A229 (yrk. 7 och 8) att Arbetsdomstolens roll i lönediskrimineringsmål måste ses över. Det faktum att JämO i flera fall förlorat mål där kan ha många orsaker, men det är principiellt tveksamt att en partssammansatt domstol dömer i lönediskrimineringsärenden eftersom fackliga organisationer och arbetsgivare har slutit berörda kollektivavtal. Därmed har de ett gemensamt intresse, att försvara de avtal som resulterar i befintlig lönestruktur. *Folkpartiet* drar slutsatsen att jämställdhetslagen bör ses över och att rättegångar i diskrimineringsstvister bör handläggas av allmänna domstolar i stället för av Arbetsdomstolen.

I motion A350 förespråkar även *Miljöpartiet* en överflyttning av diskrimineringsmål från Arbetsdomstolen till allmän domstol. Domar i sådana mål kan därmed överprövas i högre instans. I likhet med Vänsterpartiet anser *Miljöpartiet* att diskrimineringsmål är mål om mänskliga rättigheter. Den domstol som dömer i mål rörande mänskliga rättigheter måste stå fri från partsintressen, vilket inte är fallet med Arbetsdomstolen.

I motion 2000/01:A808 (yrk. 9 och 10) som härrör från förra riksmötet tar *Miljöpartiet* upp frågan om diskrimineringslagarna även fortsättningsvis skall

vara arbetsrättsliga lagar och om tvister rörande lagarna skall prövas i Arbetsdomstolen. Partiet anser att detta bör utredas (yrk. 10).

I motionen ifrågasätts vidare uppfattningen att kollektivavtal i sig utesluter könsdiskriminering, uppfattningen från fackligt håll att förhandlingsresultat inte skall kunna ifrågasättas och inställningen att det är viktigare att avtalen ligger fast än att åtgärda lönediskriminering. Partiets slutsats är att åtgärder bör vidtas så att kollektivavtalen inte kommer i konflikt med EG-rätten, vilken inte ger kollektivavtalen tolkningsföreträde (yrk. 9).

Patrik Norinder (m) hävdar i motion A265 (yrk. 2) att Arbetsdomstolen i egenskap av specialdomstol är en omodern företeelse och att den därför bör läggas ned.

Utskottets ställningstagande

En av uppgifterna för kommittén En sammanhållen diskrimineringslagstiftning (dir. 2002:11) som tillkallats i dagarna är att överväga hur domstolsprocessen i diskrimineringsmål skall utformas. Detta är en fråga som direkt eller indirekt tas upp i flertalet av de motionsyrkanden som behandlas i detta avsnitt. Frågan har också varit föremål för en intensiv debatt, särskilt på senare tid. Inläggen i debatten, inte minst från arbetsrättsjurister, har visat på frågans komplexitet.

Också i direktiven till den nya utredningen kommer enligt utskottet den mångfasetterade problematiken till uttryck. I direktiven konstateras att det från tid till annan har förts en debatt om domstolsprocessen i diskrimineringsmål, framför allt i fråga om lönediskrimineringsmål, där det har framförts kritik mot att diskrimineringsmål avgörs av en domstol där arbetsmarknadens parter utgör majoritet. Ett förslag som har diskuterats är att diskrimineringsmål borde avgöras i AD i en annan sammansättning, där arbetsmarknadens parter inte har majoritet. Det har även framförts att sådana mål borde prövas av allmän domstol.

Enligt den nyligen antagna lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan skall mål om skadestånd enligt den lagen handläggas av allmän domstol. Genom direktivet om likabehandling oavsett ras eller etniskt ursprung ställs krav på en lagstiftning mot diskriminering på andra samhällsområden än arbetslivet och högskoleområdet. Det finns därför enligt utredningsdirektiven skäl att överväga om en motsvarande lagstiftning skall införas även när det gäller andra diskrimineringsgrunder.

Mål om diskriminering som gäller andra samhällsområden har inte någon anknytning till arbetslivet och det är därför enligt kommittédirektiven naturligt att de prövas i annan ordning än vad som gäller för mål om diskriminering i arbetslivet i dag. I samband med att lagstiftningen mot diskriminering ses över finns det därför enligt direktiven skäl att även se över om utformningen av domstolsprocessen i mål om diskriminering i arbetslivet bör ändras.

Med hänvisning till att en utredning skall överväga hur frågan om hur domstolsprocessen i diskrimineringsmål skall utformas avstyrker utskottet

motionerna 2000/01:A807 (v), 2000/01:A808 yrkandena 9 och 10 (mp), A229 yrkandena 7 och 8 (fp), A241 (v), A259 yrkande 8 (c), A265 yrkande 2 (m), A349 yrkande 6 (m) samt A350 (mp).

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Mål och inriktning (punkt 1) (m)

av Mikael Odenberg (m), Kent Olsson (m), Patrik Norinder (m) och Anna Kinberg (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 1. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:A806 yrkande 1, 2001/02:A209 yrkandena 1, 2 och 4 och 2001/02:A228 yrkande 1 samt avslår motionerna 2000/01:A719, 2000/01:A808 yrkande 1, 2000/01:A810 yrkandena 1 och 2, 2000/01:So545 yrkandena 1 och 2, 2001/02:A229 yrkandena 1–5, 6 i denna del och 28, 2001/02:A271, 2001/02:A314 yrkande 1, 2001/02:A393 yrkande 1 och 2001/02:Ub431 yrkande 2.

Ställningstagande

Den självklara utgångspunkten för jämställdhetspolitiken måste vara att varje människa har lika värde och därför skall ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Utgångspunkten i individens frihet har betydelse för synen på jämställdhet. Det måste finnas utrymme för kvinnor och män att bryta könsstereotypa mönster för att leva som de själva tycker att det passar dem bäst.

När det gäller familjen och yrkeslivet måste politikernas roll vara att inspirera och skapa möjligheter till fritt val, inte att dirigera. Politiken skall varken tvinga en kvinna att vara yrkesarbetande förälder eller att vara hemma med sina barn. Det är den enskilda individen och familjen som skall avgöra vad som passar dem bäst.

För att uppnå detta krävs en politisk förändring som bl.a. innefattar ekonomisk frihet, personlig frihet, yrkesmässig frihet, frihet för familjen samt kvinnofrid. Skattereformer måste till så att man kan leva på sin lön, arbetstiderna måste vara individuella och flexibla, möjligheterna att starta och driva företag inom vård och omsorg måste förbättras och arbetsmarknaden måste öppnas för dem som arbetar inom den offentliga sektorn. Det måste införas frihet i barnomsorgen genom ett barnomsorgskonto, omfattande alla barn, som ger föräldrarna möjlighet att välja sin barnomsorg. Det är oacceptabelt att

kvinnor i vårt samhälle inte kan känna trygghet. Lagstiftningen måste utformas så att kvinnors trygghet ökar.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:A806 yrkande 1 (m), A228 yrkande 1 (m) samt A209 yrkandena 1, 2 och 4 (m) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anfört om mål och inriktning beträffande jämställdhetsfrågor. Motionerna 2000/01:A719 (s), 2000/01:A808 yrkande 1 (mp), 2000/01:A810 yrkandena 1 och 2 (s), 2000/01:So545 yrkandena 1 och 2 (c), A229 yrkandena 1–5, 6 i denna del och 28 (fp), A271 (v), A314 yrkande 1 (v), A393 yrkande 1 (mp) samt Ub431 yrkande 2 (s) bör avslås.

2. Mål och inriktning (punkt 1) (kd, c, fp)

av Margareta Andersson (c), Stefan Attefall (kd), Maria Larsson (kd) och Elver Jonsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 2. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:So545 yrkandena 1 och 2 samt 2001/02:A229 yrkandena 1–5, 6 i denna del och 28 samt avslår motionerna 2000/01:A719, 2000/01:A806 yrkande 1, 2000/01:A808 yrkande 1, 2000/01:A810 yrkandena 1 och 2, 2001/02:A209 yrkandena 1, 2 och 4, 2001/02:A228 yrkande 1, 2001/02:A271, 2001/02:A314 yrkande 1, 2001/02:A393 yrkande 1 och 2001/02:Ub431 yrkande 2.

Ställningstagande

Jämställdhetspolitiken skall syfta till ett samhälle där varje person, kvinna som man, har likvärdiga chanser att forma sitt liv som hon eller han själv vill. En huvudfråga för jämställdheten är kampen mot könsrelaterade löneklyftor och lönediskriminering.

Vi förespråkar ett antal åtgärder för att avskaffa orättvisa löneskillnader och för att bryta lönediskrimineringen:

- Regeringen bör intensifiera sitt arbete för att söka utveckla ett könsneutralt arbetsliv i den offentliga sektorn.
- En plan bör utarbetas för att höja lönerna för underbetalda kvinnogrupper i den offentliga sektorn under kommande avtalsrörelser.
- Avskaffande av monopol inom yrkesområden där flertalet kvinnor är verksamma – inom vård, omsorg och skola.
- En kraftfull satsning på fler småföretag och särskilda åtgärder för att främja kvinnligt företagande.
- Sänkt skatt på hushållstjänster.

- Stimulansåtgärder för att pappor skall utnyttja en större del av föräldraförsäkringen.
- En översyn av Arbetsdomstolens roll i lönediskrimineringsmål.

Med utgångspunkt från ovanstående är det angeläget att regeringen återkommer till riksdagen och redovisar hur arbetet med ett könsneutralt arbetsliv fortskrider.

Monopolsituationen inom den offentliga sektorn håller lönerna nere. Genom att avskaffa monopolen och få till stånd konkurrens mellan arbetsgivare kan lönenivåerna inom kvinnodominerade yrken höjas. Därför bör all öppenvård konkurrensutsättas. Vidare bör dagens regelverk om F-skattsedel ändras så att sjuksköterskor, dagbarnvårdare, sjukgymnaster m.fl. inte hindras från att starta eget, möjligheterna att öppna och driva friskolor ökas och etableringsfrihet införs i barnomsorgen.

Bland andra åtgärder för att avskaffa orättvisa löneskillnader och bryta lönediskrimineringen kan nämnas utarbetande av bättre lönestatistik och fler män inom kvinnodominerade sektorer på arbetsmarknaden. Ytterligare en viktig fråga på jämställdhetsområdet är att stärka invandrarkvinnornas situation på arbetsmarknaden.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:So545 yrkandena 1 och 2 (c) samt A229 yrkandena 1–5, 6 i denna del och 28 (fp) bör tillkänna för regeringen som sin mening vad vi har anført om mål och inriktning beträffande jämställdhetsfrågor. Motionerna 2000/01:A719 (s), 2000/01:A806 yrkande 1 (m), 2000/01:A808 yrkande 1 (mp), 2000/01:A810 yrkandena 1 och 2 (s), A209 yrkandena 1, 2 och 4 (m), A228 yrkande 1 (m), A271 (v), A314 yrkande 1 (v), A393 yrkande 1 (mp) samt Ub431 yrkande 2 (s) bör avslås.

3. Barn och förvärvsarbete (punkt 2) (m)

av Mikael Odenberg (m), Kent Olsson (m), Patrik Norinder (m) och Anna Kinberg (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 3. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:A806 yrkande 2 samt avslår motionerna 2000/01:A803, 2000/01:A808 yrkande 8, 2000/01:A811 yrkande 6, 2001/02:A201, 2001/02:A211 yrkandena 7 och 19, 2001/02:A246 yrkande 3, 2001/02:A259 yrkande 7, 2001/02:A265 yrkande 1, 2001/02:A366, 2001/02:A392 yrkande 2 och 2001/02:Sf392 yrkande 16.

Ställningstagande

Politiken måste utformas så att det blir möjligt att räkna till i vardagen. Familjepolitiken måste läggas om så att den skapar förutsättningar för enskilda individer och familjer att bli fria och oberoende och att välja sina egna lösningar. En skattereduktion på hushållsnära tjänster ger familjer bättre möjligheter att själva forma sina liv.

Alternativa möjligheter till barnomsorg är en förutsättning för jämställdhet. I stället för maxtaxa bör en barnomsorgsavgift införas som skall utges med lika belopp för alla barn oavsett föräldrarnas val av barnomsorgsform. Vidare krävs individuella, flexibla arbetstider respektive barnomsorgstider för att kvinnor skall bli fullt ut konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motion 2000/01:A806 yrkande 2 (m) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om barn och förvärvsarbete. Motionerna 2000/01:A803 (s), 2000/01:A808 yrkande 8 (mp), 2000/01:A811 yrkande 6 (kd), A201 (kd), A211 yrkandena 7 och 19 (kd), A246 yrkande 3 (kd), A259 yrkande 7 (c), A265 yrkande 1 (m), A366 (s), A392 yrkande 2 (mp) och Sf392 yrkande 16 (kd) bör avslås.

4. Barn och förvärvsarbete (punkt 2) (kd)

av Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 4. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:A811 yrkande 6, 2001/02:A201, 2001/02:A211 yrkandena 7 och 19, 2001/02:A246 yrkande 3 och 2001/02:Sf392 yrkande 16 samt avslår motionerna 2000/01:A803, 2000/01:A806 yrkande 2, 2000/01:A808 yrkande 8, 2001/02:A259 yrkande 7, 2001/02:A265 yrkande 1, 2001/02:A366 och 2001/02:A392 yrkande 2.

Ställningstagande

En förutsättning för att både kvinnor och män skall ha möjlighet att utvecklas i sin yrkesroll och samtidigt kunna fungera i den viktiga föräldrarollen, är att vi kan skapa ett barnvänligt arbetsliv. I en sådan arbetsmiljö ses det både för män och kvinnor som kompetenshöjande och som en viktig samhällsuppgift att vårda och fostra sina barn. Arbetstiderna måste göras mer flexibla så att arbetslivet går att förena med familjeliv. Distansarbete måste möjliggöras. Likaså måste de ekonomiska villkoren för att ta hand om barn vara gynnsamma. Det innefattar en generös föräldraförsäkring, rätt till tre års tjänstledighet vid föräldraskap samt införande av ett barnomsorgskonto så att föräldrarna får valfrihet att välja den barnomsorgsform de anser bäst. Dessutom måste det givetvis finnas tillgång till god barnomsorg.

Staten och kommunerna bör tillsammans med de fackliga organisationerna ta sin opinionsbildande roll på allvar för att förändra synen på föräldraledighet. Det skulle exempelvis kunna göras genom en nationell kampanj för ett barnvänligt arbetsliv.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:A811 yrkande 6 (kd), A201 (kd), A211 yrkandena 7 och 19 (kd), A246 yrkande 3 (kd) samt Sf392 yrkande 16 (kd) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om barn och förvärvsarbete. Motionerna 2000/01:A803 (s), 2000/01:A806 yrkande 2 (m), 2000/01:A808 yrkande 8 (mp), A259 yrkande 7 (c), A265 yrkande 1 (m), A366 (s) samt A392 yrkande 2 (mp) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda av vad som anförts.

5. Barn och förvärvsarbete (punkt 2) (mp)

av Barbro Feltzing (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 5. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:A808 yrkande 8 och 2001/02:A392 yrkande 2 samt avslår motionerna 2000/01:A803, 2000/01:A806 yrkande 2, 2000/01:A811 yrkande 6, 2001/02:A201, 2001/02:A211 yrkandena 7 och 19, 2001/02:A246 yrkande 3, 2001/02:A259 yrkande 7, 2001/02:A265 yrkande 1, 2001/02:A366 och 2001/02:Sf392 yrkande 16.

Ställningstagande

Det är viktigt att åtgärda problemet med att kvinnor halkar efter i löneutvecklingen i samband med barnafödande. Den obalans som då uppstår kan sedan vara svår att korrigera. Arbetsmarknadens parter bör ansvara för att en generell rutin skapas så att föräldralediga automatiskt omfattas av lönerevisioner och att lönediskriminering därigenom kan förebyggas. En översyn bör omgående göras av denna fråga.

Med hänsyn till det anförda anser jag att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:A808 yrkande 8 (mp) och A392 yrkande 2 (mp) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad jag har anført om barn och förvärvsarbete. Motionerna 2000/01:A803 (s), 2000/01:A806 yrkande 2 (m), 2000/01:A811 yrkande 6 (kd), A201 (kd), A211 yrkandena 7 och 19 (kd), A246 yrkande 3 (kd), A259 yrkande 7 (c), A265 yrkande 1 (m), A366 (s) och Sf392 yrkande 16 (kd) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

6. Papparollen (punkt 4) (kd)

av Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 6. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:A811 yrkande 4 samt avslår motion 2001/02:A393 yrkandena 4 och 5.

Ställningstagande

Pappor har en mycket viktig roll i sina barns liv. Varje blivande far skall, oavsett bostadsort, erbjudas pappautbildning som en del i en föräldrautbildning. För barnets utveckling är det viktigt att stimulera pappan att ta ut så mycket föräldraledighet som möjligt. Det är dock viktigt att mamman och pappan själva kan besluta om hur de skall fördela sådan ledighet. Genom införande av ett barnomsorgskonto eller vårdnadsbidrag ökar valfriheten för familjer i och med att de får ökade möjligheter att välja att vistas mer tillsammans med barnen.

Ett stödprogram bör skapas för att stärka pappor att i samband med skilsmässa upprätthålla kontakten med sina barn. En försöksverksamhet bör initieras i några kommuner.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motion 2000/01:A811 yrkande 4 (kd) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anfört om papparollen. Motion A393 yrkandena 4 och 5 (mp) bör avslås i den mån den inte kan anses tillgodosedd med vad som anförts.

7. 3 R-metoden (punkt 7) (mp)

av Barbro Feltzing (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 7. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:A808 yrkande 7.

Ställningstagande

Jämställdhetsperspektivet bör ingå i alla beslut och vid utformningen av alla verksamheter på i stort sett alla samhällsområden. Kommunförbundet har tagit fram en metod för "jämtegrering", 3 R-metoden, där R:en står för representation, resurser och realia. Regeringen bör få i uppdrag att uppmuntra och

stödja tillämpningen av denna metod inom alla statliga myndigheter och utredningar.

Med hänsyn till det anförda anser jag att riksdagen med anledning av motion 2000/01:A808 yrkande 7 (mp) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad jag har anført om 3 R-metoden.

8. Jämställdhetsmärkning (punkt 8) (kd)

av Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 8. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:A811 yrkande 7 och 2001/02:A211 yrkande 15 samt avslår motionerna 2000/01:A808 yrkandena 2, 21 och 22 samt 2001/02:A324 yrkande 2.

Ställningstagande

Uppdraget för den utredning om jämställdhetsmärkning som nu arbetar borde innefatta frågan om hur föräldrapolicy utformas. Utredningen bör ges tilläggsdirektiv att beakta personalpolicy och policy vid föräldraledighet som ett kriterium för jämställdhetsmärkning.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:A811 yrkande 7 (kd) och A211 yrkande 15 (kd) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om jämställdhetsmärkning. Motionerna 2000/01:A808 yrkandena 2, 21 och 22 (mp) samt A324 yrkande 2 (v) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

9. Konkurrensutsättning av offentlig verksamhet (punkt 9)

(m, kd, c, fp)

av Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Stefan Attefall (kd), Kent Olsson (m), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Elver Jonsson (fp) och Anna Kinberg (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 9. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:A806 yrkande 9, 2000/01:A812 yrkande 1, 2001/02:A209 yrkande 3, 2001/02:A211 yrkande 5, 2001/02:A212 yrkande 6, 2001/02:A228 yrkande 7 och 2001/02:So637 yrkande 7.

Ställningstagande

I dag arbetar många kvinnor inom den offentliga sektorn med dess monopol och saknar möjlighet att där förverkliga sina idéer. Detta motverkar jämställdhet och utgör ett gigantiskt resursslöseri.

En av de viktigaste jämställdhetsåtgärderna är att reformera den offentliga sektorn. Genom ökad konkurrensutsättning av verksamheter inom offentlig sektor, t.ex. äldreomsorg och sjukvård, kan den traditionellt kvinnliga arbetsmarknaden utvecklas. Det skulle leda till framväxt av alternativa arbetsmarknader där en rättvisare lönesättning kunde komma till stånd för de anställda.

Det måste vara möjligt att starta och driva egna företag inom vård och omsorg och låta sjukhus och vårdinrättningar drivas av privata bolag. Sådana reformer skulle gynna både kvinnor och män och skapa frihet på en verklig, flexibel arbetsmarknad. Med fler aktörer uppstår konkurrens om bra personal, vilket tvingar fram högre löner.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:A806 yrkande 9 (m), 2000/01:A812 yrkande 1 (fp), A209 yrkande 3 (m), A211 yrkande 5 (kd), A212 yrkande 6 (c), A228 yrkande 7 (m) och So637 yrkande 7 (fp) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om konkurrensutsättning av offentlig verksamhet.

10. Uppvärdering av kvinnodominerade yrken i den offentliga sektorn (punkt 10) (kd, c)

av Margareta Andersson (c), Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 10. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:A809 yrkande 4, 2000/01:A811 yrkande 5 och 2001/02:A212 yrkande 3 samt avslår motionerna 2000/01:A812 yrkande 2, 2001/02:A229 yrkande 14 i denna del och 2001/02:A324 yrkande 1.

Ställningstagande

Inom den offentliga sektorn återfinns flertalet yrken inom vård, skola och omsorg. Samtidigt som det sker en ökning av arbetskraftsbehovet inom dessa yrken, minskar antalet sökande till de aktuella yrkesutbildningarna. Detta kan leda till allvarlig arbetskraftsbrist på områdena inom några år.

Personalen inom vård, skola och omsorg är hårt ansatt av de besparingar som har genomförts, vilket försämrar attityderna till yrkena. I förlängningen leder det till rekryteringssvårigheter.

Det är mot denna bakgrund angeläget att de s.k. mjuka yrkena uppvärderas. Regeringen bör ta initiativ till en långsiktig plan med denna inriktning. Planen bör innefatta åtgärder för att höja löneläget för kvinnodominerade yrken inom offentlig sektor och där det krävs längre utbildning.

Det finns i sammanhanget också anledning att betona att statliga arbetsgivare bör utgöra förebilder för ett jämställt arbetsliv.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:A809 yrkande 4 (c), 2000/01:A811 yrkande 5 (kd) och A212 yrkande 3 (c) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anfört om uppvärdering av kvinnodominerade yrken i den offentliga sektorn. Motionerna 2000/01:A812 yrkande 2 (fp), A229 yrkande 14 i denna del (fp) och A324 yrkande 1 (v) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad utskottet anfört.

11. Uppvärdering av kvinnodominerade yrken i den offentliga sektorn (punkt 10) (fp)

av Elver Jonsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 11. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:A812 yrkande 2 och 2001/02:A229 yrkande 14 i denna del samt avslår motionerna 2000/01:A809 yrkande 4, 2000/01:A811 yrkande 5, 2001/02:A212 yrkande 3 och 2001/02:A324 yrkande 1.

Ställningstagande

Det kvinnliga ledarskapet inom den offentliga sektorn måste uppvärderas. I en rad traditionella kvinnoyrken i sektorn, exempelvis bland vårddyrkena, finns det många kvinnliga chefer på mellannivå. I vissa fall skulle benämningarna på sådana mellanchefer kunna bytas ut i syfte att tydliggöra och uppvärdera ledarskapet. Det gäller exempelvis hemtjänstassistent, som är en chefsbefattning inom hemtjänsten, och som kunde benämnas hemtjänstchef.

Det är vidare angeläget att rekrytera kvinnliga mellanchefer till högre befattningar. Kvinnor måste synliggöras och uppmärksammas när högre befattningar skall tillsättas. Detta bör ingå i en plan för att höja lönerna i den offentliga sektorn.

Med hänsyn till det anförda anser jag att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:A812 yrkande 2 (fp) och A229 yrkande 14 i denna del (fp) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad jag har anfört om uppvärdering av kvinnodominerade yrken i den offentliga sektorn. Motionerna 2000/01:A809 yrkande 4 (c), 2000/01:A811 yrkande 5 (kd), A212 yrkande 3 (c) och A324 yrkande 1 (v) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

12. Kvinnligt ledarskap (punkt 11) (kd)

av Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 12. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:A211 yrkande 2 och avslår motion 2001/02:A229 yrkande 14 i denna del.

Ställningstagande

I FN:s nyligen redovisade rapport om situationen på jämställdhetsområdet i olika länder har Sverige bl.a. fått kritik för att det finns så få kvinnor på höga poster inom såväl offentlig som privat verksamhet. Regeringen bör få i uppdrag att kartlägga de faktorer som hämmar kvinnor att ta på sig ledningsansvar.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motion A211 yrkande 2 (kd) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om kvinnligt ledarskap. Motion A229 yrkande 14 i denna del (fp) bör avslås i den mån den inte kan anses tillgodosedd med vad som anförts.

13. Kvinnligt ledarskap (punkt 11) (fp)

av Elver Jonsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 13. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:A229 yrkande 14 i denna del och avslår motion 2001/02:A211 yrkande 2.

Ställningstagande

Sverige har fått internationell kritik för den låga andelen kvinnliga chefer i näringslivet. Om fler kvinnor fick chansen att starta och driva företag skulle förebilderna bli fler och dessutom skulle fler kvinnor kunna rekryteras till högre poster inom näringslivet. Det är viktigt att kvinnor stimuleras att bli småföretagare.

Med hänsyn till det anförda anser jag att riksdagen med anledning av motion A229 yrkande 14 i denna del (fp) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad jag har anført om kvinnligt ledarskap. Motion A211 yrkande 2 (kd) bör avslås i den mån den inte kan anses tillgodosedd med vad som anförts.

14. Meritvärdering (punkt 12) (kd)

av Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 14. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:A811 yrkande 3 och 2001/02:A211 yrkande 21.

Ställningstagande

Hemarbete måste få ett meritvärde på arbetsmarknaden. Hemarbete ställer stora krav på organisation, simultankapacitet och ekonomisk planering. Hemarbete med barn måste betraktas som den viktiga samhällsinsats det faktiskt är. Statusen för hemarbete måste höjas om män skall lockas att ta ett större ansvar för detta. Sverige bör ta initiativ till internationella överenskommelser som gör att hemarbete kan ingå i eller komplettera BNP-måttet.

Också synen på anhörigvård måste förändras så att detta genererar pensionspoäng eller värderas meritmässigt. Uppgiften som fosterförälder bör vidare betraktas som förvärvsarbete.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:A811 yrkande 3 (kd) och A211 yrkande 21 (kd) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anfört om meritvärdering.

15. Individuella och marknadsanpassade löner (punkt 17) (m)

av Mikael Odenberg (m), Kent Olsson (m), Patrik Norinder (m) och Anna Kinberg (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 15. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:A806 yrkande 10.

Ställningstagande

En medarbetares lön skall återspegla hennes arbetsinsatser, kompetens, engagemang och resultat i arbetet. Det är en myt att det genom arbetsvärdering skulle vara möjligt för lagstiftaren, en domstol eller JämO att ange några objektiva faktorer som skulle ligga till grund för lönesättningen. Till syvende och sist utgörs värdet av ett arbete av vad någon är beredd att betala för det.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motion 2000/01:A806 yrkande 10 (m) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anfört om individuella och marknadsanpassade löner.

16. Arbetsvärdering (punkt 18) (c, fp)

av Margareta Andersson (c) och Elver Jonsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 16. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:So545 yrkande 18 och 2001/02:A229 yrkande 6 i denna del samt avslår motion 2001/02:A211 yrkande 13.

Ställningstagande

Det är inte acceptabelt att män och kvinnor har olika lön för likvärdigt arbete. För att bryta lönediskrimineringen behövs ändamålsenliga metoder såsom bättre modeller för arbetsvärdering. Därigenom kan diskriminerande löneskillnader synliggöras.

Formerna för arbetsvärderingssystem måste prövas och anpassas till svenska förhållanden med sikte på att säkra principen om lika lön för likvärdigt arbete. Det är vidare viktigt att ett arbetsvärderingssystem inte försvårar för småföretagare.

Med hänsyn till vad som anförts anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:So545 yrkande 18 (c) och A229 yrkande 6 i denna del (fp) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om arbetsvärdering. Motion A211 yrkande 13 (kd) bör avslås i den mån den inte kan anses tillgodosedd med vad utskottet anført.

17. Utvärdering av jämställdhetslagen m.m. (punkt 20) (m)

av Mikael Odenberg (m), Kent Olsson (m), Patrik Norinder (m) och Anna Kinberg (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 17. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:A806 yrkande 11 och avslår motionerna 2001/02:A211 yrkande 6 samt 2001/02:A243 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

De ändringar av jämställdhetslagen som genomfördes från den 1 januari 2001 bör omgående utvärderas. Detta är motiverat bl.a. med hänsyn till den massiva kritik som framfördes mot proposition 1999/2000:143, vilken låg till grund för lagändringen.

Att döma av tidigare erfarenheter av arbetsvärdering torde det gå att konstatera att kraven på arbetsvärdering och löneanalyser medför merarbete och

kostnader för såväl offentliga som privata arbetsgivare vilka inte står i någon rimlig proportion till de små resultat som eventuellt kan uppnås till följd av lagstiftningen.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motion 2000/01:A806 yrkande 11 (m) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om utvärdering av jämställdhetslagen. Motionerna A243 yrkandena 1 och 2 (kd) samt A211 yrkande 6 (kd) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

18. Utvärdering av jämställdhetslagen m.m. (punkt 20) (kd)

av Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 18. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:A211 yrkande 6 samt avslår motionerna 2000/01:A806 yrkande 11 och 2001/02:A243 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Trots skärpningen av jämställdhetslagen 2000 kvarstår orättfärdiga löneskillnader på arbetsmarknaden. I första hand åligger det arbetsmarknadens parter att i löneförhandlingar och genom kollektivavtal beakta likalöneprincipen för lika och likvärdigt arbete. Parterna har också ett ansvar för att jämställdhetsplanerna blir verkningfulla instrument.

Det är angeläget att utvärdera vilken betydelse och funktion jämställdhetslagen och jämställdhetsplanerna har i arbetet för jämställdhet. Därvid bör lagstiftningens kontra eldsjälarnas betydelse för framgång särskilt belysas.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motion A211 yrkande 6 (kd) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om utvärdering av jämställdhetslagen. Motionerna 2000/01:A806 yrkande 11 (m) samt A243 yrkandena 1 och 2 (kd) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

19. Jämställdhetsplaner (punkt 22) (c, fp)

av Margareta Andersson (c) och Elver Jonsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 19. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:A809 yrkande 3 och avslår motion 2000/01:A804 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Offentliga arbetsgivare har ett stort ansvar när det gäller att motverka dagens bristande jämställdhet och måste föregå med gott exempel på jämställdhetsområdet. De offentliga institutionernas jämställdhetsplaner bör vara utformade så att uppsatta mål tydligt kan utläsas och resultaten mätas. I syfte att betona jämställdhetsplanernas betydelse bör de genomgå en jämställdhetsrevision. Målsättningen bör vara att ytterligare accentuera arbetet med att rekrytera kvinnliga arbetsledare.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motion 2000/01:A809 yrkande 3 (c) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om jämställdhetsplaner. Motion 2000/01:A804 yrkandena 1 och 2 (kd) bör avslås.

20. Lagändringar till skydd för föräldralediga m.m. (punkt 24) (kd, c)

av Margareta Andersson (c), Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 20. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:A211 yrkandena 8 och 9, 2001/02:A227 yrkande 1 och 2001/02:A367 yrkande 25 i denna del samt avslår motion 2001/02:A392 yrkande 4.

Ställningstagande

Alla former av hinder eller diskriminering som män eller kvinnor utsätts för under tiden under eller efter föräldraledighet måste tydligt bekämpas. I 5§ jämställdhetslagen stadgas att arbetsgivare skall uppmuntra föräldraledighet och underlätta den. Eftersom det är en generell bestämmelse utan sanktionsmöjlighet i förhållande till den enskilde och det saknas prejudicerande avgöranden, blir bestämmelsen tämligen uddlös. Lagstiftningen måste skärpas så att den ger ett användbart skydd mot diskriminering för kvinnor och män under föräldraledighet.

Arbetsgivare ådras en extra kostnad för en anställd som är föräldraledig genom skyldigheten att betala semesterersättning såväl till den föräldralediga som till vikarien. Detta motverkar anställning av personer i åldersgrupper där föräldraskap är troligt. Därför anser vi att semesterersättning till föräldraledig bör finansieras via arbetsgivaravgiften och utbetalas via försäkringskassan.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna A211 yrkandena 8 och 9 (kd), A227 yrkande 1 (kd) samt A367 yrkande 25 i denna del (kd) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om lagändringar till skydd för föräldralediga. Motion A392

yrkande 4 (mp) bör avslås i den mån den inte kan anses tillgodosedd med vad som anförts.

21. Lagändringar till skydd för föräldralediga m.m. (punkt 24) (mp)

av Barbro Feltzing (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 21. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:A392 yrkande 4 samt avslår motionerna 2001/02:A211 yrkandena 8 och 9, 2001/02:A227 yrkande 1 och 2001/02:A367 yrkande 25 i denna del.

Ställningstagande

Den som är föräldraledig skall inte halka efter i löneutvecklingen eller mista sitt arbete. Det behövs en heltäckande lagstiftning som skyddar föräldralediga mot detta. En utredning bör utarbeta förslag om hur skyddet för föräldralediga på arbetsmarknaden skall stärkas.

Med hänsyn till det anförda anser jag att riksdagen med anledning av motion A392 yrkande 4 (mp) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad jag har anført om lagändringar till skydd för föräldralediga. Motionerna A211 yrkandena 8 och 9 (kd), A227 yrkande 1 (kd) samt A367 yrkande 25 i denna del (kd) bör avslås.

22. Mångfaldsplaner m.m. (punkt 25) (c, fp)

av Margareta Andersson (c) och Elver Jonsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 22. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:K397 yrkande 11 och 2001/02:Ju237 yrkande 26 samt avslår motionerna 2000/01:A717 yrkandena 1 och 2, 2001/02:A317 yrkandena 5–7 och 2001/02:A388 yrkande 7.

Ställningstagande

Attitydförändringar måste till för att möta problemen med diskriminering. I det opinionsbildande arbetet har offentliga arbetsgivare ett särskilt ansvar för att förverkliga statens intentioner för integrationsarbetet och för att vara föredömen för andra arbetsgivare. Under 1999 var nästan var fjärde anmälan om etnisk diskriminering riktad mot offentliga arbetsgivare. För att ändra på situationen bör mångfaldsplaner användas som instrument i syfte att också

öka trycket på andra arbetsgivare att undvika diskriminering. Arbetsgivare bör se över sina rutiner och ta bort inbyggda hinder som leder till diskriminering.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:K397 yrkande 11 (c) och Ju237 yrkande 26 (c) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anfört om mångfaldsplaner m.m. Motionerna 2000/01:A717 yrkandena 1 och 2 (s), A317 yrkandena 5–7 (v) och A388 yrkande 7 (kd) bör avslås.

23. Talerätt (punkt 26) (v)

av Hans Andersson (v) och Carlinge Wisberg (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 23. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:A317 yrkande 4.

Ställningstagande

Lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet trädde i kraft den 1 maj 1999. Redan när lagförslaget presenterades krävde Vänsterpartiet att fackliga organisationer som har kollektivavtal med en arbetsgivare skulle få talerätt i Nämnden mot diskriminering, detta för att underlätta och stimulera en aktiv hållning hos de fackliga organisationerna i ärenden som rör etnisk diskriminering.

Vänsterpartiets förslag på denna punkt bifölls inte, och en facklig organisation som vill stödja en medlem i ett ärende måste gå via DO. Lagen om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet bör ändras på det sätt Vänsterpartiet förordade redan vid lagens tillkomst så att facklig organisation ges talerätt i nämnden.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motion A317 yrkande 4 (v) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anfört.

24. Åldersdiskriminering m.m. (punkt 29) (kd, c, fp)

av Margareta Andersson (c), Stefan Attefall (kd), Maria Larsson (kd) och Elver Jonsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 24. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2000/01:So456 yrkande 11, 2001/02:A204 yrkande 1, 2001/02:A227

yrkandena 2 och 4, 2001/02:A259 yrkande 6 och 2001/02:So630 yrkande 2 samt avslår motionerna 2000/01:A805, 2001/02:A256 yrkandena 1 och 2 samt 2001/02:A376.

Ställningstagande

Många äldre tvingas lämna arbetslivet tidigare än de själva önskar. Det är viktigt att skapa goda förutsättningar för att fler skall kunna stanna kvar längre i arbetslivet, först och främst därför att de själva så önskar, men också därför att det av demografiska skäl finns och kommer att finnas ett stort behov av deras kompetens och insatser.

De äldre är inte en homogen grupp utan måste betraktas som enskilda individer. Ålder är inte en avgörande faktor för människors kapacitet på arbetsplatsen. Äldres erfarenhet och förvärvade kompetens medför yrkesskicklighet. Lojaliteten och engagemanget skapar stabilitet på arbetsplatsen.

Den tendens till åldersdiskriminering som finns i dag måste brytas. Därför bör diskrimineringslagstiftningen så snart som möjligt utökas till att omfatta förbud mot diskriminering av äldre.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna 2000/01:So456 yrkande 11 (fp), A204 yrkande 1 (kd), A227 yrkandena 2 och 4 (kd), A259 yrkande 6 (c) samt So630 yrkande 2 (fp) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anført om åldersdiskriminering. Motionerna 2000/01:A805 (mp), A256 yrkandena 1 och 2 (mp) samt A376 (s) bör avslås.

25. Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34) (kd)

av Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 34 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 25. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:A367 yrkande 25 i denna del, 2001/02:A388 yrkande 8 och 2001/02:Sf399 yrkande 35 samt avslår motionerna 2000/01:L459 yrkande 12 och 2001/02:L367 yrkande 10.

Ställningstagande

Diskriminering i arbetslivet är ett allvarligt problem. Diskriminering är inte bara ett övergrepp mot en människa utan också ett ekonomiskt problem. På grund av diskriminering får inte personer med stor potential komma till sin fulla rätt. Lagstiftning utgör ett viktigt medel för att motverka diskriminering och trakasserier.

Det är positivt att en utredning skall studera möjligheterna att införa en generell lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskri-

mineringsgrunder. Det finns också behov av ett samlat ombudsmannaämbete med riksdagen som huvudman, gärna benämnt Rättighetsombudsmannen. Ett sådant samlat ombudsmannaämbete skulle innebära en väsentlig förenkling för medborgarna.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna A367 yrkande 25 i denna del (kd), A388 yrkande 8 (kd) och Sf399 yrkande 35 (kd) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anförts om sammanhållen lagstiftning mot diskriminering, m.m. Motionerna 2000/01:L459 yrkande 12 (fp) och L367 yrkande 10 (fp) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

26. Forum i diskrimineringsmål (punkt 35) (m)

av Mikael Odenberg (m), Kent Olsson (m), Patrik Norinder (m) och Anna Kinberg (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 35 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 26. Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:A265 yrkande 2 och 2001/02:A349 yrkande 6 samt avslår motionerna 2000/01:A807, 2000/01:A808 yrkandena 9 och 10, 2001/02:A229 yrkandena 7 och 8, 2001/02:A241, 2001/02:A259 yrkande 8 och 2001/02:A350.

Ställningstagande

En fri arbetsmarknad med fria avtal kräver verklig rättssäkerhet med skydd mot oskäligen avtalsvillkor. Ingångna avtal skall respekteras och avtalsbrott skall kunna prövas av opartiska instanser. Det finns en risk för att partsdomstolar som exempelvis Arbetsdomstolen kan prioritera organisationernas bästa framför den enskildes. Den risken bör tas bort genom att Arbetsdomstolen avskaffas. I stället bör domstolsavgöranden i ärenden som gäller uppgörelser på arbetsmarknaden träffas i allmän domstol.

Med hänsyn till det anförda anser vi att riksdagen med anledning av motionerna A265 yrkande 2 (m) och A349 yrkande 6 (m) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad vi har anförts om forum i diskrimineringsmål. Motionerna 2000/01:A807 (v), 2000/01:A808 yrkandena 9 och 10 (mp), A229 yrkandena 7 och 8 (fp), A241 (v), A259 yrkande 8 (c) samt A350 (mp) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

27. Forum i diskrimineringsmål (punkt 35) (c)

av Margareta Andersson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 35 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 27. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:A259 yrkande 8 samt avslår motionerna 2000/01:A807, 2000/01:A808 yrkandena 9 och 10, 2001/02:A229 yrkandena 7 och 8, 2001/02:A241, 2001/02:A265 yrkande 2, 2001/02:A349 yrkande 6 och 2001/02:A350.

Ställningstagande

Domstolsprövning i fråga om löneskillnader och lönediskriminering bör i framtiden ske i allmän domstol och inte, som i dag, i Arbetsdomstolen.

Arbetsdomstolen är ett partssammansatt organ där intresset av att försvara ingångna avtal är stort. Genom att föra över prövningen till allmän domstol kommer prövningen att ske på juridisk grund, vilket ökar möjligheterna till rättvis jämförelse.

Med hänsyn till det anförda anser jag att riksdagen med anledning av motion A259 yrkande 8 (c) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad jag har anfört om forum i diskrimineringsmål. Motionerna 2000/01:A807 (v), 2000/01:A808 yrkandena 9 och 10 (mp), A229 yrkandena 7 och 8 (fp), A241 (v), A265 yrkande 2 (m), A349 yrkande 6 (m) samt A350 (mp) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

28. Forum i diskrimineringsmål (punkt 35) (fp)

av Elver Jonsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 35 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs under Ställningstagande i reservation 28. Riksdagen bifaller därmed motion 2001/02:A229 yrkandena 7 och 8 samt avslår motionerna 2000/01:A807, 2000/01:A808 yrkandena 9 och 10, 2001/02:A241, 2001/02:A259 yrkande 8, 2001/02:A265 yrkande 2, 2001/02:A349 yrkande 6 och 2001/02:A350.

Ställningstagande

Arbetsdomstolens roll i lönediskrimineringsmål måste ses över. Det faktum att JämO förlorat flera mål kan ha många orsaker, men det måste ses som principiellt tveksamt att en partssammansatt domstol dömer i lönediskrimineringsmål. Det är fackföreningar och arbetsgivarorganisationer som slutit berörda avtal. Därmed har de ett gemensamt intresse av att försvara de avtal som resulterar i gällande lönestruktur. Slutsatsen blir att jämställdhetslagen

bör ses över och att rättegångar i sådana frågor bör handläggas av allmänna domstolar i stället för av Arbetsdomstolen.

Med hänsyn till det anförda anser jag att riksdagen med anledning av motion A229 yrkandena 7 och 8 (fp) bör tillkännage för regeringen som sin mening vad jag har anfört om forum i diskrimineringsmål. Motionerna 2000/01:A807 (v), 2000/01:A808 yrkandena 9 och 10 (mp), A241 (v), A259 yrkande 8 (c), A265 yrkande 2 (m), A349 yrkande 6 (m) samt A350 (mp) bör avslås i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförts.

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

Positiv särbehandling m.m. (punkt 13) (mp)

av Barbro Feltzing (mp).

Från Miljöpartiets sida anser vi att kvotering genom positiv särbehandling vid lika meriter av underrepresenterat kön skall användas vid tillsättning av tjänster inom myndigheter, statliga verk och bolag.

Utredningar, uppdrag till myndigheter m.m. (punkt 16) (fp)

av Elver Jonsson (fp).

Starka krafter i form av nedärvda mönster och traditionella synsätt motverkar insatser mot löneskillnader och lönediskriminering. Från Folkpartiets sida förordar vi att ännu en statlig utredning tillsätts med uppgift att följa utvecklingen och överväga förslag till ytterligare åtgärder, bl.a. när det gäller ekonomiska styrmedel i stället för reglering. En annan fråga som bör analyseras i utredningsarbetet är jämställdhetsplanernas betydelse i lönebildningen. Mycket tyder på att dessa planer inte fått den positiva effekt på lönebildningen som man skulle önska. Kvinnors kunskande och erfarenhet är lågt värderad i det svenska näringslivet. Också denna fråga bör ses över av en utredning om löneskillnader och lönediskriminering.

Åldersdiskriminering m.m. (punkt 29) (mp)

av Barbro Feltzing (mp).

Det har blivit allt vanligare med diskriminering av äldre arbetssökande i samband med nyanställningar. Likaså kan åldersdiskriminering av redan anställda förekomma.

Genom att sätta upp åldersgränser vid nyanställning begränsar arbetsgivarna sitt urval, vilket kan ha negativa effekter på arbetsmarknadens funktions-sätt. Om diskriminering förekommer på arbetsplatsen leder det till att arbetstagarna blir sämre motiverade. Detta kan i sin tur leda till ökad personalomsättning och fler sjukskrivningar, vilket påverkar produktiviteten negativt. Att anställa äldre kan innebära ökad stabilitet och bättre resursallokering. En stor åldersspridning i ett företag innebär att arbetsstyrkan har varierad kompetens och skilda erfarenheter.

Det är dags att motverka diskriminering av äldre. I första hand bör en lagstiftning mot åldersdiskriminering införas, i andra hand kan en uppförandekod enligt brittisk modell övervägas.

Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34)**(m)**

av Mikael Odenberg (m), Kent Olsson (m), Patrik Norinder (m) och Anna Kinberg (m).

Vi anser att nuvarande diskrimineringslagstiftning är svåröverskådlig. Den bör ersättas av en så enhetlig och generell lagstiftning som möjligt om mänskliga rättigheter. För arbetsmarknaden är det helt nödvändigt med en samordning av lagstiftningen om den skall kunna tillämpas på ett vettigt sätt. Med dagens utformning har en redan dessförinnan komplicerad arbetsrättslagstiftning blivit ännu mer svåröverblickbar och medfört att trösklarna för anställning har höjts än mer, särskilt i små företag.

Utöver en förändrad lagstiftning förespråkar vi också en sammanläggning av de fyra ombudsmannamyndigheterna JämO, DO, HO och HomO.

Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34)**(kd)**

av Stefan Attefall (kd) och Maria Larsson (kd).

För både företagare, enskilda arbetstagare och fackföreningar innebär dagens ordning med fyra olika men likartade lagar mot diskriminering i arbetslivet onödigt krångel och svåröverblickbarhet. Dessa synpunkter framförde vi från Kristdemokraternas sida redan i samband med beslutet om en ny lagstiftning mot diskriminering i arbetslivet 1999. Vi ser därför positivt på att frågan om en sammanslagning av lagstiftningen och ombudsmannainstitutionerna nu skall utredas.

Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34)**(c)**

av Margareta Andersson (c).

Jag anser att det är av största vikt att motverka diskriminering. Eftersom diskrimineringslagstiftningen är ett viktigt medel att motverka diskriminering är det väsentligt att denna är tydlig och lättöverskådlig. Så är inte fallet med dagens lagstiftning på området, vilket vi från Centerpartiets sida framförde redan när den nya lagstiftningen beslutades 1999.

Vi vidhåller vår uppfattning att alla bestämmelser om diskrimineringsförbud bör sammanföras till en lag. Det bör också övervägas om jämställdhetslagen skall inarbetas i en lag av denna karaktär. Vi anser vidare att de olika ombudsmannainstitutionerna skall kunna föras samman till en myndighet under riksdagen.

**Sammanhållen lagstiftning mot diskriminering m.m. (punkt 34)
(fp)**

av Elver Jonsson (fp).

Det är synnerligen viktigt att på olika sätt motverka diskriminering. Från Folkpartiets sida stödde vi tillkomsten av lagstiftningen mot diskriminering i arbetslivet 1999. De nya lagarna utgör ett stort steg framåt samtidigt som påtagliga brister kvarstår. Lagstiftningen har splittrats upp på flera olika lagar, en för varje form av diskriminering. Detta är olyckligt eftersom uppsplittringen gör lagstiftningen svåröverskådlig och försvårar den praktiska tillämpningen i arbetslivet. Folkpartiet anser att dagens olika diskrimineringslagar bör samordnas till en gemensam lagstiftning.

Vi anser också att en sammanslagning av vissa ombudsmannainstitutioner till en gemensam myndighet vore en viktig åtgärd för att samordna insatserna mot diskriminering.

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2000/01

2000/01:K397 av Lennart Daléus m.fl. (c):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om mångfaldsplaner för att undvika diskriminering.

2000/01:Ju724 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, fp, mp, s, c):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om anpassning av svensk lagstiftning till Europaparlamentets rekommendation och resolution.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att värnpliktiga, skolpliktiga och vuxenstudierande bör inkluderas i den nuvarande lagen om diskriminering på grund av sexuell läggning i arbetslivet.

2000/01:L441 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, fp, s, mp, c):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om jämställdhetslagens diskrimineringsförbud och diskriminering på grund av upplevd könstillhörighet.

2000/01:L459 av Ana Maria Narti m.fl. (fp):

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en sammanhållen lagstiftning mot diskriminering.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om arbetsgivares skyldighet att förebygga trakasserier.

2000/01:So450 av Matz Hammarström m.fl. (mp):

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en tvärpolitisk utredning för att analysera den nya mansrollen.
17. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring om att jämställdhetslagen även bör omfatta studenter.

2000/01:So456 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om diskriminering av äldre.

2000/01:So545 av Lena Ek m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att intensifiera arbetet för att utveckla ett könsneutralt arbetsliv.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag med en redogörelse för hur arbetet med ett könsneutralt arbetsliv fortskrider.
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett arbetsvärderingssystem inte försvårar för småföretagare.

2000/01:A717 av Eva Arvidsson m.fl. (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av mångfalds- och integrationsplaner inom kommuner, landsting, myndigheter och företag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om betydelsen av fungerande och återkommande uppföljningssystem för mångfaldsarbetet.

2000/01:A718 av Ann-Kristine Johansson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en offensiv informationsinsats i syfte att synliggöra de fyra diskrimineringslagarna och respektive ombudsmans roll.

2000/01:A719 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om jämställdhet inom trossamfunden.

2000/01:A720 av Ulla Wester och Elisebeht Markström (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av att ytterligare förstärka och påskynda pågående arbete som syftar till att uppnå en ”likavärdering” av mäns och kvinnors ställning på arbetsmarknaden.

2000/01:A721 av Ulla Wester (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av förändrat ledarskap hos de statliga myndigheterna i syfte att öka jämställdhet och jämlikhet.

2000/01:A801 av Gunnar Axén (m):

Riksdagen beslutar att avskaffa jämställdhetslagen (1991:433).

2000/01:A802 av Ulf Melin och Nils Fredrik Aurelius (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att frågor rörande löneskillnader på grund av kön ej bör inlemmas i lagstiftningen.

2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i jämställdhetslagen så att frågor rörande löneskillnader på grund av kön borttages från lagstiftningen.

2000/01:A803 av Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av gravida kvinnors skydd på arbetsmarknaden.

2000/01:A804 av Ulla-Britt Hagström (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att stimulansåtgärder för att få fler kvinnor till IT-branschen måste vidtas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en bättre uppföljning av jämställdhetsplanen i IT-branschen måste initieras.

2000/01:A805 av Kia Andreasson m.fl. (mp):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett tilläggsdirektiv till diskrimineringsutredningen om ett förbud mot könsdiskriminering utanför arbetslivet i enlighet med FN:s kvinnokonvention.

2000/01:A806 av Mikael Odenberg m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den allmänna inriktningen av jämställdhetspolitiken.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om individens möjligheter att förena yrkes- och familjeliv.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att avskaffa den offentliga sektorns monopol inom kvinnodominerade sektorer i förvärvslivet.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om individuella och marknadsanpassade löner.
11. Riksdagen begär hos regeringen en utvärdering av de ändringar i jämställdhetslagen m.m. som föranleds av bifall till proposition 1999/2000:143.

2000/01:A807 av Camilla Sköld Jansson m.fl. (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning ur könsperspektiv av Arbetsdomstolens arbete.

2000/01:A808 av Matz Hammarström m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder grundade på Kvinnomaktutredningens slutbetänkande.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tilläggsdirektiv i utredningen om jämställdhetsmärkning.

3. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning gällande vad länets jämställdhetsexperter skall ha för tillsynsansvar, jämte JämO, för jämställdhetslagen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjlighet till vitesföreläggande.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kvotering av underrepresenterat kön vid tillsättning av tjänster inom myndigheter och statliga verk.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om 3 R-metoden.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utredning av generella rutiner för föräldralediga vid lönerrevisioner.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder så att kollektivavtalen inte kommer i konflikt med EG-rätten.
10. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om att tvister angående diskrimineringslagarna skall prövas i Arbetsdomstolen.
11. Riksdagen begär att regeringen utreder förekomsten av eventuella skillnader i utfall för kvinnor och män vid nedskärningar i den offentliga sektorn.
21. Riksdagen begär att regeringen enligt vad i motionen anförs lägger fram förslag om jämställdhetsmärkning av företag.
22. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om tilläggsdirektiv till utredningen om jämställdhetsmärkning enligt vad som framförs i motionen.
35. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning om hur medierna påverkar ungdomars bild av könsroller liksom manligt och kvinnligt.
37. Riksdagen begär att regeringen enligt vad som framförs i motionen tillsätter en tvärpolitisk utredning för att analysera den nya mansrollen.

2000/01:A809 av Margareta Andersson m.fl. (c):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om jämställdhetsplaner och jämställdhetsrevision.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en långsiktig plan för uppvärdering av kvinnodominerade yrken.

2000/01:A810 av Christina Axelsson m.fl. (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att arbetsmarknadslagstiftningen kraftfullt skall slå fast kvinnors och mäns lika värde, villkor och behandling på arbetsmarknaden.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det måste vidtas åtgärder för att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden.

2000/01:A811 av Maria Larsson m.fl. (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om hemarbete och anhörigvård.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om män och jämställdhet.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om statliga arbetsgivare som förebild för ett jämställt arbetsliv.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett barnvänligt arbetsliv.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om jämställdhetsmärkning.

2000/01:A812 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avskaffandet av de facto-monopolen inom den offentliga sektorn.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en flerårsplan för att höja löneläget för kvinnodominerade yrkesgrupper med längre utbildning inom offentlig sektor.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tillsättandet av en ny lönediskrimineringsutredning.

Motioner från allmänna motionstiden 2001/02

2001/02:Ju237 av Agne Hansson m.fl. (c):

26. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att företag bör se över sina rutiner och ta bort inbyggda hinder som leder till diskriminering gentemot minoriteter.

2001/02:L367 av Ana Maria Narti m.fl. (fp):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en sammanhållen lagstiftning mot diskriminering.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om arbetsgivares skyldighet att förebygga trakasserier.

2001/02:L371 av Tasso Stafilidis m.fl. (v, s, c, fp, mp):

12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att HomOL även skall vara tillämplig på transpersoner.

13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Europaparlamentets ”Recommendation 1117 (1989) On the condition of transsexuals” och ”Resolution on discrimination against transsexuals”, liksom EG-domstolens dom i mål C-13/94, skall införlivas i svensk lagstiftning.

37. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att HomOL:s bestämmelser om diskriminering på grund av sexuell läggning i arbetslivet även skall vara tillämpliga för dem som är värnpliktiga och skolpliktiga samt vuxenstuderande.

2001/02:Sf222 av Sten Tolgfors (m):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om det positiva i att företag drygar ut föräldraförsäkringen för sina anställda så att berörda pappor och mammor kan ha råd att vara hemma med sina barn.

2001/02:Sf392 av Alf Svensson m.fl. (kd):

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en nationell kampanj för ett barnvänligt arbetsliv.

2001/02:Sf399 av Magda Ayoub m.fl. (kd):

35. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om etnisk diskriminering i arbetslivet.

2001/02:So630 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lagstiftning mot diskriminering av äldre.

2001/02:So637 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om brytandet av monopol inom den offentliga sektorn.

2001/02:Ub431 av Christina Axelsson m.fl. (s):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs för att öka jämställdheten i arbetslivet.

2001/02:A201 av Magnus Jacobsson och Amanda Agestav (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om unga kvinnors situation på arbetsmarknaden.

2001/02:A204 av Maria Larsson m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av förbud mot diskriminering av äldre i arbetslivet.

2001/02:A205 av Ulla-Britt Hagström (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ansvarsfördelningen mellan direktvalda regionala parlament och länsstyrelsen tydliggörs i jämställdhetsfrågorna.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att erfarenheter av jämställdhetsarbetet mellan de olika länen samordnas av JämO.

2001/02:A209 av Sten Tolgfors och Catharina Elmsäter-Svärd (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om grundprinciperna för en ny jämställdhetspolitik.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att regeringens beskrivning av kvinnan som svag, utsatt och hjälplös måste avvisas.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att den offentliga sektorn måste öppnas för alternativa driftsformer för att skapa fler karriärvägar i de traditionella kvinnoyrkena.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att regeringens kollektiva skuldbeläggande av män måste avvisas.

2001/02:A211 av Maria Larsson m.fl. (kd):

2. Riksdagen begär att regeringen med anledning av FN:s rapport om jämställdhetsläget i Sverige kartlägger de faktorer som kan hämma kvinnor att ta ett ledningsansvar, i enlighet med vad som anförs i motionen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ökad konkurrensutsättning inom offentlig sektor, särskilt inom vård- och omsorgssektorn, för att främja kvinnors arbetsmarknad.
6. Riksdagen begär att regeringen utvärderar jämställdhetslagens betydelse och funktion, i enlighet med vad som anförs i motionen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att initiera en nationell kampanj för ett barnvänligt arbetsliv.
8. Riksdagen begär att regeringen lägger fram ett förslag till ändring i 5 § jämställdhetslagen, i enlighet med vad som anförs i motionen.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att semesterersättning till föräldraledig bör betalas via försäkringskassa.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att JämO bör ges i uppdrag att i samarbete med arbetsmarknadens parter hitta ett väl fungerande arbetsvärderingsinstrument.
15. Riksdagen begär att regeringen ger tilläggsdirektiv till utredningen för jämställdhetsmärkning, i enlighet med vad som anförs i motionen.

19. Riksdagen begär att regeringen gör en kartläggning av regionala skillnader av uttag av pappaledighet med inriktning på att undanröja hinder för ett ökat uttag, i enlighet med vad som anförs i motionen.
21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om vikten av att utvärdera hemarbete och anhörigvård.

2001/02:A212 av Agne Hansson m.fl. (c):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om en långsiktig plan för uppvärdering av kvinnodominerade yrken.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om alternativa arbetsmarknaders betydelse för en rättvis lönesättning.

2001/02:A222 av Ulla-Britt Hagström (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en uppföljning görs om vilka principer som gäller för den svenska Arbetsdomstolen i förhållande till EG-domstolen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kontinuerligt utvärdera den svenska jämställdhetslagens konsekvenser med anledning av de domar som angetts i motionen.

2001/02:A227 av Magnus Jacobsson m.fl. (kd):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av 5 § jämställdhetslagen i syfte att motverka diskriminering av föräldralediga i enlighet med vad som anförs i motionen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av förbud mot diskriminering av äldre i arbetslivet.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förstärkt lag mot diskriminering på grund av sexuell identitet.

2001/02:A228 av Mikael Odenberg m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om den allmänna inriktningen i jämställdhetspolitiken.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om privata alternativ i vården.

2001/02:A229 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet att angripa de bakomliggande orsakerna till den bristande jämställdheten i Sverige.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs att monopolen inom vård, utbildning och omsorg måste brytas.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om konkreta åtgärder för att bryta de offentliga monopolen inom vård, skola och omsorg.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av fler män inom de kvinnodominerade sektorerna.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att lönediskrimineringen måste brytas.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om behovet av bättre lönestatistik och bättre modeller för arbetsvärdering.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om Arbetsdomstolens handläggning av lönediskrimineringsmål.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om partssammansatta domstolar.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om kvinnors chefsbefattningar.
28. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att stärka invandrarkvinnornas situation.

2001/02:A231 av Ronny Olander och Siw Wittgren-Ahl (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av sanktionsmöjligheter för kränkande särbehandling i arbetslivet.

2001/02:A235 av Nikos Papadopoulos och Paavo Vallius (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om informationsinsatser om lagen mot etnisk diskriminering i arbetslivet och tillämpning av den.

2001/02:A241 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning angående konsekvenserna av sådan ändring i lagen om rättegången i arbetstvister enligt vad i motionen anförs.

2001/02:A243 av Margareta Viklund (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att de lagar och förordningar som är grunden för ett framgångsrikt jämställdhetsarbete inom arbetslivets såväl offentliga som privata sektorer.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att JämO:s roll ses över.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skälen till regeringens beslut i tillsättningsärenden tydliggörs för den/de som inte fick en sökt tjänst.

2001/02:A244 av Margareta Viklund och Ulla-Britt Hagström (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en statlig utredning skall tillsättas med uppdrag att arbeta fram en handlingsplan för att öka kvinnors status och värde i arbetsliv och samhälle.

2001/02:A246 av Maria Larsson m.fl. (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett barnvänligt arbetsliv.

2001/02:A256 av Barbro Feltzing och Gunnar Goude (mp):

1. Riksdagen beslutar införa en lag mot åldersdiskriminering på den svenska arbetsmarknaden.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utarbeta en uppförandekod om ovanstående hemställanspunkt inte vinner gehör.

2001/02:A259 av Agne Hansson m.fl. (c):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med förslag till hur EU:s diskrimineringslagstiftning gällande arbetslivet kan implementeras i svensk lagstiftning inom alla områden som rör det svenska arbetslivet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör ta initiativ till att göra en fördjupad uppföljning av den lagstiftning som reglerar möjligheten till ett barnvänligt arbetsliv.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att föra över prövningen av löneskillnader mellan kvinnor och män till allmän domstol.

2001/02:A265 av Patrik Norinder (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om diskriminering av småbarnsföräldrar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nedläggning av Arbetsdomstolen.

2001/02:A271 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att målsättningar för jämställdhetspolitiken förändras i feministisk riktning i enlighet med vad i motionen anförs om feministisk strategi för att utmana könsmaksordningen.

2001/02:A279 av Ulla-Britt Hagström (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att en uppföljning görs om hur de arbetsgivare som stimulerar pappaledigt genom förbättrade ekonomiska villkor påverkar pappors uttag av föräldraledigt.

2001/02:A303 av Murad Artin (v):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av jämställdhetslagen så att denna förstärks i enlighet med motionens anda.

2001/02:A314 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

1. Riksdagen begär att regeringen återkommer med ett samlat departementsövergripande program om hur arbetet med att bryta könssegregeringen på arbetsmarknaden skall kunna intensifieras.

2001/02:A317 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av lagen mot etnisk diskriminering i arbetslivet, så att facklig organisation ges talerätt till Nämnden mot diskriminering.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att tvärkulturell kompetens liksom flerspråkighet skall räknas som merit vid alla offentliga anställningar.
6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring som innebär att kommuner, landsting och större privata arbetsgivare åläggs att upprätta mångfaldsplaner.
7. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av lagen om etnisk diskriminering så att myndigheter ges möjlighet att i sina mångfaldsplaner ange positiv likabehandling som ett mål för myndighetens rekryteringsbehov.
8. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning som ser över hur reglerna för ansvaret för rättegångskostnader i diskrimineringsmål kan ändras i syfte att undanröja risken att kostnadsansvaret utgör en processavhållande faktor.

2001/02:A324 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillsätta en utredning om lönenivåerna i den offentliga sektorn.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en statlig jämställdhetsmärkning.

2001/02:A329 av Elisebeht Markström m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en offensiv informationsinsats om diskrimineringslagarna.

2001/02:A349 av Mikael Odenberg m.fl. (m):

6. Riksdagen beslutar att avskaffa Arbetsdomstolen i enlighet med vad som anförs i motionen.

2001/02:A350 av Matz Hammarström m.fl. (mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att diskrimineringsmål skall flyttas från Arbetsdomstolen till allmän domstol och dess beslut kunna överprövas i högre rätt.

2001/02:A357 av Birgitta Ahlqvist och Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lönediskriminering.

2001/02:A358 av Berit Andnor m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder mot löneskillnader på grund av kön.

2001/02:A366 av Krister Örnfjäder (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av jämställdhetsförhållanden på arbetsmarknaden och reglerna i samband med föräldraförsäkringen.

2001/02:A367 av Stefan Attefall m.fl. (kd):

25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om diskriminering i arbetslivet.

2001/02:A376 av Eva Arvidsson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om diskriminering av äldre.

2001/02:A379 av Anita Jönsson och Morgan Johansson (s):

Riksdagen beslutar att ge regeringen till känna vad i motionen anförs om åtgärder mot löneskillnader på grund av kön.

2001/02:A388 av Magda Ayoub (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om skydd mot diskriminering av transpersoner.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om diskrimineringslagstiftningens omfattning.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en obligatorisk handlingsplan mot diskriminering och mobbing.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en sammanslagning av lagstiftningen gällande diskriminering i arbetslivet.

2001/02:A392 av Matz Hammarström m.fl. (mp):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs angående attitydförändringar vad det gäller män och föräldraskap.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådan lagändring som i motionen anförs om föräldralediga och löneutveckling.

2001/02:A393 av Lars Ångström m.fl. (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att jämställdhet i allra högsta grad också är en mansfråga.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om barns behov av nära manliga förebilder.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om skilsmässor.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ta avstånd från de våldsamma männens beteenden.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behov av professionella mansjourer.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppmuntra kommuner och landsting att initiera mansjourer.